

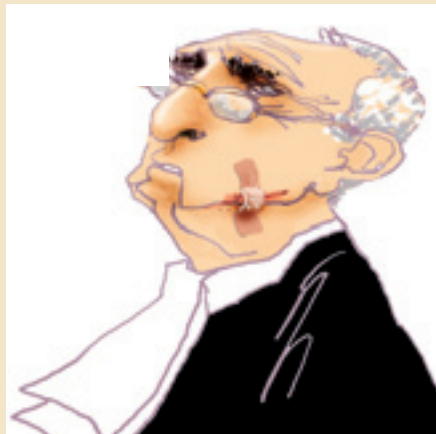


Omslag: Bram Saeys/Hollandse Hoogte. Watersnood in Eindhoven

**634** Kunnen achterstanden bij de Rechtbank Rotterdam (civiele kamer) ingehaald worden door getuigen niet in bijzijn van de rechter-commissaris te horen? De **Regeling inzake Kantoorverklaringen (RiK)** voorziet in deze mogelijkheid. M.H. de Boer en M. Ynzonides vragen zich af of dit een goede manier is. Het getuigenverhoor wordt volgens hen op deze wijze immers grotendeels aan controle van de rechter onttrokken.



**638** In nummer 12 van het Advocatenblad stond deel I van de **kroniek strafprocesrecht**, in dit nummer volgt deel II waarin de belangrijkste jurisprudentie van het jaar 2003 op een rij wordt gezet.



**650** Omwille van het eenvoudiger en sneller afhandelen van het vergoeden van collectieve schade, is eind januari 2004 het **Wetsvoorstel collectieve afwikkeling massaschade** ingediend bij de Tweede Kamer. Betekent dit wetsvoorstel een bedreiging voor een aantal belangrijke grondrechten? De auteurs nemen het wetsvoorstel onder de loep.



*In de volgende nummers:*

- ▶ Echtscheiding en pensioenverweer
- ▶ Kroniek arbeidsrecht
- ▶ Regels voor persoonsgericht onderzoek
- ▶ Vrijmaking van vrije beroepen
- ▶ Wijziging Mededingingswet

## ARTIKELN

- 634** RiKken in Rotterdam  
*M.H. de Boer en M. Ynzonides*
- 638** Kroniek strafprocesrecht 2003 (II)  
*Petra van Kampen*
- 650** Wetsvoorstel collectieve afwikkeling massaschade  
*A.W.E.S. van Duyneveldt-Franken en C. van Oosten*

## VASTE RUBRIEKEN

- 624 ACTUALITEITEN**
- ▶ Opnieuw kort geding over telefoontaps bij advocaten
  - ▶ Vakadvocaat, *Matthijs Kaaks*
  - ▶ Eerste Guantanamo-tribunalen getekend door wanorde
  - ▶ De politisering van het recht
  - ▶ Magistrale overwegingen

- 655 RECHTER SCHIJFT TERUG**  
*Jan van der Does*

- 656 DE CULTUUR VAN**  
Charles van Beuningen  
*Jan Pieter Nepveu*

- 633 DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN**

## VAN DE ORDE

- 621** ▶ Van de deken: Cum decoro
- 659** ▶ Permanente opleiding
- 660** ▶ Personalia
- 661** ▶ Uitspraak Geschillencommissie

# HET NATIONAAL JURISTEN CONGRES

[www.juristencongres.nl](http://www.juristencongres.nl)

Vrijdag 11 maart 2005 - Amsterdam RAI



Dé ontmoetingsplaats voor toptalent!

Nu al meer dan 25 exposanten op  
Het Nationaal Juristencongres 2005!  
Is uw kantoor al vertegenwoordigd?

HET NATIONAAL  
JURISTEN  
CONGRES  
vindt parallel  
plaats aan  
DE NATIONALE  
CARRIÈRE  
BEURS

Sinds 1998 organiseert Memory Productions Events het grootste landelijke carrière-evenement: De Nationale Carrièrebeurs. Speciaal voor rechtenstudenten in de laatste fase van de studie organiseert zij gelijktijdig met de eerste dag van deze beurs de derde editie van Het Nationaal Juristencongres. Naast standpresentaties wordt de bezoeker een gevarieerd en vakinhoudelijk congresprogramma aangeboden door en met juridische experts. Tevens vinden er kantoorpresentaties plaats en wordt de beurs afgesloten met een beursborrel. Voor meer informatie over deelname aan Het Nationaal Juristencongres kunt u contact opnemen met; Stanley Westerkamp (salesmanager), [stanley@memory.nl](mailto:stanley@memory.nl) of Maarten Ouweneel (congresmanager), [maarten@memory.nl](mailto:maarten@memory.nl). telefoon 020-6382146.



Het Nationaal Juristencongres en De Nationale Carrièrebeurs zijn activiteiten van Memory Productions Events, onderdeel van de **MPG** MEMORY PRODUCTIONS EVENTS



# Cum decoro

Jeroen Brouwer

Woorden die je moet proeven alvorens ze uit te spreken. Probeer het maar eens. *Cum decoro*. Het liefst met een bijbehorende draaiende handbeweging waarmee je onderstreept zichtbaar te zoeken naar een adequate vertaling. Latijn, met een snuffe Italiaans. Betekent zoveel als 'met waardigheid', 'met zelfgevoel'. 'The young lawyer shall be entitled to inform the public about his or her professional services provided that he or she does it cum decoro.' Eén van de twaalf aanvaarde beginselen op de jaarvergadering van de *Association International des Jeunes Avocats* (AIJA), voertaal overigens hoofdzakelijk Engels, in Napels.

De door de zee en ouderdom verweerde palazza's in deze stad hebben overweldigend veel balkons. Een organisatie als AIJA is overdrachtelijk een balkon met uitzicht op de wereld. Opgericht in 1962 en bedoeld voor vooral individuele advocaten tot 45 jaar. Inhoudelijke inspanning wordt gecombineerd met 'innemende' ontspanning. Er wordt een groot aantal commissies onderhouden op verschillende terreinen van het recht, over het algemeen internationaal- en ondernemingsrechtelijk georiënteerd. Maar er zijn ook *standing commissions* op het gebied van arbeid, familie- en mensenrechten. De AIJA is ambitieus en wil zich ontwikkelen tot 'the only global association of young lawyers'. Dat lijkt wat meer haalbaar doordat met wijziging van de statuten nu ook bedrijfsjuristen (ook de niet-advocaten) lid mogen worden. Een stokpaardje van oudgediende mr. Gijs Heutink, die en passant voor bewezen diensten door de AIJA werd bedankt.

Nederland is sowieso overtuigend vertegenwoordigd. Niet alleen door de actieve inbreng van velen, maar in het bijzonder door de verkiezing van de Amsterdamse advocaat Frans Duynstee tot voorzitter voor het komend jaar. Ik feliciteer hem van harte. De fiscalist Michiel Groenland werd gekozen in het Executive Committee. Nationaal wordt een coördinerende rol vervuld door de Haagse advocaat Nick Surber. Het is aan de nieuwe voorzitter om cum decoro op grondslag van de aanvaarde beginselen de opvattingen van jonge advocaten uit te gaan dragen.

Wat vindt u bijvoorbeeld van het negende beginsel? De jonge advocaat heeft een sociale verantwoordelijkheid: '... he or she is committed to pro bono'. Ik zou zeggen: laat maar zien! Of een andere: de jonge advocaat heeft recht op passende scholing op een rechtsgebied waar zijn belangstelling naar uitgaat, en recht op informatie over zijn groeimogelijkheden.

Nieuwe – existentiële – uitdagingen én vragen voor de opgeluchte medewerker met de stageverklaring nét op zak. Kijk vooral nieuwsgierig om je heen, in binnen- of buitenland, geniet van het professionele (voor)uitzicht en blijf afwegingen maken.

Voor de geconcentreerde stagiair vormt een Jonge Balievereniging meteen al een prima inpandig balkon. Zij draagt bij aan opleiding en brengt lotgenoten bij elkaar. De vernieuwde portal [jongebalie.nl](http://jongebalie.nl) oogt fris en geeft meteen verbinding naar negen plaatselijke verenigingen. Werk in uitvoering van Jonge Balie Nederland betreft een onderzoek naar de arbeidsvoorwaarden van jonge advocaten. Met niet alleen aandacht voor de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden, maar ook gericht op het functioneren in de praktijk. Hoe zit het met werkbeleving en begeleiding op kantoor? Interessant, want of je nu verantwoordelijkheid draagt voor de continuïteit van een groot of klein kantoor, het jeugdige deel vormt wel het *human capital* als niet-zichtbare post op de balans.

Twee jaar geleden heeft de Amsterdamse vereniging nog geënuquëteerd. Een punt van zorg betrof toen de mate waarin kantoren stagiairs in staat stellen (her)tentamens en VSO's voor te bereiden. En het opdoen van proceservaring. De beroepsopleiding werd toen kritisch beoordeeld. Ten slotte werden er aanwijzingen gevonden voor het bestaan van arbeidsovereenkomsten in strijd met beroepsregels. Spannend wat een landelijke monitor anno 2004 gaat opleveren.

Stagiairs én medewerkers moeten praktijk voeren, zich voortdurend scholen, acquisitie plegen, een gaatje houden voor nevenactiviteiten en dan ook nog buiten de advocatuur hun leven vormgeven. Vanzelfsprekend moeten zij daarvoor in de gelegenheid worden gesteld door hun patroons en werkgevers. Maar het cum decoro in een duiding van zelfrespect richt zich aan het eind van de – soms lange – dag primair tot de jongere om zelf te bedenken en aan te geven waar hun grenzen liggen, en waar deze worden overschreden. Het Jonge Baliecongres zal dit jaar plaatsvinden op 4 en 5 november.

Jonge Balie. Smaakt robuust, met traditioneel een pittige afdrank. Proef maar eens.

84e jaargang – 10 september 2004 – nr. 13  
Verschijnt elke drie weken.

Het Advocatenblad is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Reed Business Information bv.

De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

**Redactie**

mr. drs. G.C. van Daal  
mr. Y. van Gemerden  
mr. W. Heemskerk  
dr. L. Hesselink  
mr. P.T.C. van Kampen  
mr. P.F.F. Nabben  
mr. G.J. van Oosten  
mr. L.N.J.B. van Osch  
mr. M. Perfors  
mr. A.P. Ploeger  
mr. E. Unger  
dr. mr. L.W.M. Wopereis

**Uitgever**  
drs. J.W. van der Weele

**Eindredactie**  
Linus Hesselink

**Bureauredactie**  
Charlotte Helmer

**Redactionele bijdragen**  
t.a.v. L. Hesselink  
Reed Business Information bv  
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag  
tel. 070-4415226  
fax 070-4415919  
e-mail: [linus.hesselink@reedbusiness.nl](mailto:linus.hesselink@reedbusiness.nl)  
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag  
Zie [www.elsevierjuridisch.nl](http://www.elsevierjuridisch.nl)

**Juridische Vacaturebank**  
[www.jbb.nl](http://www.jbb.nl)

**Vormgeving**  
VILLA Y, Andre Kljisen  
Unit-1, Dimitry de Bruin

**Correctie**  
Sandra Braakmann

**Druk**  
Drukkerij Groen bv, Leiden

**Advertenties**  
Brouwer's Direct Marketing bv  
Steekterweg 80 G, 2407 BH Alphen a/d Rijn  
tel. 0172-234460, fax 0172-233017  
e-mail: [dbmbv@euronet.nl](mailto:dbmbv@euronet.nl)  
Advertentietarieven op aanvraag  
Personeelsadvertenties: € 1,97 per mm bij een kolombreedte van 40 mm  
Inzendtermijn afl. 14: 3 september 2004  
afl. 15: 17 september 2004

**Abonnementen**  
Alle advocaten, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.  
Niet-leden betalen € 150 per jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de jaarband € 15. Studenten 50% korting.

Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Reed Business Information Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Reed Business Information bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: [klantenservice@reedbusiness.nl](mailto:klantenservice@reedbusiness.nl)  
Losse nummers: € 8,50

Reed Business Information bv legt gegevens vast voor de uitvoering van de (abonnementsovereenkomst). Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over voor u relevante producten en diensten van Reed Business Information bv, haar groepsmaatschappijen en zorgvuldig geselecteerde derden. Uw e-mailadres wordt alleen gebruikt om u te informeren over gelijksoortige producten en diensten van Reed Business Information bv en haar groepsmaatschappijen.  
Als u geen prijs stelt op deze informatie, per post of via e-mail, dan kunt u dit schriftelijk doorgeven aan: Reed Business Information bv, t.a.v. Adresregistratie, Postbus 808, 7000 AV Doetinchem.

ISSN 0165-1331

**Nederlands  
uitgeversverbond**  
Groep uitgevers voor  
vak en wetenschap

# Opnieuw kort geding over telefoontaps bij advocaten

## 'Strafvordering 2004' zet verdediging op achterstand

Lex van Almelo, journalist

De Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten gaat opnieuw een kort geding aanspannen tegen de staat, die technische voorzieningen moet treffen om te voorkomen dat de politie gesprekken van verdachten met hun advocaat afluistert. Los daarvan maken strafrechtadvocaten zich zorgen over de toenemende beperkingen om verweer te voeren, terwijl de bevoegdheden van de vervolging worden verruimd. Het evenwicht is zoek.



In juli vorig jaar liet het College Bescherming Persoonsgegevens al weten dat Justitie is 'doorgeschoten' bij het afluisteren van vertrouwelijke gesprekken met advocaten. De politie neemt nu vaak gesprekken van verdachten met advocaten op, maar zegt dat zij de opnamen niet 'uitluistert'. Of de politie de gespreksopnamen of gespreksverslagen altijd verwijdert, is twijfelachtig. Het aftappen van gesprekken die advocaten voeren met hun cliënten kan technisch worden voorkomen door de telefoonnummers van het kantoor en de gsm van advocaat in te voeren in het tapsysteem. De Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten (NVSA) gaat in kort geding eisen dat minister Donner van Justitie deze voorzieningen laat doorvoeren. 'Wij maken af en toe mee dat een cliënt pal voor de deur van het kantoor wordt aangehouden door de politie, nadat deze een afspraak heeft gemaakt. Dit gebeurt bij andere kantoren ook,' zegt NVSA-voorzitter Annelies Röttgering.

### ONBALANS

De tien strafrechtadvocaten die wij voor dit artikel spraken, zijn pessimistisch over de huidige ontwikkelingen, en niet alleen ten aanzien van het tappen. De rechtsorde wordt slechts bruikbaar gemaakt voor de strijders tegen criminaliteit en terrorisme; veel van de mogelijkheden om verweer te voeren verdwijnen. 'In de jaren zeventig en tachtig was de rechtsbescherming voor verdachten op sommige punten

misschien een beetje doorgeschoten. Maar nu is de balans de andere kant op doorgeslagen,' zegt Röttgering, die daarin wordt bijgevalen door haar collega's.

Door nieuwe wetgeving en rechtspraak heeft de politie aanzienlijk meer bevoegdheden gekregen om informatie te verzamelen. Daarentegen heeft de verdediging steeds minder mogelijkheden om de herkomst of betrouwbaarheid van informatie te controleren. Hindernissen voor het Openbaar Ministerie zijn verwijderd of vereenvoudigd. Maar voor de verdediging komen er, mede onder invloed van het onderzoeksproject *Strafvordering 2001*, allerlei beperkende voorwaarden bij. Uit de voorstellen die in het kader van dit project zijn gedaan, heeft minister Donner van Justitie de krenten gevist die volgens hem de efficiency van het strafproces verhogen en de werklast van de strafrechter verlagen. De voorstellen die de rechtsbescherming moeten waarborgen, negeert hij. Het gevolg is dat de verdediging, in de woorden van Jan Sjöcrona, 'steeds meer in een fuik wordt geduwd, waaruit geen weg terug is'. Zo zal het steeds moeilijker worden om terug te komen op eenmaal ingenomen procesposities. 'En als je niet "tijdig" bepaalde verzoeken of verweren opwerpt, zal het momentum daarvoor definitief voorbij zijn. De mogelijkheden om het roer om te gooien in hoger beroep of nadat de cliënt een nieuwe raadsman heeft ingeschakeld, worden op deze manier ingrijpend beperkt.'

### VERDEDIGING OP ACHTERSTAND

De wetsvoorstellen waarmee Donner het hoger beroep wil stroomlijnen, beperken verder de mogelijkheden om getuigen op te roepen. Stijn Franken: 'De rechter wijst verzoeken alleen nog toe als dat *noodzakelijk* is, terwijl het horen van getuigen nu ook nog wordt toegestaan in het belang van de verdediging.' Ook Franken hekelt de onevenwichtige situatie dat de verdediging in hoger beroep steeds meer kan worden gebonden aan eerder ingenomen standpunten, terwijl het Openbaar Ministerie in hoger beroep domweg een andere weg kan inslaan en vormfouten mag maken. Franken: 'Het OM mag de tenlastelgging nog na het requisitoir veranderen. Verder biedt de Hoge Raad de rechter de mogelijkheid elke schending van het recht door de vervolging onbestraft te laten en geen consequenties te verbinden aan vormfouten. Maar aan de andere kant worden de verweren aan strikte termijnen en voorwaarden gebonden. Verzoeken om getuigen op te roepen moeten voortaan niet drie dagen, maar tien dagen voor de zitting worden ingediend.'

Als advocaat de beperkte verweermogelijkheden benutten, kan tot ongewenste gevolgen leiden. Want wanneer de officier van justitie het verzoek om getuigen op te roepen bijvoorbeeld niet inwilligt, kan de verdediging dat bij de rechter weliswaar alsnog proberen, maar dan moet de verdachte de beslissing wel afwachten in voorlopige hechtenis. Bovendien wordt de verdediging dan door de terughoudende opstel-

ling van de rechter feitelijk gedwongen de strategie al prijs te geven ten overstaan van het OM, zeggen Sjöcrona, Mark Oosterveen en Adèle van der Plas. En dat speelt het OM in de kaart.

In de ogen van Van der Plas staat de verdediging toch al op achterstand, omdat de rechter zich in beginsel baseert op het dossier dat Justitie aanlevert. Als verdediging moet je vervolgens proberen daaraan ontlastende informatie toe te voegen. Bijvoorbeeld door getuigen op te roepen, of te vragen om een rapport van de reclassering. Laatstgenoemd verzoek moet de advocaat tegenwoordig overigens ook via de officier van Justitie doen, want reclasseringsambtenaren moeten door het gerecht worden benoemd.

Overigens beklagen verschillende advocaten zich erover dat zij soms niet het volledige dossier in handen krijgen. Bij grote drugsonderzoeken onthoudt het Openbaar Ministerie de verdediging bewust stukken, volgens Sander Janssen. ‘Terwijl de cliënt al drieënhalve maand in voorlopige hechtenis zit, heb je het dossier nog lang niet compleet. Maar jouw cliënt wordt bij verhoren wel geconfronteerd met informatie uit de telefoontaps en getuigenverklaringen, die je als advocaat niet hebt. Als je er om vraagt, krijg je van het OM geen respons, terwijl de rechtbank een bezwaarschrift tegen onthouding van stukken standaard afwijst. Maar het OM heeft enige beslissingsruimte om al dan niet stukken aan het dossier toe te voegen.’

Het fuik-model, dat de onderzoekers in het kader van *Strafvordering 2001* hebben bedacht, houdt met dit chaotische verloop van de procedure geen rekening, zegt Annelies Röttgering.

#### TELEVOORGELEIDING

Het toppunt van stroomlijning ten koste van de verdediging is de televoorgeleiding, waarbij de rechter-commissaris of de rechter de verdachte op afstand hoort met behulp van een camera en videoscherm. De verdachte zit voor de camera in het gebouw waar hij bewaard wordt. Hij hoeft dus niet langer naar het Paleis van Justitie te worden gebracht. Op deze manier wordt het vervoersprobleem afgewenteld op de advocaat. Stijn Franken: ‘Bovendien kleef er ook fundamenteel probleem aan: moet je als raadsman bij jouw cliënt gaan zitten en niet bij de rechter? Of andersom? Televoorgeleiding is een perfecte manier om getuigen in het buitenland te horen. Maar zeg niet dat de vervoersproblemen in dit kleine kikkerlandje zo groot zijn dat het noodzakelijk is voor verdachten.’ Mark Oosterveen heeft enige ervaring opgedaan met telehoren van getuigen in de zaak tegen een van terrorisme en Al Quaida-lidmaatschap verdachte cliënt. ‘Het probleem is dat je niet ongefilterd de reacties van de getuigen ziet; je mist de lichaamstaal. Je kunt ook niet snel reageren en vragen: o, waarom? En dat snel heen en weer kunnen vragen is vaak toch wel van belang.’

#### AIVD EN KROONGETUIGE

De ‘Al Quaida-verdachte’ werd aanvankelijk vrijgesproken door de Rechtbank Rotterdam, die vond dat de ambtsberichten van de AIVD ‘verboden vruchten’ waren, die niet gebruikt mogen worden om een strafrechtelijk onderzoek te openen naar de verdachte, laat staan dat deze informatie als belastend bewijs kan dienen. Het gerechtshof vindt echter dat de vruchten van inlichtingenwerk wel degelijk geplukt en gegeten mogen worden in het strafproces. In het onderzoek van de AIVD mist de verdachte echter de rechtswaarborgen uit het strafrechtelijk

## Vakadvocaat

### EEN STUKJE PROFESSIONALISERING

Dezelfde dag dat ik de uitnodiging voor de jaarvergadering van de Orde bij de post aantrof, werd ik gebeld door een goede vriend uit de provincie, confrère met kantoor aan huis in een middelgroot dorp dat in de middeleeuwen stadsrechten verwierf.

‘Begrijp jij die uitnodiging?’ vroeg hij op bijna agressieve toon.

Hij voegde er aan toe dat hij de tekst driemaal had moeten lezen voor hij begreep waar het over ging.

‘Pleidooi voor Professionals’, las ik. Ik bestudeerde de uitnodiging. Het duurde inderdaad even voor ik uit de draderige tekst kon opmaken waarover geanimeerd door alle Nederlandse confrères en collega’s gebrainstormd zou moeten worden. Nou ja, alle advocaten, dat was natuurlijk niet de bedoeling. De schouwburg in Dordrecht biedt slechts plaats aan de trouwe, en veelal seniore, achterban. ‘Tsja’, zei ik, ‘de Orde wil kennelijk dat de beroepsgroep professionaliseert...’ Toen barste hij los. ‘Dat is een tautologie!’ riep hij. ‘Advocaat is in Nederland al meer dan tweehonderd jaar een professie. Een professie professionaliseren is nonsens. Modieus gezwets is het. Het is een tekst uit de brochure van een woningbouwcorporatie. De vereniging van facility managers praat over professionalisering. Kijk, daar kan ik me nog wel iets bij voorstellen. En wie bepaalt trouwens wat dat is: professionalisering?’

Die vraag bleef even onbeantwoord in de lucht hangen. Zo vaak en gemakkelijk als het woord door iedereen in de mond wordt genomen; niemand die de betekenis nou eens helder uitlegt. Ik kon zelf zo gauw geen sluitende definitie bedenken.

‘Ben ik soms geen professional omdat ik geen e-mail heb? Of omdat ik de telefoon tijdens lunchtijd doorschakel naar een antwoordapparaat?’ Vroeg mijn vriend de éénpitter.

‘Lijkt me niet’ zei ik lachend. ‘Zolang jij dat als professional maar een aanvaardbaar service level vindt.’

‘Wat willen ze dan in Den Haag?’ schamperde hij. ‘Dat ik hier certificaten in de wachtkamer aan de muur spijker zoals de herenkapper dat doet, zodat ik mezelf *arbeidsrechtadvocaat* mag noemen?’

‘Waarom ga je niet naar Dordrecht?’ stelde ik voor. ‘Geef je eigen visie op professionalisering.’

‘Nee hoor, aan een afgesleten deurmat ga ik niet mijn voeten vegen. Ik zie ze daar al zitten, als een stelletje navelstarende filiaalhouders die zo graag met een serieus gezicht over hun professionele winkeltje willen vertellen. Waar staan we, wat zijn onze dilemma’s en hoe zien we de toekomst?’ citeerde hij.

Toen ebde zijn opwinding weg en vervolgde hij bijna berustend:

‘Ach weet je wat het is? Het zoveelste complot van een groep advocaten die veel weten van erg weinig. Gericht tegen advocaten zoals ik, die weinig – maar genoeg! – weten van veel. En ik weet waar het op gaat uitdraaien. Ze willen zich graag onderscheiden, net als hun Duitse Amtsbruder de *Fachanwalt*. Daar gaat het naar toe. Echte professionals mogen zich straks Vakadvocaat noemen. En van mij mogen ze.’

‘Het klinkt behoorlijk lullig’, zei ik. ‘Vakadvocaat.’

‘Lullig? Ha, veel erger dan dat. Het is een scheldwoord.’

Spreek het maar een paar keer uit. Zo wil je echt niet genoemd worden.’ En hij riep hard in mijn rechteroor: ‘Hé joe, vakadvocaat!’

>

vooronderzoek. Bovendien kan hij de herkomst en betrouwbaarheid van de inlichtingen praktisch niet toetsen. Oosterveen: 'Je kunt ambtenaren van de AIVD wel oproepen als getuigen. Maar bij de beantwoording van vragen beroepen zij zich op hun geheimhoudingsplicht. Daardoor is tegen AIVD-informatie volstrekt geen verweer mogelijk.'

En dat, terwijl de betrouwbaarheid van de AIVD-informatie 'niet buiten twijfel staat', zegt Stijn Franken, onder meer wijzend op een brief met informatie over de dreigende aanslagen, die later niet bleek te bestaan. Franken: 'Het standpunt van de minister is dat de regeling voor bedreigde getuigen overeenstemt met het EVRM, en dat het gebruik van AIVD-informatie daarom dus ook wel goed zal zijn. Totdat Nederland hiervoor over tien jaar op zijn kop krijgt van het Europese Hof, probeert hij de informatie gewoon te gebruiken.' Dat het arrest bij het Europese Hof zal sneuvelen – daarvan is ook Straatsburg-specialiste Taru Spronken overtuigd.

De verruimde regeling voor de inzet van kroongetuigen bemoeilijkt eveneens het verweer. Franken wijst erop dat de verdediging volgens het Europese Hof in elk geval de gelegenheid moet hebben de kroongetuigen vragen te stel-

len. Dat is noodzakelijk, omdat de informatie van kroongetuigen in het algemeen niet altijd even geloofwaardig is, zegt Mark Oosterveen. 'Je moet dan wel weten of iemand een kroongetuige is. Door de nieuwe kroongetuigeregeling is het verzwijgen daarvan moeilijker.'

Ongrijpbare anonieme informatie kan er ook toe leiden dat gedetineerden, die al dan niet procederen, worden opgesloten in de Extra Beveiligde Inrichting (EBI). Daar worden zij wegens vermeend vluchtgevaar tien keer per dag gefouilleerd, een keer per twee weken anaal gevisiteerd en permanent onderworpen aan allerlei contactuele beperkingen. Het is Judith Serrarens in een paar gevallen gebleken dat de anonieme tips over vluchtgevaar afkomstig waren van een medege-detineerde met wie de getroffen ruzie had. Maar over het algemeen is deze informatie volgens haar zelden te verifiëren.

#### RECHTER CONTROLEERT SLECHT

Een veel gehoorde klacht is dat de rechter c.q. raadkamer zich slecht verdiept in dossiers, de bewijsmiddelen niet kritisch toetst en niet erg openstaat voor de inbreng van de verdediging. Bij het opleggen of verlengen van voorlopige hechtenis bedienen rechter-commissaris en

raadkamer zich volgens Robert Malewicz van standaardformuleringen en -motiveringen, zonder goed te kijken naar de concrete omstandigheden. Sander Janssen: 'De raadkamer van de Rechtbank Amsterdam doet zestig raadkamerzittingen op een dag. De rechters baseren zich op de samenvattingen van de dossiers die zij krijgen van het parket. Zij toetsen niet inhoudelijk.'

Volgens Adèle van der Plas gaat de rechter er vaak te gemakkelijk vanuit dat het aangeleverde bewijsmateriaal betrouwbaar is. In de praktijk blijkt hij er weinig behoefte aan te hebben om te controleren waar het vandaan komt en hoe het is vergaard. De eisen die de wet stelt aan het bewijs legt hij bovendien 'zo minimalistisch uit, dat er in feite sprake is van een vrij bewijsstelsel, waarbij de rechter zijn gevoel volgt'.

Dat de rechter nauwelijks nog een sanctie stelt op onrechtmatig verkregen bewijs betreuren de strafrechtadvocaten. Vroeger sloot de rechter zulk bewijs uit of verklaarde het OM dan niet-ontvankelijk. Maar tegenwoordig kan onrechtmatig verkregen bewijs gewoon tegen de verdachte worden gebruikt als het 'betrouwbaar' is, met als enige sanctie 'een onsje minder straf', zoals Peter Baauw het uitdrukt. Omdat de Hoge Raad over het gebrek aan controle door de fei-

>

## DE CRITICI (IV)

**Nu minister Donner van Justitie waarschijnlijk in september met een analyse komt van de positie van de balie in de rechtsstaat, laten wij alvast enkele critici aan het woord. Deze keer Pieter Lakeman van de Stichting Onderzoek Bedrijfs Informatie (SOBI). Bestuurders van grote bedrijven lopen aan de leiband van advocaten, stelt hij.**

#### PIETER LAKEMAN OVER ADVOCATEN VOOR GROTE BEDRIJVEN

'Wat mij opvalt is dat veel besturen als een kind aan de hand van hun advocaten lopen. Die hebben dan ook een gigantische voorsprong qua kennis van juridische zaken. Ze laten hun ondernemingen niet zelden min of meer runnen door hun *lawyers*.

Hier speelt misschien een rol dat managers tegenwoordig steeds minder zelf weten. Ahold, waar ik de laatste tijd veel mee bezig ben, liep min of meer aan de leiband van Peter Wakkie. Deze dient nu mijns inziens over de rug van Ahold de persoonlijke belangen van zijn voormalige opdrachtgevers, individuele bestuurders zoals Van der Hoeven en Meurs. Ze doen er nog steeds alles aan om de zaak in de doofpot te houden, zoals bijvoorbeeld rond de arbitrage die de eerdergenoemde heren zijn begonnen tegen het bedrijf.

Als je iemand wilt bestellen, moet je zoveel mogelijk verantwoordelijkheden verdelen. Je zet er een batterij adviseurs tussen, hakt de zaak uiteen in 'deeldossiers' waarbij de losse draden op zichzelf niet fout hoeven te zijn, maar het totaalbeeld wel. Voor dergelijke operaties zijn advocaten zeer geschikt. Advocaten zijn dus meestal werktuigen; het blijft toch zo dat ze voor het optuigen van constructies opdracht krijgen van het bestuur. Wat dat betreft vind ik accountants, die veel autonomer zouden moeten opereren, veel meer laakbaar in de huidige vertrouwenscrisis. Tot slot nog een verzoek aan de heren confrères: iets minder *conflicts of interest* graag!



>

tenrechter heen wandelt, krijgt de vervolging volgens Van der Plas feitelijk de vrije hand. Met onvermijdelijke uitglijders als de Puttense moordzaak als gevolg.

Annelies Röttgering heeft destijds tijdens haar stage als raio gemerkt hoe belangrijk bewijsuitsluiting is om de politie 'aan de teugel te houden'. 'Bij huiszoekingen kreeg de politie de waarschuwing: hou je aan de regels, anders is twee jaar onderzoek voor niets geweest. Ik vrees dat de politie nu gemakkelijker zal zeggen: laten wij het maar eens in strijd met de regels proberen. Overigens heeft het Europese Hof gezegd dat een inbreuk op de privacy tijdens de opsporing nog niet per se een schending is van het recht op een eerlijk proces.'

#### EUROPESE SAMENWERKING

De controle op de bewijsmiddelen is ook moeilijk als deze afkomstig zijn uit het buitenland. In het kader van de internationale samenwerking bij de bestrijding van de georganiseerde criminaliteit en terrorisme zijn de lidstaten van de EU van plan veel meer informatie te gaan uitwisselen dan zij nu doen. Deze soep zal ongetwijfeld minder heet worden gegeten dan zij nu

wordt opgediend, want informatie-uitwisseling stuit nu eenmaal zelfs op microniveau al op weerstanden. Maar in het kader van de internationale samenwerking zijn de EU-lidstaten wel alvast begonnen elkaars strafrechtstelsels wederzijds te erkennen. Verdachten tegen wie een Europees Aanhoudingsbevel is uitgevaardigd, worden na een marginale toetsing door de rechter overgeleverd aan de verzoekende lidstaat. Hoger beroep of cassatie is niet meer mogelijk. En het delict, waarvoor 'overlevering' wordt gevraagd, hoeft in Nederland niet strafbaar te zijn. Als de Griekse justitie vraagt om de overlevering van de Nederlanders die zich in Griekenland hebben bezondigd aan vliegtuigspotten, dan heb je volgens Peter Baauw domweg geen verweer meer: 'Ik noem dat de grote verdwijntruc.'

Robert Malewicz noemt één keer toetsen 'dramatisch'. Mark Oosterveen is iets genuanceerder: 'Het Europese Aanhoudingsbevel is ongunstig voor de verdachte, die ver weg van zijn familie in de cel komt te zitten, maar in sommige gevallen wellicht goed voor de samenleving.' Peter Baauw wijst erop dat de verdediging ook op Europees niveau op achterstand wordt gezet.

Want terwijl de EU-lidstaten al samenwerken door de uitwisseling van gegevens en de inzet van dwangmiddelen, wachten de waarborgen voor de verdediging nog in een Groenboek op de bevalling.

#### INDIVIDUELE ACTIE

De advocaten zijn pessimistisch over de ontwikkelingen, maar ook gelaten. In Parijs gingen Franse advocaten begin dit jaar nog in toga de straat op om te protesteren tegen de drastische hervormingsvoorstellen van minister Perben van Justitie. In Nederland doen advocaten dat niet snel. Zeker niet in toga. Maar ook de bereidheid om minder opvallend actie te voeren, is gering. Annelies Röttgering: 'Tegen de tijdgeest is geen kruid gewassen.' Adèle van der Plas: 'Bovendien zijn nogal wat strafadvocaten tegenwoordig vooral uit op individuele publiciteit.'

# Magistrale OVERWEGINGEN

*Ook in dit nummer weer de rubriek 'Magistrale overwegingen'. In deze rubriek roepen we u op uitspraken die u tegenkomt in uw praktijk naar ons toe te sturen. We zien graag uitspraken die bloemrijk, raar, onhandig, vlammend, belerend en misschien wel tenenkrommend, maar vooral geestig zijn. Het maakt niet uit waar het over gaat, als de lezer maar verrast wordt, zich afvraagt of het werkelijk klopt wat er staat en met een lach op het gezicht de rubriek uitleest. Deze inzendingen publiceren we, zodat anderen net als u plezier aan de uitspraken kunnen beleven. In het colofon vindt u het (e-mail)adres waar u uw vondst heen kunt sturen.*

#### CONFRÈRE

Een tweetal overwegingen van de Kantonrechter Middelburg 23 april 2003.

Het geschil gaat over het al dan niet

terugbetalen van studiekosten van de 'beroepsopleiding advocaat', genoten tijdens dienstverband, na beëindiging dienstverband.

3. Beide partijen hebben zich uitgeput in het vinden van slimmigheden om hun standpunt aannemelijk te maken. Daar zijn zij dan ook advocaat voor. Wat echter onduidelijk blijft, is de vraag, wat partijen met elkaar hebben afgesproken en wat zij over en weer redelijkerwijs mochten begrijpen. Geen van beide partijen heeft een rechtens relevant bewijsaanbod gedaan en omdat zij beiden geacht worden te weten hoe zoiets moet, zal de kantonrechter de vraag in het midden laten en ambtshalve geen bewijsopdracht verstrekken.
4. (...) Deze uitleg is naar des kantonrechters oordeel niet zo onlogisch of onge-



loofwaardig dat hij daarmee naar het rijk der fabelen zou moeten worden verwezen. Het kan zijn dat De Haan zich hier van den domme houdt, maar het kan ook zijn dat hij bij het ondertekenen van de hem voorgelegde medewerkerovereenkomst niet meer dan deze vluchtige gedachte heeft gehad en als er dan tussen partijen niet verder over is gesproken – tussen advocaten evenmin ongebruikelijk – dan is daarmee de kous af (...)

## Eerste Guantanamo-tribunalen getekend door wanorde

Peter Vermij, journalist

Met tribunalen ogend als rechtbanken probeert Amerika de wereld te overtuigen dat gevangenen op Guantanamo Bay een 'volledige en eerlijke rechtszaak' krijgen. Maar de eerste vier zittingsdagen, gevuld met protesten van advocaten, hebben die pogingen er allerm minst gemakkelijker op gemaakt.

Voor een kapitein-luitenant-ter-zee bij de Amerikaanse marine leken de acties van Charlie Swift, een paar weken geleden, behoorlijk gewaagd. Op één dag trok hij de capaciteiten of de onpartijdigheid van vier hogere legerofficieren ernstig in twijfel en suggereerde hij dat een (inmiddels gepensioneerde) kolonel zojuist had gejokt. Voor de beslissingen van zijn minister van Defensie of de president had hij evenmin vleierende woorden.

Het was de eerste zittingsdag van de eerste Amerikaanse militaire tribunalen sinds de Tweede Wereldoorlog, gehouden op Guantanamo Bay, een stukje Cuba dat sinds 1903 door de VS als marinebasis wordt gebruikt. En militair advocaat Swift deed wat beroepshalve van hem wordt verlangd: als toegewezen raadsman van Salim Ahmed Hamdan, de Yemenitische chauffeur die Osama Bin Laden rondreed in Afghanistan, deed hij alles wat in zijn vermogen lag om zijn cliënt te verdedigen.

Het optreden van Swift en zijn collega's was 'het enige lichtstraaltje hoop in een defect rechtssysteem dat niet te repareren valt,' zo schreef directeur Anthony Romero van de American Civil Liberties Union (ACLU) die dag in zijn internetdagboek. Deze 'mannen en vrouwen in uniform,' aldus Romero, 'geloven zo hartstochtelijk in het rechtssysteem dat ze bereid zijn de rechten te verdedigen van Amerika's meest gehate verdachten. Zij zijn David in de strijd tegen Goliath.'

Het heldhaftige optreden van legeradvocaten tijdens de eerste week van de militaire tribunalen tegen Al Quaida- en Taliban-verdachten heeft het wereldwijd wantrouwen tegenover hun behandeling allerm minst weggenomen. Integendeel: het vuurwerk van de militaire

Foto: U.S. Navy photo by Photographer's Mate 1st Class Christopher Mobley



Rechtsaal van het Amerikaanse militaire tribunaal in Guantanamo Bay, Cuba, 13 augustus 2004

advocaten heeft, ironisch genoeg, alleen maar meer zwakke plekken in het systeem blootgelegd.

### TWIJFELS

'Laat er geen twijfel over bestaan,' zei de Amerikaanse defensie-minister Donald Rumsfeld in maart 2002, toen hij de eerste versie van de regels rond de tribunalen bekendmaakte. 'Deze commissies zullen oprechte, eerlijke en onpartijdige processen voeren.' Maar ondanks de vurige wens van de minister riepen zijn regels weinig anders op dan, inderdaad, diepe twijfels.

In bijna alle opzichten vormen de tribunalen een juridisch experiment, losgezongen van bestaande regels en tradities, ook die van het militaire recht, in de Verenigde Staten vastgelegd in de *Uniform Code of Military Justice*. Een van de weinige onderdelen die recht overeenbleven, was het principe dat gedaagden onschuldig worden geacht tenzij hun schuld boven redelijke twijfel wordt aangetoond. De stevigheid van die garantie is echter onduidelijk, aangezien de Amerikaanse president uitkomsten van het tribunaal naast zich neer kan

leggen, en zelfs vrijgesproken verdachten levenslang kan blijven vasthouden.

De commissie zelf is een verwarrend mengsel van rechter en jury. Ze bestaat uit zes legerofficieren van wie alleen de voorzitter, een gepensioneerde militaire rechter, een juridische achtergrond heeft.

De bewijsvoering is aan weinig regels gebonden. De commissievoorzitter mag alle bewijsmateriaal toelaten dat 'informatief' is – inclusief bewijs dat werd verkregen door verdachten of getuigen onder druk te zetten. (Het leger heeft er geen geheim van gemaakt een keur aan psychologische, soms ook fysieke drukmiddelen te hebben ingezet tijdens verhoren op Guantanamo Bay.) Bewijsmateriaal kan 'beschermd' worden verklaard in verband met de nationale veiligheid, en daarmee zelfs in samenvatting ontoegankelijk worden gemaakt voor verdachten en hun eventuele civiele raadslieden (waarover later meer). Getuigen mogen omwille van hun veiligheid geheel of gedeeltelijk worden afgeschermd, wat het mogelijk maakt dat beklaagden worden veroordeeld op basis van verklaringen die zij niet mogen zien, gedaan door personen wier identiteit zij niet



Ewoud Sanders

Hoe komt de advocaat eraf in de kranten? Worden advocaten vaak geciteerd, en zo ja, met wat voor soort teksten? Worden zij bijvoorbeeld wel eens aan het woord gelaten over juridisch inhoudelijke zaken, of menen journalisten dat dit te moeilijk is voor de lezers? En: bij wat voor soort zaken worden advocaten aan het woord gelaten? Vooral bij min of meer spectaculaire zaken, of ook over zaken zonder bloedspetters?

Op voorhand zeg ik: dit zal per krant verschillen. Noem mij bevooroordeeld, maar ik heb het sterke vermoeden dat advocaten in *De Telegraaf* in een andere context opduiken dan in *De Staatscourant*. Of er net zulke grote verschillen bestaan tussen bijvoorbeeld het *Algemeen Dagblad* en *Trouw*, weet ik niet – dat zal later blijken.

Nu eerst, om te beginnen, de advocaat in *NRC Handelsblad*, misschien wel de invloedrijkste krant van Nederland. Wie in het digitale archief van deze krant zoekt op de woorden *advocaat* en *advocaten*, komt er in precies één maand tijd 155 tegen. Haal voetbaltrainer Dick Advocaat eruit, en er blijven 137 vindplaatsen over.

Dat is, voor een beroepsgroep, geen slechte score. In diezelfde periode duiken er bijvoorbeeld zestien slagers op, vijf postbodes, vier notarissen en slechts één loodgieter. Anderzijds worden de advocaten weer voorbijgestreefd door de rechters – die beroepsaanduiding bleek in één maand in *NRC Handelsblad* 180 maal voor te komen. Je hebt nu eenmaal altijd baas boven baas.

Als je de vindplaatsen met *advocaat* in de *NRC* doorneemt, valt meteen op hoe vaak advocaten dienstdoen als woordvoerders. Dat blijkt uit zinnen als ‘Dat heeft zijn advocaat gisteren laten weten’, ‘Dat heeft zijn advocaat bekendgemaakt’, ‘bij monde van advocaat x’, ‘Volgens de advocaten van het bisdom’, ‘Hij ontkent via zijn advocaat’ en ‘Volgens

advocaat x, die namens de familie van de beklaagde optrad’ enzovoort. Je zou verwachten dat die prominente rol als woordvoerder zou meebrengen dat advocaten ook vaak worden aangehaald. Ik bedoel: er speelt iets wat journalisten interessant genoeg vinden om over te schrijven, een advocaat meldt hoe de vork in de steel zit of wat de volgende stap in de rechtsgang zal zijn, dus wat ligt meer voor de hand dan die man of vrouw te citeren? Toch gebeurt dat opvallend weinig.

Dat kan verschillende oorzaken hebben. Een reden kan zijn dat veel advocaten zich formeel, terughoudend en al te technisch uitdrukken. Daar houden journalisten niet van. Op elke mediatraining zult u leren dat journalisten een enorme voorliefde hebben voor korte, krachtige statements, liefst vervat in een opvallende beeldspraak. Zeg ‘Zo komt Jan Splinter door de winter’, of ‘Dat is bij de wilde spinnen af’ en u haalt Radio 1 en Het Journaal. Gebruik jargon,

begin aan een uiteenzetting over hoe genuanceerd en ingewikkeld een en ander ligt en dat er in dit stadium nog niks definitiefs te zeggen is, en u maakt grote kans meteen onderbroken te worden – want dat kan dan allemaal wel waar zijn, maar volgens journalisten willen de luisteraars dat niet horen, willen de kijkers het niet zien en willen de lezers het niet lezen.

Er is nog een andere reden waarom advocaten in de media weinig rechtstreeks worden aangehaald: eigenlijk hebben journalisten een diepe afkeer van woordvoerders. Het liefst zouden zij de directbetrokken spreken, de échte bronnen. Advocaten zijn slechts tussenpersonen, die bovendien een duidelijk belang hebben – hun cliënt. Je moet advocaten soms wel als bron opvoeren, maar door ze niet letterlijk te citeren geef je ze niet te veel ruimte, kun je ze een beetje negeren. Dat levert soms vreemde toestanden op. (Wordt vervolgd.)

## In de krant



mogen kennen.

Elke verdachte krijgt ten minste één militaire advocaat toegewezen, en mag daarnaast op eigen kosten civiele Amerikaanse advocaten inhuren. Die advocaten worden gescreend en moeten zich onderwerpen aan speciale regels. Zo verklaren zij te begrijpen dat zij waarschijnlijk nauwelijks contact met hun cliënt zullen hebben, dat ze noch met de cliënt noch met buitenstaanders over geheim bewijsmateriaal mogen spreken en dat gesprekken met hun cliënt kunnen worden afgeluisterd om inlichtingen te vergaren of bewijs tegen andere beklaagden te verzamelen. De regels zijn dermate restrictief dat de *National Association of Criminal Defense Lawyers* (NACDL), een Amerikaanse vereniging van bijna elfduizend strafpleiters, een jaar geleden

unaniem concludeerde dat het ‘onethisch is voor een strafrechtadvocaat om een persoon te verdedigen voor deze militaire tribunalen, omdat de opgelegde voorwaarden het onmogelijk maken een deugdelijke of ethische verdediging te voeren.’ De vereniging zei wel leden die het toch wagen niet te zullen veroordelen, zolang ze hun beperkte mogelijkheden gebruiken om vrijwel alle aspecten van de procedure aan te vechten.

### INCOMPETENTIE

Dat was precies wat de raadslieden voor de eerste vier aangeklaagde verdachten deden, na eerder de processen reeds als onwettig en oneerlijk te hebben aangevochten bij civiele rechtbanken in Washington.

Dag 1 was voor Bin-Laden-chauffeur Hamdan,

die zelf weinig meer deed dan met klem vragen om een assistent voor zijn eenzaam zwoegende advocaat. Het verzoek werd niet ingewilligd, maar advocaat Swift trok desondanks alles uit de kast. Hij wraakte vijf van de zes leden van de commissie, inclusief de voorzitter, wegens incompetentie of mogelijke partijdigheid. Eén commissielid wist niet zeker wat de Geneefse Conventie was en bijna alle commissieleden bleken persoonlijk bij operaties in Afghanistan betrokken, als inlichtingsofficier, als kanonnier of als transporteur van gevangenen naar Cuba.

De voorzitter werd het zwaarst onder vuur genomen. Zo zou hij al voor het proces tegen aanklagers hebben gezegd dat Guantanamo-verdachten in zijn ogen geen recht hebben op een ‘snel proces’. De voorzitter ontkende, maar



>

Swift bleek te beschikken over een opname van het gesprek.

Dag 2 was voor de verdachte David Hicks, een jonge, tot moslim bekeerde Australiër die in Kosovo, Kashmir en Afghanistan meevocht met islamitische strijdgroepen. Zoals vele gedetineerden werd hij in Afghanistan opgepakt door troepen van de Noordelijke Alliantie en in ruil voor geld aan de Amerikanen overgedragen. Hicks beschikt naast twee militaire raadslieden ook over een civiele strafpleiter – een van de inmiddels tientallen Amerikaanse advocaten die zich, grotendeels pro bono, inzetten voor Guantanamo-zaken, en die deze zomer hun eerste succes boekten toen het *Supreme Court* bepaalde dat de gevangenen rechten hebben vanwege de Amerikaanse Grondwet.

Ook Hicks' advocaten kwamen met onthullingen over de commissievoorzitter – en wel over zijn warme relatie met de gepensioneerde generaal die vanuit Washington zowel aanklagers als commissieleden benoemde, en ook tijdens en na het proces als supervisor optreedt. De voorzitter was te gast geweest op de bruiloft van de zoon van de generaal, zo bleek onder meer.

Dag 3 leverde volgens getuigen vooral chaotische taferelen in de rechtszaal op. De Yemenitische verdachte Ali Hamza Ahmed Sulayman al Bahlul wordt ervan beschuldigd dat hij, op verzoek van Osama Bin Laden, een wervingsvideo voor Al Quaida vervaardigde. Toen Al Bahlul in het Arabisch spontaan verklaarde lid van Al Quaida te zijn, werd hij door de officiële tolk verkeerd vertaald. (De verslaggever van het Arabische tv-station Al Jazeera leverde de juiste vertaling.) De commissievoorzitter kapte de verdachte af toen hij de woorden '11 september' hoorde, en instrueerde de overige commissieleden, naar echter later bleek foutief, dat de bekentenis niet gold als bewijs. De verwarring en de vertaalproblemen namen nog verder toe nadat Al Bahlul had meegedeeld zichzelf te willen verdedigen, een verzoek dat (hoewel uitdrukkelijk in strijd met de regels) in beraad werd genomen.

Dag 4 was bedoeld voor verdachte Ibrahim Ahmed Mahmoud al Qosi uit Soedan, volgens de aanklacht een sleutelfiguur in Al Quaida's financiën. Zijn zaak werd echter verdaagd omdat de toegewezen militaire advocaat pas twee dagen voor de zitting uitsluitel kreeg over haar rol.



Foto: Seaman David P. Coleman, U.S. Navy

Overplaatsing van een gedetineerde in Guantanamo Bay

## WANVERHOUDING

Alles bij elkaar rees niet het beeld op van een doortimmerde, gebalanceerde en eerlijke procedure. Integendeel. 'De regels veranderen voortdurend of worden gaandeweg bedacht,' zei majoor Mark Bridges, één van de militaire advocaten, voor een Amerikaans radiostation.

Ook waarnemers namens vier burgerrechtenorganisaties, die waren uitgenodigd de eerste procesdagen te komen volgen, toonden zich na afloop allesbehalve overtuigd. De vier organisaties, waaronder Amnesty International, riepen de Amerikaanse regering op de tribunalen onmiddellijk te staken en te vervangen door een juridische procedure die wél kan zorgen voor een eerlijk en onpartijdig proces.

Als grootste problemen noemden de vier organisaties de afwezigheid van beroep buiten de militaire hiërarchie, de regels rond bewijsvoering die verdachten op achterstand zetten en de samenstelling van de commissie, die naar zij vrezden tot gevolg zal hebben dat juridisch ongeschoolde leden zich moeten uitspreken over gecompliceerde kwesties rond Amerikaans en internationaal recht.

Daarnaast vroegen de waarnemers echter acute aandacht voor de ernstige vertaalproblemen die zij met eigen ogen hadden mogen aanschouwen, en die niet alleen de geloofwaardigheid van het proces zelf, maar impliciet ook die

van alle opgetekende verhoren op Guantanamo Bay ondermijnen. Ten slotte protesteerden zij tegen de wanverhouding tussen de financiële middelen van aanklagers en verdedigers, die er bijvoorbeeld toe leidt dat drie aanklagers het opnemen tegen één militaire advocaat zonder reisbudget.

Hoe de militaire tribunalen zich ook verder zullen ontwikkelen, duidelijk is nu al dat de Amerikaanse regering de eerste slag om de publieke opinie deze eerste procesdagen met vlag en wimpel verloor. Het is moeilijk voorstelbaar dat het vertrouwen in de tribunalen ook maar ergens ter wereld is toegenomen.

Van de gedetineerden op Guantanamo Bay hebben vier nu een eerste zitting gehad. Het verloop van hun zaak laat vermoedelijk tot begin volgend jaar op zich wachten. Negen andere verdachten zijn inmiddels rijp bevonden om binnenkort ook te worden aangeklaagd. Dat betekent dat er nog 572 wachtenden na hen zijn.

(Bronnen: AP, Reuters, Washington Post, New York Times, National Public Radio, ACLU en het Amerikaanse ministerie van Defensie.)

## ORDENIEUWS

### Laatste oproep: huishoudelijke vergadering

Op donderdag 23 september aanstaande wordt om 15.00 uur de huishoudelijke vergadering gehouden in de Koninklijke Nederlandse Jaarbeurs (Beatrixgebouw) in Utrecht, Jaarbeursplein 6. Naast de vaste agendapunten staat dit jaar een toespraak van de Libanese mensenrechtenadvocaat Muhammad Muqraby op het programma. De Stichting Advocaten voor Advocaten verleent hem steun waar mogelijk. Als toehoorders van de huishoudelijke vergadering worden enkele andere mensenrechtenorganisaties uitgenodigd. De agenda voor de vergadering luidt als volgt:

1. Opening;
2. Mededelingen;
3. Toespraak mr. Muhammad Muqraby;
4. Beleid Algemene Raad;
5. Vragen en discussie;
6. Rondvraag;
7. Sluiting.

Na afloop van de vergadering is voorzien in een borrel. U kunt zich voor de huishoudelijke vergadering opgeven **tot en met 14 september aanstaande**. E-mail: [d.ball@advocatenorde.nl](mailto:d.ball@advocatenorde.nl). U krijgt dan de bijlage bij agendapunt 4 toegezonden.

### Klacht hoogleraar tegen bewindslieden gegrond

De Nationale Ombudsman heeft een klacht van professor A.Q.C. Tak van de Universiteit Maastricht jegens premier Balkenende en ministers Remkes (Binnenlandse Zaken) en Donner (Justitie) gegrond verklaard. Aanleiding was de beantwoording van vragen van Kamerlid De Wit (SP) over de tweedelige studie naar het Nederlandse bestuursrecht van de hand van Tak. Taks conclusie – van rechtsbescherming jegens de overheid is geen sprake meer waardoor Nederland geen aanspraak meer kan maken op de status van rechtstaat – zou niet onderbouwd zijn met sociaal-wetenschappelijk en/of bestuurskundig empirisch onderzoek, en dus gebaseerd zijn op ‘impressies’. Tak voelde zich aangetast in zijn ‘wetenschappelijke integriteit’ en stapte naar de Ombudsman. Die steunt Tak: ‘Uit het feit dat ver-

zoeker zijn artikel van oktober 1999 in het *Nederlands Juristenblad*, waarin hij had aangegeven dat zijn opvatting aldaar was gevormd door impressies en niet was onderbouwd met sociaal-wetenschappelijk en/of bestuurskundig empirisch onderzoek, integraal heeft geplaatst in hoofdstuk 16 van zijn in augustus 2002 gepubliceerd boek, kon bij nauwkeurige en zorgvuldige lezing niet zonder meer de conclusie worden getrokken dat verzoeker de desbetreffende passage uit het artikel nog steeds onderschreef. Immers, onder punt 16.1 van hoofdstuk 16 stelt verzoeker ter inleiding op de integrale herplaatsing, kort gezegd, dat hetgeen hij destijds in zijn artikel in het *Nederlands Juristenblad* had gesteld ten aanzien van het ontbreken van daadwerkelijke rechtsbescherming van de burger tegen de overheid, thans, door het verschij-

## Soedanese mensenrechtenadvocaat vrij, twee collega's nog vast



*Aba Zer Ahmed Abu Al Bashir*, mensenrechtenadvocaat in Nyala, provincie Darfur in Soedan, is uit voorlopige hechtenis ontslagen, zo meldde de Amerikaanse mensenrechtenorganisatie *Human Rights First* (HRF) op 20 augustus jongstleden. Al Bashir werd op 24 juli jongstleden gearresteerd door veiligheidstroepen en werd sindsdien incommunicado vastgehouden. Er was geen formele aanklacht tegen hem ingediend. Hij werd opgepakt nadat hij acht dagen eerder samen met andere mensenrechtenactivisten een schriftelijk verzoek had ingediend bij de gouverneur van de zuidelijke provincie Darfur. Waaronder Al Bashir is vrijgelaten, is niet duidelijk.

Het lijkt er op dat de Soedanese autoriteiten activisten als Al Bashir opzettelijk tegenwerken om te voorkomen dat berichten over ernstige mensenrechtenschendingen in Darfur de buitenwereld bereiken. *Amnesty International* bevestigt dit vermoeden in een op 25 augustus jongstleden verschenen rapport. De arrestatie en hechtenis van Al Bashir lijken een rechtstreekse vergeldingsmaatregel te zijn.

In Soedan blijven nog minstens twee advocaten uit de regio Darfur gedetineerd. Zij werken evenals Al Bashir voor een mensenrechtenorganisatie en ook hun detentie is volgens mensenrechtenorganisaties onrechtmatig. HRF voert nog steeds actie om ook deze advocaten vrij te krijgen. *Amnesty International* is 25 augustus jongstleden een schrijfactie begonnen voor de promotie van de vrijheid van meningsuiting in Darfur. U kunt aan beide acties deelnemen.

*Voor meer informatie over deze acties en over de Stichting Advocaten voor Advocaten kunt u contact opnemen met de secretaris mr Mirjam Siesling, p/a Janskerkhof 16, 3512 BM Utrecht, tel.: 030-253 71 21, fax: 030-253 70 28, M.Siesling@law.uu.nl. Rekeningnummers: ABN 489.938.655, Postbank 433.83.27.*

nen van zijn monografie, overvloedig is onderbouwd.’

De Ombudsman vervolgt: ‘De mededeling van de minister dat verzoeker zelf aangeeft dat zijn oordeel is gebaseerd op impressies en niet is onderbouwd met sociaal-wetenschappelijke en/of bestuurskundig empirisch onderzoek, was derhalve in elk geval feitelijk onjuist. In zoverre is onvoldoende zorgvuldigheid betracht bij de beantwoording van de Kamervragen.’

Tak is ‘bijzonder verheugd’ over de uitspraak. Die bevestigt zijns inziens dat de drie bewindslieden zijn wetenschappelijke integriteit ten onrechte hebben aangetast.

Bovendien is Tak van mening dat na de uitspraak van de Nationale Ombudsman de resultaten van zijn onderzoek en de conclusie niet langer kunnen worden genegeerd.

Kamerlid De Wit heeft inmiddels een nieuwe serie vragen gesteld over de kwestie. Hij wil onder andere van de bewindslieden weten op welke wijze zij professor Tak ‘genoegdoening’ zullen verschaffen. Ook wil De Wit weten of de tijd niet rijp is om de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State te vervangen door een ander rechtsprekend orgaan dat geen enkele band met de overheid heeft.

(LW)

### De politisering van het recht

Michel Knapen

**Onnadenkende en onkundige politici, gelegenheidswetgeving, focus op veiligheid – er zijn voldoende risico's die de fundamentele waarden van de rechtstaat kunnen aantasten. En dat gebeurt ook, stelselmatig en steeds dieper, schrijft de Amsterdamse advocate Britta Böhler in haar boek *Crisis in de rechtstaat*.**

Wie wil weten hoe de advocaten van Volkert van der G. hem gedurende het Fortuyn-proces hebben bijgestaan, wat ze hem wanneer hebben geadviseerd en hoe ze zijn omgegaan met de bijzonderheden van deze zaak, kan veel plezier beleven aan *Crisis in de rechtstaat* van de Amsterdamse advocate Britta Böhler. In bijna veertig pagina's laat ze de lezer zien wat er zich achter de schermen afspeelde.

Dat is informatief, maar het is niet waar het Böhler (1960) om te doen is. Op tal van momenten toont zij aan dat het recht niet zijn beloop kan krijgen als politieke mechanismen dit verstoren. Zo werd het zwijgrecht van Volkert bekritiseerd en kon het beter worden afgeschaft (LPF-Kamerlid Schonewille). Volkert zou deel uitmaken van een 'gevaarlijke groep' die al eerder moorden had gepleegd (Herben), Al Quaida zou achter de moord zitten (Janssen van Raay), één van de rechters was niet onpartijdig (Hoogendijk) en de doodstraf zou moeten worden ingevoerd (Nawijn). Kamerlid Eerdmans vonden de gevangenisstraf van achttien jaar te laag.

Als het recht zo wordt gepolitiseerd, loopt volgens Böhler de rechtstaat het risico te worden ontdaan van z'n fundamentele. Overigens maken weinig mensen zich daar druk om: de 'waarheid' in het proces tegen Volkert moest immers boven water komen. Maar Böhler maakt zich wél zorgen.

#### UITHOLLING

Britta Böhler, die eerder over de zaak-Öcalan publiceerde (*De zwerftocht van een leider*), schreef haar nieuwe boek niet als advocate, hoewel ze naast de Volkert-zaak ook betrokken was bij de aanklacht tegen Jorge Zorreguieta en de zaak-



Margarita en ook die beide casussen worden in het boek behandeld. Böhler schrijft speels maar indringend, en in de zaken waarbij ze als advocaat optrad, met distantie.

Het is een moedig boek, dat geen moment te vroeg komt. Haar kan politiek opportunisme worden verweten – ze staat niet voor niets bekend als 'linkse' advocate – maar daarvoor is haar bezorgdheid te authentiek en zijn haar argumenten te sterk. De afgelopen vijf jaar zijn de rechten van de burgers stelselmatig uitgehold, doorgaans omdat 'de veiligheid' daar om vroeg.

Die uitholling is sluipenderwijs verlopen. Het kan zijn dat juist daardoor geen publiek debat op gang is gekomen over de erosie van klassieke verworvenheden en mensenrechten. De afwezigheid van discussie stoort Böhler, en dat is de reden dat zij het voortouw neemt om haar bezorgdheid te uiten. Böhler schudt de boel, als representant van de *freischwebende Intelligenz*, eens lekker op.

Daar is reden toe. Er zijn de afgelopen jaren genoeg affaires en incidenten geweest om verantwoordigd getuige te zijn van 'onwenselijke verstrengelingen van recht en politiek', zoals zij schrijft. Veel zaken raken direct het Koningshuis en daarmee de invloed en macht van het staatshoofd. Societyfiguren als Jorge Zorre-

guieta, Margarita en Mabel werden plotseling onderdeel van een constitutionele discussie. Wat de koningin in deze affaires zei, verzweeg of verordonneerde aan de minister-president – het blijft in nevelen gehuld. En juist dat is een probleem: in een rechtstaat moet de macht worden gecontroleerd door de volksvertegenwoordiging. Maar het geheim van Noordeinde is in veilige handen bij het kabinet, en het parlement schijnt het zo wel goed te vinden.

#### POPULISME

Böhler niet. En het zijn niet eens de slappe knieën van de Tweede Kamer waar het haar om gaat, maar wel de onkunde, onnadenkendheid en desinteresse – vaak ingegeven door de neiging te 'scoren' – van parlementariërs en ministers.

Johan Remkes is zo iemand waarin Böhler weinig vertrouwen heeft. Als al zijn opmerkingen op een rij worden gezet en worden voorzien van duiding, dan wordt het evident dat deze minister geen lichtend voorbeeld is. Het onschuldvermoeden is niet aan hem besteed, getuige zijn opmerking toen een verdachte van het neerschieten van de Rotterdamse jongen Soares werd aangehouden: 'Blij dat we de *dader* hebben'. En de staatsmachten weet Remkes ook niet te scheiden op het moment dat hij publiekelijk verkondigt dat Volkert er met z'n achttien jaar gevangenisstraf (te) goed vanaf is gekomen.

Dergelijk populisme verdraagt zich niet met rechtstatelijkheid. De rechtstaat heeft behoefte aan bezinning – en aan creatieve oplossingen, zonder steeds de gemakkelijkste weg te kiezen. Want dé weg leidt ertoe dat 'lastige' burgerlijke vrijheden worden ingewisseld voor 'hogere' doelen, zoals een veilige samenleving. Terwijl Böhler overtuigend laat zien dat de grens tussen burgers en verdachten begint te vervagen door zaken als preventief fouilleren, identificatieplicht, datamining, DNA-banken en het verbod op samenspanning.

**Britta Böhler: Crisis in de rechtstaat. Uitgeverij De Arbeiderspers, ISBN 90 2950 460 9 (€ 17,95)**

# Hoger beroep?

## Maak carrière bij Loyens & Loeff: Benelux Law Firm of the Year.

Loyens & Loeff is een juridische dienstverlener met advocaten, belastingadviseurs en notarissen. Onlangs zijn we door Chambers and Partners onderscheiden met de titel Benelux Law Firm of the Year. We zijn op zoek naar nieuwe collega's die hun loopbaan op een hoger plan willen brengen. In de praktijkgroep Bank- en Effectenrecht hebben we

plaats voor startende en ervaren advocaten die aan de slag willen bij onze Amsterdamse vestiging. Meer informatie over deze en andere vacatures vind je op [www.loyensloeff.com](http://www.loyensloeff.com). Stuur een brief met c.v. naar Anne-Marie Dijkhorst, postbus 2888, 3000 CW Rotterdam. Of reageer per e-mail: [anne-marie.dijkhorst@loyensloeff.com](mailto:anne-marie.dijkhorst@loyensloeff.com).

## Getuigenverhoor in het burgerlijk procesrecht

# RiKken in Rotterdam

**Wie de Rechtbank Rotterdam verzoekt een voorlopig getuigenverhoor te bevelen of door die rechtbank bij tussenvonnis bewijs door getuigen krijgt opgedragen, loopt grote kans geconfronteerd te worden met een nieuw fenomeen in het Nederlands burgerlijk procesrecht: de RiK. Volgens M.H. de Boer en M.Ynzonides valt het ernstig te betwijfelen of deze confrontatie positief zal worden ervaren.**

**M.H. de Boer en M. Ynzonides\***

advocaten te Den Haag

De Regeling inzake Kantoorverklaringen, kortweg 'RiK' genaamd, voorziet in de mogelijkheid buiten de rechtbank om getuigen te horen. De achtergrond van de RiK is de beperkte zittingscapaciteit van de Rechtbank Rotterdam, die – zoals algemeen bekend – in civiele zaken met ernstige achterstanden kampt. Om deze achterstanden niet verder te laten oplopen en mogelijk zelfs terug te dringen, worden partijen gestimuleerd zelf het getuigenverhoor te regelen. De RiK is op 15 januari 2004 vastgesteld door de Raad van Toezicht van de Orde van Advocaten in het arrondissement Rotterdam. De rechtbank heeft aan het horen van getuigen met gebruikmaking van de RiK een 'bonus' verbonden: als de RiK wordt toegepast en wordt afgezien van getuigenverhoor ten overstaan van de rechtbank, wordt het vonnis waarin het bewijs wordt beoordeeld, bij voorrang behandeld. De rechtbank streeft ernaar in dat geval zes weken nadat vonnis is gevraagd, ook daadwerkelijk vonnis te wijzen. In reguliere zaken bedraagt de wachttijd maanden, waarbij een jaar of langer bepaald niet is uitgesloten. Overigens is de RiK zowel van toepassing op getuigenverhoren die plaatsvinden ingevolge een tussenvonnis, als op voorlopige getuigenverhoren. Het enige verschil is dat in het laatste geval geen vonnis volgt en dus ook geen bonus kan worden verdiend. Voor het overige geldt voor het voorlopig

getuigenverhoor dezelfde regeling. In dit artikel beperken wij ons tot het getuigenverhoor hangende de procedure.

### INHOUD VAN DE RiK

Wie in een procedure voor de Rechtbank Rotterdam een tussenvonnis krijgt waarin gelegenheid wordt gegeven tot getuigenverhoor, ontvangt sinds enige maanden tegelijk met dat vonnis een brief van de rechtbank met bijgevoegd de RiK (die bestaat uit de regeling zelf en twee bijlagen). Kort gezegd houdt de RiK in dat aan partijen de mogelijkheid wordt geboden op een door hen te kiezen plaats buiten aanwezigheid van de rechter-commissaris getuigen te horen. Deze alternatieve wijze van verhoor van getuigen is alleen mogelijk indien daarover tussen de in de procedure betrokken partijen uitdrukkelijk overeenstemming is bereikt. De met toepassing van de RiK afgelegde verklaringen gelden als verklaringen in de zin der wet, als waren zij afgelegd ten overstaan van de rechter-commissaris. Als partijen gebruik willen maken van de mogelijkheid getuigen zelf te horen, dienen zij de rechtbank hier-



van binnen drie weken na de datum van het tussenvonnis in kennis te stellen. Dit geschiedt door de als Bijlage 1 bij de RiK gevoegde 'Kennisgeving aan de rechter-commissaris' aan de rechtbank toe te zenden.

De gang van zaken tijdens het verhoor volgt grotendeels het stramien van een verhoor ten overstaan van de rechter-commissaris. Het getuigenverhoor vindt plaats op het kantoor van de advocaat of procureur van een der partijen (art. 166 lid 3 Rv). Bij het verhoor zijn aanwezig de advocaten of procureurs van de partijen (in de praktijk zullen dit vaak de advocaten zijn), een door partijen (dit zal doorgaans de gastheer-advocaat zijn) aan te wijzen medewerker in verband met de te verrichten administratieve werkzaamheden (notuleren, koffie en dergelijke) en – op basis van vrijwilligheid (vgl. art. 167 Rv) – de

*De tijdwinst na afloop van het  
verhoor komt tot  
uitdrukking in de 'bonus'*

partijen zelf. De getuige wordt als eerste ondervraagd door de advocaat die deze als getuige naar voren heeft gebracht (art. 179 Rv). Voorafgaand aan het verhoor van de getuige vraagt de advocaat die als eerste de ondervraging op zich neemt, aan de getuige zijn naam, voornamen, leeftijd, woonplaats en beroep, en of de getuige in een arbeidsrechtelijke of familiale (bedoeld zal zijn: familie)relatie tot een der partijen staat (art. 177 lid 1 Rv). De advocaat verzoekt de getuige voorts te beloven dat deze de waarheid zal spreken (art. 177 lid 2 Rv). Na afloop van het verhoor door de advocaat die de getuige naar voren heeft gebracht, heeft de advocaat van de wederpartij de mogelijkheid nadere vragen aan de getuige te stellen. De verklaring van de getuige dient terstond schriftelijk te worden vastgelegd (art. 180 lid 1 Rv). De met de ondervraging belaste advocaat dicteert

## *De rechter-commissaris hoort, ziet, ruikt en proeft de getuigen niet*

steeds de verklaring aan de (administratief) medewerker. De opgenomen verklaring wordt in haar geheel voorgelezen aan de getuige, die uitdrukkelijk wordt gewezen op de mogelijkheid van verbetering of aanvulling van de verklaring (art. 180 lid 2 Rv), waarna de verklaring door de getuige wordt ondertekend (art. 180 lid 3 Rv). Binnen 14 dagen na het verhoor dienen partijen de afgelegde verklaring(en) door middel van de als Bijlage 2 aan de RiK gehechte 'Verklaring aan de rechter-commissaris' aan de rechter-commissaris te zenden.

Als bij de toepassing van de RiK geschillen of problemen rijzen waar partijen onderling niet uitkomen, fungeert de rechter-commissaris als vangnet. Indien tussen partijen op enig moment verschil van inzicht ontstaat met betrekking tot de gang van zaken tijdens het verhoor of de opneming van een verklaring, geldt de getuigenverklaring als niet-afgenomen en dienen partijen zich voor het verhoor van de getuigen (alsnog) tot de rechter-commissaris te wenden. Voorts beslist de rechter-commissaris in alle geval-

len waarin de regeling niet voorziet en partijen niet tot overeenstemming kunnen komen. De RiK bepaalt ten slotte dat voorzover de aard van de RiK zich daartegen niet verzet, de wettelijke bepalingen omtrent het getuigenverhoor van overeenkomstige toepassing zijn, behoudens voorzover partijen eenstemmig anders beslissen.

### **DE CONFRONTATIE...**

Wat nu te denken van de RiK? Het spreekt voor zich dat gebruikmaking van de RiK in het algemeen voor de rechtbank en voor de procespartijen zowel voor- als nadelen zal hebben. In de praktijk zal allereerst de advocaat van de partij die de bewijsopdracht heeft, de afweging maken of het zelf horen van getuigen met behulp van de RiK in het voordeel van zijn cliënt zal werken of niet. Naar welke kant die afweging uitvalt, is

uiteraard afhankelijk van de concrete omstandigheden van het geval, waaronder de eigenaardigheden van de zaak, de bewijsopdracht, het verloop van de procedure, en (de advocaat van) de wederpartij. En zelfs als die advocaat besluit dat hij van de RiK gebruik wil maken, kan de advocaat van de wederpartij daar nog een stokje voor steken door zijn toestemming te onthouden.

Voor de rechtbank zal toepassing van de RiK – althans als dit op grote(re) schaal gebeurt – leiden tot een besparing van zittingscapaciteit en daarmee tot het niet verder oplopen, en wellicht zelfs inlopen, van de achterstanden waarmee de rechtbank kampt. Voor de procespartijen is een in het oog springend voordeel van de RiK-tijdwinst van toepassing (mogelijk; zie ook hierna), niet alleen tijdens maar ook na afloop van het getuigenverhoor. Partijen kunnen zelf – desgewenst op zeer korte termijn – een datum bepalen waarop het verhoor zal plaatsvinden; zij hoeven dus niet te wachten totdat een rechter-commissaris voor het verhoor beschikbaar is. De tijdswinst na afloop

van het verhoor komt tot uitdrukking in de 'bonus': (in beginsel) binnen zes weken vonnis (en dat is niet alleen in Rotterdam een zeldzaamheid). Een ander voordeel is dat de RiK partijen de mogelijkheid biedt het verhoor in te richten zoals zij dat willen. In beginsel is de enige voorwaarde dat zij daarover overeenstemming bereiken. Zo is wellicht denkbaar dat partijen afspreken getuigen te horen door middel van *cross examination*.

De keerzijde van de medaille is dat toepassing van de RiK leidt tot privatisering van een stukje overheidsrechtspraak. Het getuigenverhoor onttrekt zich daarmee grotendeels aan de controle van de rechter, die toch (in elk geval mede) dient te waken over het verloop van de procedure en de daarbij in acht te nemen regels en vormen. In dit verband kan men zich afvragen wat er gebeurt als de advocaten bij het verhoor bijvoorbeeld enorm uitweiden of veel te veel getuigen (willen) oproepen. Als daarover tussen partijen geen onenigheid ontstaat, ontdekt de rechter-commissaris dit immers pas als hij na afloop van het verhoor de op schrift gestelde verklaringen krijgt toegezonden. Bij een regulier getuigenverhoor had de rechter-commissaris waarschijnlijk al veel eerder paal en perk gesteld aan het aantal te horen getuigen en het aantal vragen dat door de advocaten kan worden gesteld.

Overigens verliest de rechter niet alleen de controle over de procedurele aspecten van het verhoor, maar ook het getuigenverhoor zelf onttrekt zich aan de zintuiglijke waarneming van de rechter: de rechter-commissaris hoort, ziet, ruikt en proeft de getuigen niet. In dat opzicht verschilt voor de rechter-commissaris een met toepassing van de RiK afgelegde getuigenverklaring niet van een door de getuige zelf op schrift gestelde verklaring, die als schriftelijk bewijsstuk in het geding wordt gebracht.<sup>1</sup> In beide gevallen krijgt de rechter-commissaris immers slechts de schriftelijke verklaring onder ogen. Bij toepassing van de RiK dicteert de advocaat die het verhoor op zich neemt, de verklaring van de getuige aan de (administratief) medewerker. Het 'proces-verbaal' behelst geen woordelijke, maar slechts een zakelijke weergave van het verhoor. Afgezien van het feit

dat advocaten doorgaans geen ervaring hebben in het dicteren van getuigenverklaringen, waardoor bij het dicteren mogelijk (per ongeluk) bepaalde nuances verdwijnen, is denkbaar dat de dicterende advocaat juist opzettelijk accenten legt of een bepaalde kleuring geeft aan de getuigenverklaring. Waar normaliter de positie en onpartijdigheid van de rechter garanderen dat de verklaring op een eerlijke wijze wordt opgenomen, kan een advocaat die voor één van de partijen optreedt, die garantie niet bieden. Of de verklaring in het proces-verbaal juist wordt weergegeven, wordt met name afhankelijk van de oplettendheid van (de advocaat van) de wederpartij. Voor de rechter-commissaris is een en ander oncontroleerbaar omdat hij het verhoor niet heeft bijgewoond.

Terwijl een in de procedure overgelegde schriftelijke verklaring geldt als schriftelijk bewijs, moet de met toepassing van de RiK afgelegde verklaring blijkens de bijlagen bij de RiK<sup>2</sup> worden beschouwd als een getuigenverklaring in de zin der wet, afgelegd ten overstaan van een rechter-commissaris. Nu de waardering van het bewijs aan het oordeel van de rechter is overgelaten (art. 152 lid 2 Rv), behoeft dit geen verschil te maken.<sup>3</sup> Bij de beoordeling van het bewijs door de rechter kan echter van belang zijn op welke wijze de verklaring tot stand is gekomen en of de verklaring onder ede is afgelegd.<sup>4</sup> De waarde van een door de getuige opgestelde schriftelijke verklaring zal daarom over het algemeen beperkt(er) zijn, omdat de wederpartij niet in de gelegenheid is geweest aan de getuige vragen te stellen en de verklaring niet onder ede is afgenomen.

Bij een verklaring die met toepassing van de RiK is afgelegd, is (de advocaat van) de wederpartij in de gelegenheid geweest vragen te stellen, zodat op dat punt aan de waarde van de verklaring niet wordt afgedaan (waarbij aantekening verdient dat het ook dan natuurlijk mogelijk is dat de vragen die de rechter-commissaris voor de beoordeling van het geschil relevant acht, tijdens het verhoor door de advocaten niet zijn gesteld). Anders ligt het voor de vraag of een verklaring ingevolge de RiK onder ede wordt afgenomen. Dat moet ons inziens ernstig worden betwijfeld. De RiK bepaalt weliswaar dat de



advocaat die als eerste het verhoor van een getuige op zich neemt, de getuige verzoekt te beloven dat deze de waarheid zal spreken, maar hierbij is geen sprake van het horen van de getuige onder ede.<sup>5</sup> Het achterwege laten van de beëdiging leidt tot nietigheid van het verhoor.<sup>6</sup> Als ingevolge de RiK afgelegde verklaringen derhalve moeten worden beschouwd als getuigenverklaringen in de zin der wet, afgelegd tegenover de rechter-

moeten horen. Het spreekt voor zich dat in dat geval van een besparing van tijd en zittingscapaciteit geen sprake meer is.

Maar niet alleen de rechter verliest de controle over de procedure. Ook voor partijen kan toepassing van de RiK ertoe leiden dat zij het verloop van de procedure niet meer in de hand hebben. Hoewel partijen enerzijds door toepassing van de RiK tijd kunnen winnen, biedt de RiK anderzijds een

## *Het achterwege laten van de beëdiging leidt tot nietigheid van het verhoor*

commissaris, zijn zij ons inziens per definitie nietig. Aan een onbeëdigde verklaring mag de rechter slechts bewijs ontlenen indien hij in het vonnis vermeldt dat de eed ten onrechte niet is afgenomen en dat het niet mogelijk is de getuige opnieuw te horen.<sup>7</sup> Dit laatste zal doorgaans niet het geval zijn, zodat de rechter, wil hij bewijs kunnen ontlenen aan de verklaring, de getuige opnieuw onder ede – dus: zelf – zal

partij die wil traineren, ook uitstekende mogelijkheden. Wie er belang bij heeft dat de procedure lang duurt, stemt eerst in met toepassing van de RiK, hoort vervolgens gezamenlijk de getuigen en gaat ten slotte bij het verhoor van de laatste getuige dwarsliggen, zodat partijen zich alsnog tot de rechter-commissaris moeten wenden. Afgezien van het feit dat dat leidt tot vertraging bij het verhoor zelf, verspelen de partijen



## Het dwingen van getuigen om te verschijnen en het horen van getuigen onder ede, kan wel de overheidsrechter, maar niet een advocaat

daarmee naar alle waarschijnlijkheid ook hun recht op de ‘bonus’. In dat geval gaat door toepassing van de RiK dus alleen maar tijd verloren. Dat geldt overigens evenzeer wanneer de partijen en hun advocaten wel meewerken, maar de getuigen niet. Zo zal de rechter-commissaris er ook aan te pas moeten komen wanneer een getuige niet verschijnt, weigert een verklaring af te leggen, zich op zijn verschoningsrecht beroept of weigert de afgelegde verklaring te ondertekenen.

### DE BALANS OPMAKEND...

Het moge duidelijk zijn dat de balans naar onze mening naar de negatieve kant uitslaat. Toegegeven, de Rechtbank Rotterdam ont-

plooit in elk geval initiatieven in een poging de achterstanden weg te werken. De RiK is ons inziens daarvoor echter niet de oplossing. De doelen die met de RiK worden nagestreefd – besparing van zittingscapaciteit en tijdswinst – worden alleen bereikt als er op grote schaal gebruik van wordt gemaakt en alle betrokkenen, dat wil zeggen rechtbank, advocaten, partijen én getuigen, voor de volle honderd procent meewerken, hetgeen (helaas wellicht) zelden het geval zal zijn. Aan toepassing van de RiK kleeft, naast een aantal praktische en tactische, in onze ogen ook een aantal juridische bezwaren. Het horen van getuigen teneinde daaraan bewijs in rechte te ontnemen is bij uitstek een taak van de rechter. Het dwingen van getuigen

om te verschijnen en het horen van getuigen onder ede, kan wel de overheidsrechter, maar niet een advocaat. De essentie van het getuigenverhoor is dat het plaatsvindt ten overstaan van een rechter die normaal gesproken als de rechter tegenover wie het (getuigen)bewijs is bijgebracht, het eindvonnis (mede) wijst.<sup>8</sup> Met de RiK verwordt voor de rechter-commissaris het bewijs door getuigen in feite tot niet meer dan schriftelijk bewijs, waaraan – ons inziens ten onrechte – de status van getuigenbewijs wordt toegekend. Ten slotte rijst de vraag wat er mis is met de huidige mogelijkheid van het overleggen van schriftelijke getuigenverklaringen, waar nodig aangevuld met een getuigenverhoor ten overstaan van de rechter. Om de belasting van de rechterlijke macht die samenhangt met het horen van getuigen te verminderen, zou van die mogelijkheid ons inziens veel meer gebruik kunnen (moeten) worden gemaakt.<sup>9</sup> ●

### NOTEN

\* Beide auteurs zijn advocaat bij De Brauw Blackstone Westbroek te Den Haag.

- 1 Bewijs kan worden geleverd door alle middelen (art. 152 lid 1 Rv). In het huidige burgerlijk procesrecht is dus mogelijk dat een procespartij een brief of een schriftelijke verklaring van een (potentiële) getuige aan de rechter overlegt, eventueel onder aanbod de getuige (ook nog) mondeling door de rechter te laten horen.
- 2 De bijlagen bij de RiK houden beide het verzoek aan de Rechtbank in de afgelegde verklaringen te beschouwen als getuigenverklaringen in de zin der wet, afgelegd ten overstaan van een rechter-commissaris.
- 3 Een uitzondering geldt in dit verband voor de partijgetuigenverklaring. Voor de partij die als getuige is gehoord, bepaalt art. 164 lid 2 Rv immers dat de verklaring van die partij omtrent de door haar te bewijzen feiten geen bewijs in haar voordeel kan opleveren, tenzij de verklaring strekt ter aanvulling van onvolledig bewijs. De wet kent een dergelijke beperking van de bewijskracht niet voor de partijgetuigenverklaring die als schriftelijk bewijsstuk in het geding wordt gebracht.
- 4 Zie HR 19 december 2003, NJ 2004/151 en de conclusie van A-G Langemeijer in de parallelzaak HR 19 december 2003, Co2/095HR, LJN AL8427.

- 5 Uit de Wet vorm van de eed (Wet van 17 juli 1911, Stb. 215) en de Eedswet 1971 (Wet van 8 april 1971, Stb. 211) kan worden afgeleid dat van de eed slechte sprake is in de gevallen waarin een wettelijk voorschrift het afleggen van een eed oordert of daaraan rechtsgevolgen verbindt, en de eed in de voorgescreven vorm wordt afgelegd.
- 6 Zie art. 184 Rv. Dit artikel stelt de nietigheid verplicht ingeval art. 177 lid 2 op enigerlei wijze is overtreden, dus ingeval de eed of de belofte door de getuige niet of niet op juiste wijze is afgelegd. In dat geval is de rechter verplicht het verhoor van de betrokken getuige nietig te verklaren, hetgeen bij ontdekking in dezelfde instantie tot gevolg zal hebben dat die getuigenverklaring als zodanig geheel buiten beschouwing blijft. Wordt het eindvonnis gewezen zonder dat het verzuim is ontdekt, dan treft het verzuim het gehele vonnis, hetgeen in appèl zal blijken. Dit geldt vanzelfsprekend alleen voorzover het nietige verhoor tot het bewijs heeft bijgedragen. Zie: F.M.J. Jansen, *Nietigheid in het burgerlijk procesrecht*, Zwolle 1955, p. 23-31.

- 7 Zie art. 177 lid 4 Rv. De achtergrond van dit artikel-lid is dat in beginsel strikt de hand moet worden gehouden aan het voorschrift dat de getuigenverklaring onder ede plaatsheeft. Zou de rechter immers ook bewijs kunnen ontnemen aan een niet-beëdigde verklaring, dan zou de betekenis van de beëdiging kunnen verzwakken (*Parlementaire geschiedenis van de nieuwe regeling van het bewijsrecht in burgerlijke zaken*, Deventer 1988, p. 267).
- 8 Zie art. 155 Rv, dat thans deel uitmaakt van de algemene bepalingen van het bewijsrecht. Het oude art. 212 Rv bepaalde dat de rechters voor wie het getuigenverhoor heeft plaatsgehad, zoveel mogelijk zullen meewerken tot de einduitspraak in de zaak waarin het verhoor is gehouden. Afwijking van deze regel heeft echter geen consequenties. Ingevolge art. 155 lid 2 Rv (art. 212 lid 2 (oud) Rv) wordt van de afwijking van de regel en de oorzaak daarvan in de uitspraak melding gemaakt. Tegen de afwijking staat geen voorziening open. Zie onder meer HR 9 november 1990, NJ 1991/26 en HR 17 december 1993, NJ 1994/193.
- 9 Zie in dit verband ook § 5.1 van het rapport van de Commissie verbetervoorstellen civiel, te raadplegen via <http://www.recht.nl/doc/verbetervoorstellenciviel.pdf>

# Kroniek strafprocesrecht 2003 (II)

mr. P.T.C. van Kampen\*

In het vorige nummer verscheen deel I van deze kroniek. Petra van Kampen, redactielid, heeft de belangrijkste jurisprudentie in 2003 op het terrein van het strafprocesrecht op een rij gezet. Hier volgt deel II van de kroniek.

## DEEL I

### AANWEZIGHEIDSRICHT, TEGENSpraak, VERSTEK EN DE GEMACHTIGDE RAADSMAN

- aanwezigheidsrecht
- tegenspraak, verzet en de gemachtigd raadsman

### BENADEELDE PARTIJ

- rechtsmiddelen

### BESLAG & BEKLAG

- eigendom, afstand en verbeurdverklaring/onttrekking
- beslag, beklag en art. 6 EVRM
- conservatoir beslag

### BETEKENING

### BEWIJSRECHT

- AIVD ambtsberichten
- bewezenverklaring (en inhoud wettige bewijsmiddelen)
- deskundigen
- DNA
- getuigen
- nemo tenetur
- selectie en waardering van bewijsmateriaal
- schriftelijke bescheiden (van personen wier identiteit niet blijkt)
- overige bescheiden

### COMPETENTIE (VAN STRAFKAMERS)

### DWANGMIDDELEN

- doorzoeking
- pseudo-koop
- strotten
- onrechtmatige toepassing van dwangmiddelen

## DEEL II

### HOREN VAN GETUIGEN

### HERZIENING

### KENNISGEVING VAN (NIET) VERDERE VERVOLGING

### MANDATERING

### ONTNEMINGSPROCEDURE

- strafrechtelijk financieel onderzoek

### PROCESSTUKKEN

- recht op inzage
- ... en art. 51 Sv
- kennisneming door de rechter

### RECHTSHULP

### RECHTSMIDDELEN

- ... en de NN-verdachte
- hoger beroep
- cassatie

### REDELIJKE TERMIJN

### STRAFTOEMETING

### VORMVERZUIJEN EN ART. 359A SV

- ontvankelijkheid OM en beginselen goede procesorde

### VERZOEKSCRIFTEN EX ART. 591A SV

### WET- EN REGELGEVING

\* Advocate Simmons & Simmons Trenité, Rotterdam. Met dank aan mijn kantoorgenote mr. R. Hoogendoorn en aan G.J. van Oosten (Heemskerk De Vilder en Van Oosten) te Amsterdam.



## HOREN VAN GETUIGEN

Eén van de criteria op basis waarvan kan worden besloten tot het niet (opnieuw) oproepen van niet-verschenen getuigen is dat de gezondheidstoestand van de getuige door het afleggen van een verklaring ter terechtzitting ernstig in gevaar wordt gebracht als bedoeld in artikel 288 lid 1 onder b Sv. Die situatie deed zich voor in HR 27 mei 2003, *NbSr* 2003, 249/ *NJ* 2003, 511, althans volgens het hof. Die bepaalde op basis van onder meer een rapport van een klinisch-psychotherapeut dat het afleggen van een verklaring ter terechtzitting bij de getuige, gezien zijn karaktereigenschappen, tot grotere ontregeling zou leiden. De verdediging verzette zich tegen dit oordeel, onder meer omdat het rapport overigens niet werd opgesteld door een onafhankelijke deskundige. Ten onrechte, volgens de Hoge Raad. Noch uit de tekst van artikel 288 lid 1 onder b Sv, noch uit de wetsgeschiedenis volgt immers dat het oordeel van de rechter ter zake gebaseerd moet zijn op een verklaring van een onafhankelijke deskundige.

In verband met het horen van getuigen deed zich voorts de vraag voor of nog wel sprake kan zijn van een fair trial, indien in het vooronderzoek in het parallelle opsporingsonderzoek – terwijl er ook een gerechtelijk vooronderzoek liep – een rogatoir getuigenverhoor onder ede plaatsvond buiten aanwezigheid van de verdediging, die had verzocht daarbij aanwezig te zijn. Die situatie deed zich voor in HR 28 februari 2003, *NbSr* 2003, 260/ *NJB* 2003, 43. Het hof oordeelde dat in die omstandigheden het recht

op een fair trial inderdaad geweld wordt aangedaan. Het onthouden van de mogelijkheid aan de verdediging om aanwezig te zijn bij de getuigenverhoor, waarbij getuigen onder ede een verklaring afleggen in aanwezigheid van opsporingsambtenaren, was volgens het hof in strijd met artikel 6 EVRM. Ten onrechte, zo oordeelde de Hoge Raad. De enkele omstandigheid dat in een voorstadium van het strafgeding een verhoor onder ede in het buitenland heeft plaatsgevonden buiten aanwezigheid van de verdediging, brengt volgens de Hoge Raad niet mee dat de verdachte onherstelbaar is beknot in het hem door artikel 6 lid 3 onder d EVRM toegewezen recht om die getuigen in enige latere fase van het strafgeding te ondervragen of te doen ondervragen.

De Hoge Raad bepaalde in 2003 voorts dat de wetsgeschiedenis van artikel 321 Sv geen aanknopingspunten bevat voor de opvatting dat de wetgever ten aanzien van de getuigen die, na schorsing van het onderzoek, voor de nadere terechtzitting op de voorgeschreven wijze zijn opgegeven, een ander oproepingsregime heeft willen creëren dan ten aanzien van getuigen die vóór de aanvang van het onderzoek zijn opgegeven. Een redelijke wetsuitleg brengt dan ook mee dat op de in artikel 321 bedoelde getuigen de artikelen 263, 264, 287 en 288 Sv van overeenkomstige toepassing zijn. Een en ander heeft tot gevolg dat het Openbaar Ministerie de oproeping slechts kan afwijzen indien het van oordeel is dat daardoor redelijkerwijs de verdachte niet in zijn verdediging wordt geschaad, en dat de rechter het verzoek tot oproeping slechts kan afwijzen indien redelijkerwijs valt aan te nemen dat daardoor het OM niet in zijn vervolging of de verdachte niet in zijn verdediging wordt geschaad (HR 14 januari 2003, *NJ* 2003, 402 en 403/ *NbSr* 2003, 58/ *NJB* 2003, 30).

Indien de rechter niet de oproeping van een getuige beveelt omtrent wie hij na een verzoek deze op te roepen heeft beslist dat het verzoek zal worden gehonoreerd als hij tot het oordeel komt dat de verklaringen van de getuigen van belang zijn voor de bewijsvoering en die voorwaarde wordt vervuld, terwijl het verzoek niet alsnog op de voet van artikel 288 lid 1 Sv is afgewezen en voorts niet door de verdediging en het OM van het horen van deze getuige is

afgezien, is het onderzoek nietig (HR 28 januari 2003, *NbSr* 2003, 111).

Overigens zullen de weigeringsgronden voor het oproepen van getuigen binnen afzienbare tijd naar alle waarschijnlijkheid (verder) worden uitgebreid. In juni 2004 nam de Tweede Kamer een wetsvoorstel aan (29 254) waarin een en ander nader is geregeld.

## HERZIENING

Veel aandacht was er in 2003 ook voor de herziening. Daarbij oordeelde de Hoge Raad onder meer dat een uit de stukken blijkende valse aangifte grond oplevert voor herziening (HR 8 april 2003, *NbSr* 2003, 214). Datzelfde geldt voor een persoonsverwisseling (HR 10 juni 2003, *NbSr* 2003, 288), tenzij deze onvoldoende aannemelijk is (HR 1 juli 2003, *NbSr* 2003, 328). De enkele omstandigheid dat het Openbaar Ministerie in strafzaken tegen andere verdachten in een aantal gevallen niet-ontvankelijk werd verklaard wegens onregelmatigheden in de opsporing en vervolging echter, brengt wat de Hoge Raad betreft op zichzelf niet mee dat gezegd kan worden dat zich in de strafzaak van de verdachte zodanige onregelmatigheden zouden hebben voorgedaan dat, ware de rechter daarmee bekend geweest, het Openbaar Ministerie in die zaak niet-ontvankelijk zou zijn verklaard (HR 1 juli 2003, *NbSr* 2003, 329/ *NJB* 2003, 125). Evenmin kan als grond voor herziening gelden een beslissing van een bestuursrechter, indien daaruit blijkt van een andere waardering van het bewijsmateriaal dat (ook) de strafrechter ter beschikking stond, doch uitsluitend een omstandigheid van feitelijke aard die met de bestreden uitspraak niet bestaanbaar schijnt (HR 7 oktober 2003, *NbSr* 2003, 409/ *NJB* 2003, 160).

Een onjuist uitgevoerde geur-identificatieproef levert wat de Hoge Raad betreft evenmin een novum op. Het feit dat inmiddels werd vastgesteld dat op het mes, waarmee het slachtoffer volgens een eerdere veroordeling om het leven zou zijn gebracht, geen enkel lichaamsspoor van het slachtoffer te vinden zou zijn evenwel, levert daarentegen naar het oordeel van de Hoge Raad wel een novum op. Een dergelijke omstandigheid doet immers het ernstige ver-

moeden rijzen dat, ware het hof met dat nieuwe gegeven bekend geweest, de verdachte zou hebben vrijgesproken (HR 1 juli 2003, *NbSr* 2003, 283/*NJB* 2003, 123). Volledigheidshalve merkte de Hoge Raad daarbij nogmaals op dat een novum slechts een omstandigheid van feitelijke aard kan betreffen. Een mening, overtuiging of gevolgtrekking kan in het algemeen niet als omstandigheid van feitelijke aard worden aangemerkt. Dat brengt mee dat het oordeel van een deskundige in beginsel – behoudens bijzondere omstandigheden – slechts als novum kan gelden voorzover daarbij wordt uitgegaan van feiten en/of omstandigheden van feitelijke aard die niet bekend waren dan wel niet geacht kunnen worden bekend te zijn geweest aan de rechter die de uitspraak waarvan herziening wordt gevraagd, heeft gewezen (zie ook HR 30 september 2003, *NbSr* 2003, 387/*NJB* 2003, 151). In dit geval werd de aanleiding van het novum gevonden in een onderzoek door het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) op aanwezigheid op het mes van menselijk DNA-houdend materiaal, dat op verzoek van de advocaat-generaal in cassatie plaatsvond.

Daarnaast bepaalde de Hoge Raad dat indien de aanvraag is gegrond op verklaringen van een getuige die afwijken van de eerder in de strafzaak door die getuige afgelegde verklaringen – en die verklaringen in zoverre als novum moeten worden beschouwd – aannemelijk gemaakt moet worden dat en waarom een getuige op een voor de aanvrager belastende verklaring is teruggekomen (HR 10 juni 2003, *NbSr* 2003, 285/*NJB* 2003, 113).

#### **KENNISGEVING VAN (NIET) VERDERE VERVOLGING**

Verrast was de verdachte die, nadat hem eerder een kennisgeving van niet verdere vervolging bereikt had, wederom in rechte werd betrokken op grond van nieuwe bezwaren. Die nieuwe bezwaren immers, bleken terug te voeren op verklaringen die dateerden van vóór de kennisgeving van niet verdere vervolging. De Hoge Raad echter, oordeelde dat noch uit de bewoor-



dingen van artikel 255 lid 1 en 2 Sv, noch uit de wetsgeschiedenis is af te leiden dat de in dat artikel bedoelde bezwaren slechts kunnen dateren van na de kennisgeving van niet verdere vervolging. Van handelen in strijd met de beginselen van een behoorlijke procesorde is in die situatie wat de Hoge Raad betreft geen sprake (HR 1 april 2003, *NbSr* 2003, 192/*NJ* 2003, 303).

Evenmin juist bleek de opvatting dat de verdachte binnen 2 maanden nadat het gerechtelijk vooronderzoek op de voet van artikel 258 lid 2 Sv is geëindigd, ervan moet worden verwittigd dat hij verder wordt vervolgd voor een feit dat wel onderwerp vormde van het gerechtelijk vooronderzoek, maar geen deel uitmaakte van de voorlopige dagvaarding als bedoeld in artikel 261 lid 3 Sv. Wel dient de verdachte in zo'n geval volgens de Hoge Raad na de beëindiging van het gerechtelijk vooronderzoek zo kort mogelijk in het ongewisse te blijven of hij wel of niet ter zake van dat feit wordt vervolgd (HR 9 september 2003, *NbSr* 2003, 364/*NJB* 2003, 137).

#### **MANDATERING**

In 2000 bepaalde de Hoge Raad uitdrukkelijk dat de aan de officier van Justitie toekomende vervolgingsbeslissing kan worden gemandateerd aan bij het parket werkzame ambtenaren (HR 14 maart 2000, *NbSr* 2000, 100/*NJ* 2000, 423/*NJB* 2000, 58). In 2001 oordeelde de Hoge Raad dat mandatering van de vervolgingsbeslissing aan niet bij het parket werkzame ambtenaren is uitgesloten (HR 30 oktober 2001, *NJ*

2002, 272/*NJB* 2001, 171). Wanneer sprake is van een bij het parket werkzame ambtenaar echter, blijft enigszins in het ongewisse. De Hoge Raad bepaalde in 2003 dat voor de vraag of sprake is van een bij het parket werkzame ambtenaar, zijn rechtspositie niet beslissend is en evenmin of hij feitelijk bij het parket werkzaam is: het gaat om de vraag of hij wat betreft opleiding, werkzaamheden en inkadering met een parketambtenaar kan worden gelijkgesteld. Meer is het bijzonder is bij deze inkadering vereist dat de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor het handelen van de ambtenaar berust bij de hoofdofficier van Justitie en dat deze hem daartoe aanwijzingen kan geven, alsmede dat de ambtenaar zijn werkzaamheden verricht onder de dagelijkse leiding en supervisie van een officier van Justitie (HR 3 juni 2003, *NbSr* 2003, 241/*NJB* 2003, 106).

De aan de officier van Justitie toekomende beslissing tot inhouding van het rijbewijs, evenwel, is wat de Hoge Raad betreft niet vatbaar voor mandatering. Artikel 126 lid 3 RO en in artikel 2 Besluit reorganisatie openbaar ministerie en instelling landelijk parket duidt de gevallen aan, waarin mandatering door het OM aan een ander bij het parket werkzame ambtenaar is uitgesloten. Voor het overige geldt dat mandatering is uitgesloten indien de regeling waarop de bevoegdheid steunt of de aard van de bevoegdheid zich daartegen verzet. Ter zake van de inhouding van het rijbewijs is geen verbod tot mandatering opgenomen. Naar het oordeel van de Hoge Raad verzet de aard van de bevoegdheid zich echter tegen mandatering. De inhouding van het rijbewijs betekent immers dat de betrokkene met directe ingang en voor een bepaalde periode niet meer aan het wegverkeer mag deelnemen voorzover voor die deelneming een rijbewijs is vereist. Dat kan ernstige gevolgen hebben voor iemands professionele werkzaamheden en zijn privé-leven. De bevoegdheid is een dusdanig ingrijpende, dat zij niet kan worden gemandateerd (HR 23 september 2003, *NbSr* 2003, 349/*NJB* 2003, 146).

#### **ONTNEMINGSPROCEDURE**

In HR 26 augustus 2002, *NbSr* 2003, 320 bepaalde de Hoge Raad dat het aanwezigheids-

recht als verankerd in artikel 6 lid 3 onder c EVRM ook geldt voor de behandeling van ontnemingszaken. In die zaken geldt eveneens (en uiteraard) de eis van berechting binnen redelijke termijn. In de regel behoort een overschrijding van die termijn in ontnemingszaken te leiden tot vermindering van het te betalen bedrag en de daarmee corresponderende duur van de vervangende hechtenis. Die strekt ertoe om de betrokkene te dwingen aan zijn betalingsverplichting te voldoen. Het hof miskent dit, indien alleen de duur van de vervangende hechtenis (doch niet het te betalen bedrag) wordt verminderd als gevolg van overschrijding van de redelijke termijn (HR 9 september 2003, *NbSr* 2003, 366).

Wat betreft het moment dat de ontnemingsvordering aanhangig wordt gemaakt: daarvoor is op grond van artikel 511b lid 1 Sv beslissend de datum waarop zij is gedateerd. Die datum heeft te gelden als het moment waarop de vordering ter betekening is uitgegaan (HR 9 september 2003, *NbSr* 2003, 367/ *NJB* 2003, 134).

Op 9 december 2003 (*NbSr* 2004, 1/ *NJ* 2004, 199/ *NJB* 2004, 24) bepaalde de Hoge Raad voorts dat uit de parlementaire geschiedenis moet worden afgeleid dat de onder omstandigheden bestaande verplichting tot het doen van mededeling als bedoeld in artikel 311 lid 1 derde volzin Sv – dat een vordering tot ontneming zal worden ingesteld en of daartoe een strafrechtelijk financieel onderzoek zal worden ingesteld – een waarborgfunctie heeft ten behoeve van de betrokkene met het oog op de rechtszekerheid. Daarmee is echter nog niet de vraag beantwoord welk rechtsgevolg dient te worden verbonden aan niet-nakoming. Ten aanzien van artikel 511b lid 12 Sv, inhoudende dat de ontnemingsvordering zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk 2 jaar na de uitspraak in eerste aanleg, aanhangig moet worden gemaakt, volgt uit de wetsgeschiedenis dat overschrijding van die termijn moet leiden tot niet-ontvankelijkheid van de officier. Ten aanzien van het rechtsgevolg van de verplichting ex artikel 311 Sv houdt de wetsgeschiedenis niets in. Uit die geschiedenis moet echter worden afgeleid dat de wetgever heeft willen bereiken dat de betrokkene uiterlijk ten tijde van de afsluiting

van het onderzoek ter terechtzitting in eerste aanleg in de hoofdzaak bekend is met het voorstellen van de officier om een ontnemingsvordering in te dienen en dat in geval van een dergelijke mededeling van de officier van Justitie ter zitting deze wordt vastgelegd in het proces-verbaal van die zitting. Het wettelijk systeem zelf houdt echter de mogelijkheid in dat dit doel niet wordt bereikt. Bovendien behoeft in aangewezen gevallen geen proces-verbaal van de zitting te worden opgemaakt. Verder kan het voorkomen dat de verdachte reeds eerder is gebleken van het voornemen van een ontnemingsvordering. Het voorgaande brengt mee dat het proces-verbaal van de zitting niet de enige bron is waaruit de bekendheid van de verdachte met het voornemen kan blijken. Gelet op een en ander kan evenmin worden aangenomen dat de betrokkene tijdig met het voornemen van de officier van Justitie bekend is geworden, moet leiden tot niet-ontvankelijkheid. Indien een vordering wordt ingediend zonder dat het voornemen daartoe op een wijze als bedoeld in artikel 311 is aangekondigd, zal de rechter bij de beslissing op de vordering moeten nagaan in welke mate de betrokkene door het verzuim in zijn belangen is geschaad en mede aan de hand daarvan dienen te bepalen of dit verzuim dient te leiden tot niet-ontvankelijkheid van de officier in die vordering dan wel tot bijvoorbeeld een vermindering van de betrokkene op te leggen betalingsverplichting (HR 9 december 2003, *NbSr* 2004, 1).

Met het oog op het belang van het voorschrift van artikel 511 Sv dat de ontnemingsvordering uiterlijk 2 jaar na de uitspraak in eerste aanleg in de hoofdzaak wordt aanhangig gemaakt, dient wat de Hoge Raad betreft in rechte vast te staan op welke datum de vordering ter betekening is uitgegaan aan de betrokkene. Indien de schriftelijke vordering tot ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel zich niet in het dossier bevindt, moet het er in beginsel voor worden gehouden dat zodanige vordering ontbreekt. De enkele omstandigheid dat de rechter de betrokkene heeft veroordeeld tot betaling van een bedrag ter ontneming van dat voordeel is niet voldoende om te kunnen aannemen dat de officier van Justitie een schriftelijke vordering aan betrokkene heeft doen uitgegaan (HR 23 december 2003, *NbSr* 2004, 64/ *NJB* 2004, 29). Dat kan anders zijn indien nadere gegevens komen vast te staan die in verband en samenhang met deze omstandigheid aannemelijk doen zijn dat en wanneer de vordering aanhangig werd gemaakt.

Op grond van artikel 511g lid Sv is artikel 407 Sv op ontnemingszaken van overeenkomstige toepassing. Dat heeft tot gevolg dat ook in ontnemingszaken het hoger beroep slechts kan worden ingesteld tegen het gehele vonnis. De wettelijke mogelijkheid de behandeling in hoger beroep te doen voorafgaan door een schriftelijke voorbereiding (waarin slechts aandacht werd besteed aan de ontvankelijkheid van het OM), doet daar niets aan af (HR 28 januari 2003, *NbSr* 2003, 112).

Indien de schriftelijke vordering tot ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel zich niet in het dossier bevindt, moet het er in beginsel voor worden gehouden dat zodanige vordering wederrechtelijk aan voornoemd dossier is onttrokken.



Op 1 september 2003 trad overigens een wijziging van de ontnemingsprocedure in werking. Op 7 oktober 2003 deed de Hoge Raad in een dergelijke procedure uitspraak, waarbij de Raad maar meteen ambtshalve het overgangsrecht uitzette. De klacht in cassatie was dat ontneming op de voet van artikel 36e lid 2 Sr na een vrijspraak in strijd is met de onschuldpresumptie. In navolging van zijn arrest d.d. 1 april 2003 (*NbSr* 2003, 187/ *NJ* 2003, 497/ *NJB* 2003, 74) bepaalde de Hoge Raad dat een en ander niet in strijd is met artikel 6 lid 2 EVRM, aangezien de in artikel 511b Sv en volgende geregelde procedure aan de betrokkene de mogelijkheid wordt geboden zich te verdedigen, waartoe mede behoort de gelegenheid aan te (doen) voeren dat en waarom er onvoldoende aanwijzingen bestaan dat de in artikel 36e lid 2 Sr bedoelde feiten door betrokkene zijn begaan of tot enig voordeel hebben geleid. Ambtshalve bepaalde de Hoge Raad daarop dat uit het samenstel van overgangsbepalingen bij de wijziging van de ontnemingsprocedure (waarbij de vervangende hechtenis onder meer is vervangen door lijfswang; zie onder het kopje Wet- en regelgeving) volgt dat de rechter op of na 1 september 2003 gewezen vonnissen of arresten geen voorziening mag opnemen voor het geval volledige betaling noch volledig verhaal volgt. Daaruit volgt volgens de Hoge Raad eveneens dat toepassing van lijfswang achterwege dient te blijven en vervangende hechtenis dient te worden toegepast, indien het vonnis of arrest voor 1 september 2003 onherroepelijk is geworden. Voorzover het gaat om op die datum niet-onherroepelijke vonnissen of arresten kan de vervangende hechtenis niet ten uitvoer worden gelegd. In deze laatste gevallen is het OM volgens de Hoge Raad bevoegd om de tenuitvoerlegging van lijfswang te vorderen. In die gevallen waarin de rechter (na 1 september 2003) vervangende hechtenis beveelt, dient de tenuitvoerlegging daarvan achterwege te blijven en is het OM bevoegd om lijfswang te vorderen (indien volledig betaling en volledig verhaal achterwege blijft) (HR 7 oktober 2003, *NbSr* 2003, 384/ *NJB* 2003, 150).

#### **Strafrechtelijk financieel onderzoek (sfo)**

In de wet is niet nader bepaald, wanneer een strafrechtelijk financieel onderzoek (sfo) uiter-

lijk dient te worden ingesteld. Artikel 126 Sv bepaalt slechts, dat het kán worden ingesteld. Uit de wetsgeschiedenis blijkt evenwel dat het sfo vóór aanvang van de terechtzitting in de eigenlijke strafzaak moet zijn ingesteld. De vraag die zich vervolgens heeft voorgedaan, is of daarmee alleen de daadwerkelijke behandeling van de desbetreffende strafzaak is bedoeld, of dat ook een reeds gehouden pro forma-zitting het alsnog instellen van een sfo kan frustreren. De Hoge Raad oordeelde dat dit laatste niet het geval is. Een sfo kan derhalve ook na een pro forma-zitting worden ingesteld (HR 21 januari 2003, *NbSr* 2003, 54/ *NJ* 2003, 217/ *NJB* 2003, 35).

Opmerkelijk is de uitspraak van de Hoge Raad d.d. 9 september 2003, *NbSr* 2003, 370/ *NJ* 2003, 650/ *NJB* 2003, 135. Daarin bepaalde de Hoge Raad dat de officier van Justitie op grond van de wet zelfstandig bevoegd is tot conservatoir beslag in de zin van artikel 94a Sv tot het bewaring van het recht tot verhaal van een op te leggen verplichting tot betaling van een geldbedrag ter ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel en dat de officier bij een dergelijke beslaglegging niet gebonden is aan het in de eerdere schriftelijke machtiging van de rechter-commissaris bepaalde maximumbedrag waarvoor reeds op grond van artikel 94a lid 2 Sv beslag werd gelegd. Dat volgt volgens de Hoge Raad uit het feit dat een sfo onder verantwoordelijkheid van de officier van Justitie bij uitstek is gericht op de bepaling van het wederrechtelijk genoten voordeel en daarmee op de bepaling van de omvang van het bedrag dat voor verhaalsbeslag in aanmerking komt.

#### **PROCESSTUKKEN**

##### **Recht op inzage**

Discussie was er in 2003 ook over de bevoegdheid van de verdediging om kennis te nemen van de door het OM neergelegde, althans na de behandeling in de raadkamer aan de griffier van de rechtbank verzonden stukken. In HR 8 juli 2003, *NbSr* 2003, 278/ *NJ* 2003, 636/ *NJB* 2003, 128 bepleitte de verdediging nietigheid van de beschikking, omdat zij niet in de gelegenheid was om kennis te nemen van een faxbericht dat de officier van Justitie na de behan-

deling in de raadkamer verzond aan de griffier van de rechtbank, kennelijk bevattende een samenvatting van de resultaten van het opsporingsonderzoek tegen onder meer klager. De Hoge Raad was het met de verdediging eens. Het in artikel 23 lid 4 Sv neergelegde voorschrift dat de verdediging bevoegd is kennis te nemen van de door het OM neergelegde stukken die op de zaak betrekking hebben en die de basis kunnen vormen van een te nemen beslissing, is vanuit het oogpunt van behoorlijke procesorde van zo wezenlijke betekenis dat niet-inachtneming tot nietigheid van de behandeling en de beschikking meebrengt. De bevoegdheid tot kennisgeving kan slechts worden beperkt, voorzover zich het in artikel 23 lid 5 Sv bedoelde geval voordoet.

Dat laatste correspondeert met een uitspraak van het EHRM d.d. 25 september 2001, *NJ* 2003, 670 (P.G. en J.H. vs. Verenigd Koninkrijk). Daarin bepaalde het EHRM dat het recht op inzage in de processtukken geen absoluut recht is, maar wel één die slechts beperkt kan worden indien dat strikt noodzakelijk is.

##### **... en artikel 51 Sv**

De Hoge Raad bepaalde eveneens (en meermalen) dat artikel 51 Sv, waarin is bepaald dat ook de raadsman bevoegd is tot inzage in de processtukken en daar onverwijld een afschrift van behoort te krijgen, van zo grote betekenis is dat, al wordt dit niet uitdrukkelijk in de wet bepaald, de niet-nakoming ervan moet worden geacht aan een geldige behandeling van de zaak ter terechtzitting buiten tegenwoordigheid van de verdachte en diens raadsman in de weg te staan. Dit is slechts anders indien de rechter voor wie de zaak is aangebracht, in redelijkheid mag aannemen dat de verdachte er geen prijs op heeft gesteld, hetzij ter terechtzitting te verschijnen en aldaar zijn raadsman te worden bijgestaan, hetzij in zijn afwezigheid door zijn uitdrukkelijk gemachtigde raadsman het woord ter verdediging te laten voeren. Een goede procesorde brengt voorts mee dat wanneer reden bestaat tot twijfel omtrent het nageleefd zijn van voormeld voorschrift, de rechter – alvorens nadat de zaak is uitgeroepen het onderzoek ter terechtzitting voort te zetten – zich ervan vergewist dat hetzij voormeld voor-

schrift is nageleefd, hetzij een der voormelde uitzonderingsgevallen zich voordoet (HR 25 februari 2003, *NbSr* 2003, 133; HR 1 juli 2003, *NbSr* 2003, 325; HR 23 september 2003, *NbSr* 2003, 356). Een brief van de raadsman dat hij om een toevoeging zal verzoeken heeft in dat verband te gelden als mededeling dat hij de verdachte zal bijstaan (HR 25 februari 2003, *NbSr* 2003, 133).

#### **Kennisneming door de rechter**

Geen rechtsregel staat eraan in de weg dat de rechter buiten het verband van de terechtzitting, bijvoorbeeld bij de beraadslaging na sluiting van het onderzoek ter terechtzitting van een aan de processtukken toegevoegde videoband kennisneemt of nader kennisneemt (HR 2 december 2003, *NbSr* 2004, 13/ *NJ* 2004, 152/ *NJB* 2004, 16).

#### **RECHTSHULP**

Bij de vraag of op de voet van artikel 552p lid 2 Sv verlop kan worden verleend om de in beslag genomen goederen aan de buitenlandse autoriteiten af te geven, heeft als uitgangspunt te gelden dat, indien het verzoek is gegrond op een verdrag, aan dat verzoek ingevolge artikel 552k lid 1 Sv zoveel mogelijk het verlangde gevolg dient te worden gegeven. Deze bepaling dient aldus te worden verstaan, dat slechts van inwilliging van het verzoek kan worden afgezien indien zich belemmeringen van wezenlijke aard voordoen, die voortvloeien uit het toepasselijke verdrag onderscheidenlijk de wet, in het bijzonder art. 552l Sv, dan wel indien door de inwilliging van het rechtshulpverzoek wordt gehandeld in strijd met fundamentele beginselen van het Nederlands strafprocesrecht (HR 10 december 2002, *NbSr* 2003, 17/ *NJB* 2003, 18; HR 27 mei 2003, *NbSr* 2003, 250/ *NJB* 2003, 101; HR 3 juni 2003, *NbSr* 2003, 238). Daarmee wordt niet in strijd gehandeld, indien verlop wordt verleend nadat een woning is binnengetreden zonder de vereiste schriftelijke machtiging, gezien de aard van het verzuim en de omstandigheid dat de rechter-commissaris de doorzoeking heeft verricht en tot inbeslagneming is overgegaan (HR 13 mei 2003, *NbSr* 2003, 259/ *NJ* 2004, 40/ *NJB* 2003, 92).

De Hoge Raad liet daarop volgen dat uit het systeem van de wet volgt dat het van de rechtbank verzochte verlop ex artikel 552p lid 2 Sv slechts is vereist in geval van de afgifte van gegevens die zijn vergaard ter uitvoering van een rechtshulpverzoek. Uit niets blijkt dat de wetgever ook de afgifte van gegevens die reeds – al dan niet door de toepassing van dwangmiddelen – waren vergaard in het kader van een onderzoek in een Nederlandse strafzaak, van voorafgaand verlop afhankelijk heeft willen stellen. Dat brengt mee dat de officier van Justitie geen verlop behoeft, alvorens deze gegevens kunnen worden afgegeven aan de verzoekende buitenlandse autoriteiten. Eveneens voorziet de wet niet in het doen van beklag tegen het voorneemen van de officier tot afgifte van de onder hem berustende gegevens aan de verzoekende buitenlandse autoriteiten (HR 17 juni 2003, *NbSr* 2003, 339/ *NJ* 2003, 634/ *NJB* 2003, 119).

Ook in gevallen als deze is de 'schutznorm' van toepassing. Zo bepaalde de Hoge Raad dat de bepaling dat aan het verzoek om rechtshulp geen gevolg wordt gegeven ten behoeve van een onderzoek naar feiten ter zake waarvan de verdachte in Nederland wordt vervolgd, niet tevens tot bescherming strekt van het belang van de eventueel in Nederland vervolgte medeverdachte van de verdachte op wie het verzoek betrekking heeft (HR 25 november 2003, *NbSr* 2004, 16/ *NJB* 2004, 14).

#### **RECHTSMIDDELEN**

##### **... en de NN-verdachte**

Eerder bepaalde de Hoge Raad reeds dat uit art. 449-452 Sv moet worden afgeleid dat een verdachte te wiens laste een rechterlijke beslissing is gewezen waarin hij op andere wijze dan bij naam is aangeduid, geen rechtsmiddel tegen een eindspraak kan aanwenden anders dan onder bekendmaking van zijn persoonsgegevens (HR 27 februari 2001, *NJ* 2001, 499). In HR 24 juni 2003, *NbSr* 2003, 333/ *NJ* 2003, 543/ *NJB* 2003, 120, werd de Hoge Raad geconfronteerd met het argument dat aldus inbreuk wordt gemaakt op de verklaringvrijheid van de verdachte in het kader van de bewijsvergaring. De Hoge Raad casseert niet. Volgens de Raad is geen sprake van een inbreuk op de verklarings-

vrijheid in het kader van de bewijsvergaring en kan het vereiste voor het aanwenden van een rechtsmiddel niet worden beschouwd als een disproportionele beperking van het recht op toegang op de hogere rechter.

##### **Hoger beroep**

De regel dat conform artikel 408 lid 1 sub b Sv binnen 14 dagen na de eindspraak hoger beroep moet worden ingesteld, lijdt geen uitzondering als verdachte of zijn raadsman niet binnen deze termijn kennis hebben kunnen nemen van de inhoud van de uitspraak. In casu is er echter mogelijk sprake van verschoonbare termijnoverschrijding, nu het ernstig vermoeden rijst dat aan de verdachte door een ambtenaar van de griffie is medegedeeld dat niet bekend was of er op de zittingsdag een uitspraak was gedaan, in welk geval tevens moet worden aangenomen dat ook het dictum van die uitspraak niet aan de verdachte is medegedeeld (HR 8 oktober 2002, *NbSr* 2002, 270/ *NJ* 2003, 498/ *NJB* 2002, 151).

Herhaald zij hier dat in het geval van confraternele hulp bij het aanwenden van een rechtsmiddel, de raadsman die hoger beroep instelt niet zelf gemachtigd hoeft te zijn, zolang de raadsman van de verdachte daartoe maar bepaaldelijk is gemachtigd (HR 11 februari 2003, *NbSr* 2003, 97/ *NJB* 2003, 45). Indien de advocaat daarop het hoger beroep intrekt, mag de verdachte overigens bestrijden dat deze daartoe bepaaldelijk is gevolmachtigd. In dat geval dient het gerecht daarnaar onderzoek te doen (Hof Amsterdam 17 december 2002, *NbSr* 2003, 63/ *NJ* 2003, 278).

In zijn uitspraak d.d. 11 februari 2003, *NbSr* 2003, 97/ *NJB* 2003, 45 bepaalde de Hoge Raad dat tegen de uitspraken in de hoofdzaak en de ontnemingszaak afzonderlijk hoger beroep dient te worden ingesteld. Nu een uitspraak gegeven op een vordering als bedoeld in artikel 36e Sr geen deel uitmaakt van de uitspraak waarbij de verdachte is veroordeeld ter zake van het feit waarop die vordering betrekking heeft, immers, dient uitgangspunt te zijn dat tegen die onderscheiden uitspraken afzonderlijk het daartegen openstaande rechtsmiddel moet worden ingesteld. De vraag of in een voorkomend

geval het hoger beroep zich al of niet tot beide uitspraken uitstrekt, dient te worden beantwoord aan de hand van de daartoe opgemaakte appèlakte(s). De enkele omstandigheid dat slechts één akte is opgemaakt is niet beslissend, in het bijzonder niet indien in die akte niet is gespecificeerd om welke uitspraken van de rechtbank het gaat en de hoofdzaak en ontnemingszaak eenzelfde parketnummer dragen en op dezelfde dag tot een uitspraak van de rechtbank hebben geleid. De uitleg van de appèlakte is voorbehouden aan het gerecht die over de feiten oordeelt, zij het dat die uitslag in cassatie op motiveringsgebreken kan worden getoetst (HR 11 februari 2003, *NbSr* 2003, 97).

De omvang van het hoger beroep kwam ter sprake in HR 28 januari 2003, *NbSr* 2003, 112/ *NJ* 2003, 247/ *NJB* 2003, 39. Bij de schriftelijke voorbereiding ex artikel 511g Sv werden in die zaak uitsluitend grieven naar voren gebracht ten aanzien van de verwerping van het verweer dat het OM niet-ontvankelijk zou zijn in haar vordering. Het hof achtte de omvang van het hoger beroep om die reden beperkt tot het beroep op niet-ontvankelijkheid van het OM. Ten onrechte, zo oordeelde de Hoge Raad, aangezien in hoger beroep een nieuwe behandeling en beoordeling van de gehele zaak plaatsvonden.

De vraag naar de omvang van het hoger beroep kwam eveneens ter sprake in HR 14 januari 2003 (*NbSr* 2003, 57/ *NJ* 2003, 115). Daar betrof het de situatie dat de verdachte in eerste aanleg werd veroordeeld wegens twee gevoegde strafzaken (A en B). Daarnaast oordeelde de rechter in eerste aanleg over een vordering tot tenuitvoerlegging van een eerder opgelegde, voorwaardelijke gevangenisstraf (C). De verdachte stelde hoger beroep in, maar trok het hoger beroep in voorzover het betrof de zaken A en C.<sup>1</sup> Het hof sprak zich over deze laatste zaak dan ook niet uit. Ten onrechte, volgens A-G Machielse. Een verdachte kan zijn hoger beroep immers niet beperken tot onderdelen van zijn veroordeling. De Hoge Raad oordeelde evenwel dat het hof artikel 407 Sv niet miskende, door te oordelen dat het hoger beroep beperkt was tot één van de gevoegde zaken. Artikel 407 Sv brengt immers mee dat, indien de vordering tot

tenuitvoerlegging berust op het zich schuldig maken aan een strafbaar feit dat niet aan het oordeel van de appèlrechter is onderworpen, de appèlrechter evenmin mag oordelen over de daarop gegronde vordering.<sup>2</sup>

In HR 30 september 2003, *NbSr* 2003, 390/ *NJ* 2004, 165 bepaalde de Hoge Raad ten slotte nog dat de rechter in hoger beroep gehouden is uitdrukkelijk en gemotiveerd te responderen op het verweer dat de rechter in eerste aanleg ten onrechte een wijziging van de tenlastelegging in de zin van artikel 313 Sv toestond. Maatstaf daarbij is of de in de aanvankelijke tenlastelegging opgenomen gedragingen hetzelfde feit in de zin van artikel 313 lid 2 Sv in verbinding met artikel 68 Sr opleveren.

Indien in hoger beroep een verweer wordt gevoerd waarvan de verwerping in beginsel uitdrukkelijk en gemotiveerd dient te geschieden en niet wordt volstaan met louter herhaling van het in eerste aanleg gevoerde verweer waarop in eerste aanleg uitdrukkelijk en voldoende gemotiveerd is betwist, is de appèlrechter eveneens gehouden daarop zelfstandig uitdrukkelijk en gemotiveerd te beslissen (HR 25 november 2003, *NbSr* 2004, 22).

#### Cassatie

Zoals bekend kan in cassatie niet voor het eerst worden geklaagd over de wijze van betekening van de dagvaarding of het miskennen van regels in verband met het aanwezigheidsrecht, indien de raadsman een klacht aan de feitenrechter heeft kunnen voorleggen en dat niet heeft gedaan (HR 1 april 2003, *NbSr* 2003, 188). In cassatie kan evenmin worden geklaagd over het verzuim om in eerste aanleg een raadsman toe te voegen, indien daarover in hoger beroep niet is geklaagd (HR 7 oktober 2003, *NbSr* 2003, 410/ *NJ* 2004, 77), noch over het feit dat artikel 51 tweede volzin niet zou zijn nageleefd, indien dat in feitelijke aanleg niet is aangevoerd (HR 28 oktober 2003, *NbSr* 2003, 434, *NJB* 2003, 171).

En indien in het cassatiemiddel niet wordt geklaagd over een jegens de verdachte gemaakte inbreuk op artikel 6 lid 1 EVRM ten gevolge van tijdsverloop na de uitspraak waartegen cassatieberoep is ingesteld, doch slechts van de verwachting dat de Hoge Raad een dergelijke inbreuk zal maken, voldoet het aangevoerde niet aan de aan een cassatiemiddel te stellen eisen. Het beroep in cassatie is alsdan niet-ontvankelijk (HR 22 oktober 2002, *NJ* 2003, 154/ *NJB* 2002, 155).

#### REDELIJKE TERMIJN (OVERSCHRIJDING VAN)

De vraag naar de redelijke termijn kwam eveneens aan de orde in HR 3 juni 2003, *NbSr* 2003, 244. Eerder bepaalde de Hoge Raad reeds dat van overschrijding van de redelijke termijn als bedoeld in artikel 6 lid 1 EVRM sprake kan zijn, indien op grond van artikel 366 Sv een verstekmededeling dient te worden betekend, en bij die betekening niet de nodige voortvarendheid heeft betracht. Volgens zijn arrest d.d. 3 oktober 2000, *NbSr* 2000, 223/ *NJ* 2000, 721, is van een dergelijke vertraging in elk geval geen spra-

En dan moet je dan kunnen tonen dat je iets hebt getracht ...





ke, indien de verstekmededeling binnen 1 jaar na de uitspraak rechtsgeldig werd betekend aan de griffier en indien tevens blijkt dat het OM vervolgens ten minste eenmaal per jaar heeft getracht de verstekmededeling alsnog te betekenen aan de verdachte in persoon, dan wel overeenkomstig artikel 588 lid 2 of 3 Sv. In het arrest van 3 juni 2003 bepaalde de Hoge Raad daarop volgend, dat indien uit de stukken niet blijkt dat het Openbaar Ministerie ten minste eenmaal per jaar heeft getracht de verstekmededeling te betekenen in de zin van artikel 588 lid 2 of 3 Sv, de vertraging geheel voor rekening van het Openbaar Ministerie dient te blijven. Dat kan tot gevolg hebben – zoals in casu – dat de redelijke termijn is overschrijden, afhankelijk van de periode die na de eerste betekening (aan de griffier) passeerde.

Aan een verdachte die cassatie heeft ingesteld, zo bepaalde de Hoge Raad eerder, kan niet het recht worden ontzegd om zich bij wege van een middel van cassatie te beklagen over de gemaakte inbreuk op artikel 6 lid 1 EVRM als gevolg van tijdsverloop na de uitspraak waartegen cassatieberoep werd ingesteld (HR 22 oktober 2002, *NJ* 2003, 155). Een dergelijke klacht is echter slechts gegrond, indien sedert het instellen van cassatie meer dan 8 maanden zijn verstreken. Cassatie betreffende de verwachting dat de Hoge Raad een inbreuk zou maken op artikel 6 lid 1 EVRM ten gevolge van tijdsverloop na de uitspraak waartegen het cassatieberoep werd ingesteld, daarentegen, voldoet niet aan de aan een cassatiemiddel te stellen eisen (HR 22 oktober 2002, *NJ* 2003, 154/ *NJB* 2002, 155).

### STRAFTOEMETING

Op het gebied van straftoemeting bepaalde de Hoge Raad dat de oriëntatiepunten van de landelijke commissie voor straftoemeting van de rechterlijke macht geen recht zijn in de zin van artikel 79 Wet op de Rechterlijke Organisatie (Wet RO), omdat zij niet afkomstig zijn van een instantie die de bevoegdheid heeft rechters te binden wat betreft het gebruik dat zij maken van de door de wetgever gelaten ruimte (HR 3 december

2002, *NbSr* 2003, 22/ *NJ* 2003, 570/ *NJB* 2003, 12). Die beslissing is op zijn minst genomen opmerkelijk, omdat de gepubliceerde beleidsregels van het Openbaar Ministerie evenmin afkomstig zijn van een instantie die de bevoegdheid heeft rechters te binden, maar desalniettemin wel recht in de zin van artikel 79 Wet RO vertegenwoordigen.

De Hoge Raad bepaalde voorts (doch bepaald niet ten overvloede) dat bij de straftoemeting geen rekening mag worden gehouden met de omstandigheid dat de verdachte blijkt het documentatier register opnieuw wordt verdacht (dus niet onherroepelijk is veroordeeld) van een strafbaar feit, aangezien (a) uit de enkele omstandigheid van verdenking en vervolging nog niet volgt dat de verdachte die delicten heeft begaan en (b) de verdachte zich ter zitting ook niet heeft uitgelaten over de vraag of hij deze delicten had dan niet heeft begaan (HR 21 oktober 2003, *NbSr* 2003, 438/ *NJB* 2003, 166).

### VORMVERZUIMEN EN ARTIKEL 359A SV

Ook in 2003 werd door de advocatuur met enige regelmaat een beroep gedaan op het argument dat door politie en/of justitie essentiële vormen werden verzuimd, onder verwijzing naar toepassing van artikel 359a Sv. In de cassatieschriften die naar aanleiding daarvan de Hoge Raad bereikten, zag de raad aanleiding

om de jurisprudentie op het gebied van artikel 359a Sv verder uit te bouwen. Daarbij bepaalde de Hoge Raad onder meer dat indien een natuurlijke of rechtspersoon (zoals bijvoorbeeld een detectivebureau) voorafgaand of tijdens het voorbereidend onderzoek onderzoekshandelingen heeft verricht en daarbij onrechtmatig heeft gehandeld zonder wetenschap of bemoeienis van opsporingsambtenaren of het Openbaar Ministerie, de sanctie van niet-ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie niet in aanmerking komt. Hooguit kan in dat geval bewijsuitsluiting volgen. Voor niet-ontvankelijkheid is immers sinds enkele jaren vereist dat sprake is van ernstige schending van beginselen van een behoorlijke procesorde of veronachtzaming van de rechten van de verdediging (HR 14 januari 2003, *NbSr* 2003, 60/ *NJ* 2003, 288/ *NJB* 2003, 28; HR 18 maart 2003, *NbSr* 2003, 168/ *NJ* 2003, 527/ *NJB* 2003, 64; HR 1 april 2003, *NbSr* 2003, 191; HR 8 juli 2003, *NbSr* 2003, 280/ *NJ* 2003, 711/ *NJB* 2003, 129). In laatstgenoemde (IRT-)zaak voegde de Hoge Raad daaraan toe dat niet-ontvankelijkheid van het OM in beginsel *niet* gebaseerd kan worden op eventueel jegens anderen dan de verdachte gepleegde onrechtmatigheden, tenzij het, zoals de Hoge Raad bepaalde in HR 3 juli 2001, *NbSr* 2001, 188/ *NJ* 2002, 8/ *NJB* 2001, 138, gaat om schending van fundamentele, de grondslag van het strafproces rakende beginselen. Die situatie echter, deed zich hier niet voor.

Illustratief voor de (zeer) beperkte kans van slagen dat het Openbaar Ministerie inderdaad niet-ontvankelijk wordt verklaard wegens ernstige schending, is (onder meer) de uitspraak van de Rechtbank Amsterdam d.d. 28 maart 2003, *NbSr* 2003, 179, in één van de zogenaamde Clickfonds-zaken. Daarin oordeelde de rechtbank dat de omstandigheid dat (a) ten tijde van het openen van het gerechtelijk vooronderzoek geen redelijk vermoeden van schuld bestond, (b) het OM zeer onzorgvuldig handelde door de rechter-commissaris informatie te onthouden die essentieel was voor de beoordeling van de vordering gerechtelijk vooronderzoek, (c) de gang van zaken rond de opstelling en indiening van het

u begrijpt dat we daarom onze particuliere collega's een wat vrije opdracht geven, waarvan we niet al te veel willen weten...



rechtshulpverzoek vergaand slordig en onachtzaam was, (d) het de officier van Justitie kon worden aangerekend dat op ambtseed en -belofte zaken werden gerelateerd door opsporingsambtenaren waarvan zij wisten of hadden kunnen weten dat die niet de juiste gang van zaken weergaven, (e) de officier zich meermalen onzorgvuldig had uitgelaten tegenover derden en enkele belangrijke processtukken onjuistheden bevatten of onvolledig waren, terwijl (f) de redelijke termijn werd overschreden, *niet* tot niet-ontvankelijkheid, doch (slechts) tot strafvermindering aanleiding gaf op de voet van artikel 359a Sv.

Een onnodige inverzekeringstelling, omdat het verhoor ook door de politie daaraan voorafgaand had kunnen geschieden, kan evenmin tot het oordeel leiden dat aan het recht van de verdachte op een eerlijke behandeling van zijn zaak tekort is gedaan (HR 15 april 2003, *NbSr* 2003, 208/ *NJ* 2003, 419/ *NJB* 2003, 84), zoals ook de vroegtijdige en daarmee (aan onrechtmatige – en aan het Openbaar Ministerie toerekenbare – vernietiging van een zedenset volgens de Hoge Raad niet tot niet-ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie behoeft te leiden, in aanmerking genomen dat de aangeefster als getuige is gehoord en het gevraagde onderzoek in redelijkheid niet tot de slotsom zou hebben kunnen leiden dat aangeefster op het desbetreffende punt meeneed zou hebben gepleegd (HR 30 september 2003, *NbSr* 2003, 388/ *NJ* 2004, 53).

In herinnering roept de Hoge Raad daarbij dat artikel 359a Sv alleen ziet op onherstelbare vormverzuimen. Dit betekent dat de rechter die op de voet van artikel 359a Sv vanwege het in eerste aanleg begane – en in hoger beroep herstelde – verzuim dat niet alle van belang zijnde stukken in het dossier zijn gevoegd, en dat aanmerkt als een schending van beginselen van een behoorlijke procesorde, tot strafvermindering besluit, niet behoeft aan te geven dat en in hoeverre hij de straf in verband daarmee vermindert. Artikel 359a Sv is op die situatie, nu het verzuim hersteld is, immers niet van toepassing (HR 1 juli 2003, *NbSr* 2003, 324/ *NJ* 2003, 695/ *NJB* 2003, 124).

Artikel 359a Sv is evenmin van toepassing, indien het voorschrift waarvan de toepassing werd verzuimd, niet strekt tot bescherming van het belang van de verdachte. Zoals blijkt uit HR 9 december 2003, *NbSr* 2004, 3/ *NJ* 2004, 132 strekt het voorschrift in de Aanwijzing opsporingsbevoegdheden, betreffende regel dat informatie afkomstig van informanten uitsluitend door middel van een proces-verbaal van het hoofd CIE aan derden wordt verstrekt, niet tot bescherming van de belangen van de verdachte, zodat artikel 359a Sv geen toepassing vindt.

In de tussentijd boog ook het EHRM zich over de rechtmatigheid van bewijsverkrijging op instigatie van Nederlandse opsporingsambtenaren. Het EHRM oordeelde daarbij dat het op instigatie en met behulp van de politie onder goedkeuring van het OM met het oog op verkrijgen van bewijsmateriaal sturen van de inhoud van een telefoongesprek en het openen van dat gesprek door een privé-persoon een inbreuk betekent op het in artikel 8 EVRM neergelegde recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer, die bovendien niet is voorzien in het nationale recht. Het EHRM stelde vast dat de politie de privé-persoon suggereerde om de telefoongesprekken met de verdachte te tappen, met toestemming van de officier van Justitie een cassetterecorder op de telefoon aansloten, haar suggesties aan de hand deden voor de inhoud van het gesprek en haar bovendien instrueerden hoe de recorder te gebruiken. Dat ging het Europese Hof, gezien de Nederlandse wetgeving op het punt van telefoontaps, bepaald te ver (EHRM 8 april 2003, *NbSr* 2003, 185/ *NJB* 2003, 18 (M.M. vs. Nederland).

Eerder bepaalde het EHRM reeds dat het gebruik van in de cel- en bezoekersruimte verborgen audio- en beeldapparatuur strijdig is met artikel 8 EVRM, indien in het gebruik daarvan niet in (bindende en toegankelijk) wet- en regelgeving is voorzien. Zie daartoe *Allen vs. Verenigd Koninkrijk*, EHRM 5 november 2002, *NJ* 2004, 262/ *NJB* 2003, 2. Zie ook P.G. en J.H. tegen het Verenigd Koninkrijk, EHRM 25 september 2001, *NJ* 2003, 670. Volgens laatstgenoemde uitspraak vallen ook stemopnames verkregen door het gebruik van verborgen af luisterapparatuur en gebruik voor het uitvoeren

van stemherkenning, onder het bereik van artikel 8 EVRM.

### **Ontvankelijkheid OM en beginselen goede procesorde**

De vraag naar de ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie deed zich ook voor in HR 24 juni 2003, *NbSr* 2003, 284/ *NJ* 2003, 544/ *NJB* 2003, 121, maar dan vanwege een verandering in de gepubliceerde beleidsregels ter zake van de opsporing en vervolging van strafbare feiten. Op het moment dat de inleidende dagvaarding in de desbetreffende zaak werd uitgebracht, indiceerde de Richtlijn Opiumwet (harddrugs) een geldtransactie. Verdachte werd desalniettemin vervolgd, hoewel daarvoor geen bijzondere omstandigheden aan te wijzen waren. Verdachte had dan ook, zo stelde de verdediging, een dergelijke transactie aangeboden moeten krijgen. Het hof deelde die mening. Blijkens de inhoud van de richtlijn voor Strafvordering Opiumwet d.d. 2 november 2000, zo stelde het hof vast, geldt die aanwijzing vanaf de datum van inwerkingtreding. Het hof neemt aan dat hetzelfde uitgangspunt (dus ook) geldt voor de nieuwe richtlijn. Het hof verklaarde daarop het Openbaar Ministerie niet-ontvankelijk in de vervolging. Ten onrechte evenwel, volgens de Hoge Raad. De Hoge Raad deelde daarbij de mening dat in geval van verandering van gepubliceerde beleidsregels de nieuwe beleidsregels dienen te worden toegepast, tenzij daarin uitdrukkelijk anders is bepaald. Dagvaarden in plaats van het aanbieden van een transactievoorstel zoals de richtlijnen van het OM voorschrijven, behoeft evenwel naar het oordeel van de Hoge Raad niet zonder meer te leiden tot niet-ontvankelijkheid van het OM. Bijzondere omstandigheden van het geval kunnen meebrengen dat dit achterwege blijft. In voorkomende gevallen kan het geschonden belang immers voldoende worden gecompenseerd doordat ter terechtzitting door het Openbaar Ministerie een straf wordt gevorderd overeenkomstig een gebruikelijk transactieaanbod en de rechter bij zijn beslissing ervan doet blijken dat verzuim in zijn beoordeling te hebben betrokken.

## VERZOEKSCRIFTEN EX ARTIKEL 591A SV

In de tussentijd bogen de hoven zich over de vraag van kosten van rechtsbijstand die door de gewezen verdachte zijn gemaakt, indien de zaak eindigt zonder oplegging van een straf of maatregel en zonder dat toepassing is gegeven aan artikel 9a Sr en indien eerder een toevoeging aan de verdachte werd verleend.

De Rechtbank Haarlem bepaalde in dat kader dat geen vergoeding wordt toegekend voor de kosten van de gekozen raadsman na vrijspraak, indien de gewezen verdachte geen gebruik heeft gemaakt van de voor haar openstaande mogelijkheid een raadsman toegevoegd te krijgen (Rb. Haarlem 19 september 2002, *NbSr* 2002, 294/ *NJ* 2003, 28). Vergelijkbare uitspraken deed het Hof Amsterdam (26 februari 2003, *NbSr* 2003, 193) en het Hof Den Haag (23 september 2003, *NbSr* 2004, 28); indien verzoeker gebruik had kunnen maken van een afgegeven en niet ingetrokken toevoeging, is geen vergoeding ex 591a Sv mogelijk. In een exact identieke situatie echter, bepaalde het Hof Den Bosch dat er wel degelijk een aanspraak ex artikel 591a Sv bestond (Hof Den Bosch 28 mei 2003, *NbSr* 2003, 293).

Het Hof Den Bosch bepaalde eveneens dat de procedure ex artikel 12 Sv binnen het bereik valt van het begrip zaak in artikel 591a Sv (Hof Den Bosch 21 mei 2003, *NbSr* 2003, 294/ *NJ* 2003, 447) en dat voor de toepassing van artikel 591a Sv de beklagde die niet wordt vervolgd dient te worden gelijkgesteld met een gewezen verdachte (Hof Den Bosch 21 mei 2003, *NbSr* 2003, 294).

De Hoge Raad deed over de kwestie uitspraak op 15 juni 2004, in een cassatieprocedure in het belang der wet. Daarin bepaalde de Hoge Raad dat in het geval van een toevoeging *geen* gebruik kan worden gemaakt van artikel 591a Sv. Met het in het Wetboek van Strafvordering voorziene systeem van rechtsbijstand aan verdachten is volgens de Hoge Raad niet verenigbaar dat de raadsman die in een strafzaak was toegevoegd, nadat de zaak in geëindigd, alsnog als gekozen raadsman komt te gelden. In het wetboek is voorts niet voorzien in de mogelijkheid van een voorwaardelijke toevoeging die komt te verval-

len indien de gewezen verdachte, nadat de zaak is geëindigd, in aanmerking komt voor toekenning van een vergoeding op de voet van artikel 591a lid 2 Sv.<sup>3</sup>

Het EHRM werd met de verzoekschriftprocedure ex artikel 591a Sv (en artikel 89 Sv) geconfronteerd in *Baars vs. Nederland* (EHRM 28 oktober 2003, *NJ* 2004, 261/ *NJB* 2003, 55). In de desbetreffende zaak werd het verzoek om financiële compensatie ex artikel 89 en 591a Sv afgewezen, met verwijzing naar het feit dat uit de veroordeling van de medeverdachte van klager volgende dat klager het strafbare feit tezamen met de medeverdachte pleegde. Het Openbaar Ministerie werd in de zaak tegen klager niet-ontvankelijk verklaard, wegens schending van de redelijke termijn. Het gerechtshof concludeerde dat indien het Openbaar Ministerie wel-ontvankelijk zou zijn verklaard, klager met grote mate van waarschijnlijkheid zou zijn veroordeeld. Het EHRM concludeerde tot schending van artikel 6 lid 2 EVRM, nu het gerechtshof klager in wezen schuldig bevond, zonder dat klager gebruik kon maken van de hem op grond van artikel 6 EVMR toegekende verdedigingsrechten.

## WET- EN REGELGEVING

In 2003 trad onder meer de *Wet op de herziening van vonnissen* na uitspraak van het EHRM d.d. 12 september 2002 in werking (datum inwerkingtreding 1 januari 2003). Deze wetswijziging heeft de mogelijkheid geopend om een Nederlandse strafzaak (middels herziening) te heropenen, na de vaststelling door het EHRM dat het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens werd geschonden in de strafprocedure tegen klager. Op grond van de ingevoerde bepalingen kan de Hoge Raad de zaak in herziening hetzij zelf afdoen, hetzij de zaak verwijzen naar een gerechtshof om alle feiten van de zaak opnieuw te beoordelen. In dat geval volgt een nieuwe behandeling van de zaak, waarna de verdachte alsnog kan worden veroordeeld, vrijgesproken of ontslagen van alle rechtsvervolgging. Met deze wet is eveneens de mogelijkheid geopend om de tenuitvoerlegging te schorsen hangende de beslissing op de herzieningsaanvraag (*Stb.* 2002, 600/479).

Eveneens op 1 januari 2003 trad in werking de wet van 31 oktober 2002, betreffende de mogelijkheid van *cassatie tegen vrijspraken* (*Stb.* 2002, 601/539). Met de inwerkingtreding van genoemde wet is artikel 430 Sv vervallen.

Op 1 juni 2003 trad in werking de *gewijzigde Gratiewet (Wet stroomlijning procedure behandeling gratieverzoeken)*, alsmede de daarbijbehorende *circulaire Gratiewet*. Op grond van de gewijzigde Gratiewet worden gratieverzoeken alleen in behandeling genomen, indien zij zijn voorzien van duidelijke argumentatie. Indien dat niet het geval is, of indien het gratieverzoek binnen 3 maanden na het vonnis dan wel binnen een jaar na afwijzing van een eerder verzoek is ingediend, wordt de verkorte procedure gevolgd. De circulaire heeft betrekking op de schorsende werking van een gratieverzoek. Hoofregel daarbij is dat indien door het Openbaar Ministerie nog geen handeling is verricht, gericht op het bewerkstelligen van de uitvoering van de straf of maatregel, aan het gratieverzoek in beginsel nog schorsende werking kan worden toegekend. Indien en voorzover aan het gratieverzoek niet van rechtswege schorsende werking toekomt, zal die werking op grond van de circulaire alleen worden verleend, indien het op grond van de door verzoeker verstrekte informatie hoogstwaarschijnlijk is dat het verzoek zal worden ingewilligd. Daarvan zal slechts in uitzonderingssituatie sprake zijn (*Stb.* 2003, 156/*Stb.* 2002, 551).

In 2003 trad voorts in werking de wetswijziging strekkende tot *invoering van de raadsheer-commissaris bij de gerechtshoven*, alsmede tot de mogelijkheid (onder bepaalde voorwaarden) dat één van de leden van de strafkamer buiten de zitting door de kamer wordt opgedragen onderzoek te verrichten, en daarna aan het verloop van de berechting blijft deelnemen. Bij deze wetswijziging is voorts wettelijk verankerd dat het onderzoek opnieuw dient aan te vangen indien de samenstelling van de strafkamer veranderd is, tenzij het Openbaar Ministerie en de verdachte met voortzetting in de stand waarin het onderzoek werd aangehouden, instemmen. Daarnaast is bij genoemde wetswijziging de termijn waarbinnen de verdachte voorafgaande aan de terechtzitting getuigen en deskundigen dient op te geven teneinde hen

voor die zitting te doen oproepen, verlengd van 3 naar 10 dagen (Wet van 3 april 2003, *Stb.* 2003, 260/143; inwerkingtreding 1 juli 2003).

Op 1 september 2003 trad daarop in werking de wet betreffende *DNA-onderzoek naar uiterlijk waarneembare persoonskenmerken* (Wet van 8 mei 2003, *Stb.* 2003, 321/201). Als gevolg daarvan is de definitie van DNA-onderzoek in artikel 138a Sv uitgebreid en zijn twee nieuwe artikelen toe-

gevoegd, te weten artikel 151d Sv en artikel 195f Sv. Op basis van de gewijzigde wet is het mogelijk om bij misdrijven als bedoeld in artikel 67 Sv de identiteit van een onbekende verdachte te achterhalen door het DNA-onderzoek te gebruiken om uiterlijk waarneembare persoonskenmerken zichtbaar te maken. Welke persoonskenmerken mogen worden onderzocht, is vastgelegd in een AMvB.

Van diezelfde datum is de (inwerkingtreding van de) *Wet aanpassing ontnemingswetgeving*. Door middel van deze wijziging is het mogelijk lijfswang toe te passen en op die wijze de betalingsverplichting betreffende het wederrechtelijk verkregen voordeel af te dwingen. De mogelijkheid tot vervangende hechtenis is daarmee verval-

len. Door middel van deze wijziging zijn eveneens de mogelijkheden tot conservatoir beslag uitgebreid. Op grond van het ingevoerde artikel 94a lid 3 Sv is het thans mogelijk om dergelijk beslag (ook) te leggen op voorwerpen die aan derden toebehoren, ter bewaring van het recht tot verhaal van hetzij een op te leggen geldboete, hetzij een ontnemingsvordering, indien die derde wist of redelijkerwijs kon vermoeden dat de voorwerpen van enig misdrijf afkomstig waren (art. 94a lid 3

en 4 Sv). De bepaling is bedoeld om te voorkomen dat voorwerpen of geldbedragen worden 'weggesluisd' in de aanloop naar het conservatoir beslag (*Stb.* 2003, 321/ *Stb.* 2003, 202).

Niet van het prototype wetgeving, maar niet minder van belang voor de strafrechtpraktijk betreft een op 6 november 2003 door het Europese Parlement aangenomen *Resolutie*, waarin aanbevelingen worden gedaan op het gebied van *procedurele waarborgen* voor verdachten in de Europese Unie. Voor de Nederlandse praktijk zonder meer relevant daarbij is (onder meer) dat het Europese Parlement de mening is toegedaan dat het recht op rechtsbijstand elke fase en instantie van de procedure dient te omvatten, waaronder de aanwezigheid bij elke ondervraging van de verdachte. Zie meer uitgebreid *NbSr* 2003, p. 1048-1051. ●

#### NOTEN

- 1 Zoals eveneens blijkt uit de jurisprudentie van de Hoge Raad, is de appèlakte daarbij bepalend. Indien het appèlschriftuur zich wel, doch de appèlakte zich niet beperkt tot bepaalde feiten, is het OM ontvankelijk in haar beroep tegen alle feiten. HR 8 juli 2003, *NJ* 2003, 649/ *NJB* 2003, 130.
- 2 Dit is slechts anders, indien het Openbaar Ministerie de vordering tot tenuitvoerlegging in hoger beroep zou hebben gewijzigd. Zie daartoe HR 20 maart 2001, *NJ* 2001, 353/ *NJB* 2001, 79.
- 3 HR 15 juni 2004 ([www.rechtspraak.nl](http://www.rechtspraak.nl), LJN-nummer A04098).

is een beeldschone donkere jongen met een kuiltje in zijn kin.....



(advertentie)

**VERMOEDENS?**


 **DÖRR BEDRIJFSRECHERCHE**  
RECHERCHE- EN ADVIESBUREAU

010 - 212 49 23  
[www.dorr-recherche.nl](http://www.dorr-recherche.nl)



# 2<sup>e</sup> reeks Masterclasses Pensioenrecht

2004 - 2005

 Reed Business  
Information

 ELSEVIER  Juridisch

 NEDERLANDSE  
ORDE VAN  
ADVOCATEN  40  
JAAR  
PERMANENTE  
OPSLIDINGEN  
ADVOCATUUR

Zelden hebben pensioenen zo in het nieuws gestaan als afgelopen jaar. De vele naderende veranderingen maken het belangrijk tot in detail op de hoogte te zijn. De Masterclasses Pensioenrecht gaan verder waar andere opleidingen ophouden. Pittig en hoogwaardig. De nieuwe reeks Masterclasses start op 29 september 2004. Alle informatie is te vinden op: [www.pensioenjurist.nl](http://www.pensioenjurist.nl)

Reed Business Information, Postbus 16500, 2500 BM Den Haag, T (070) 441 51 95, F (070) 441 59 19, E-mail: [feno@reedbusiness.nl](mailto:feno@reedbusiness.nl)

[www.pensioenjurist.nl](http://www.pensioenjurist.nl)

[www.pensioenjurist.nl](http://www.pensioenjurist.nl)

[www.pensioenjurist.nl](http://www.pensioenjurist.nl)

# Een mass disaster of uitkomst?

Mr. A.W.E.S. van Duyneveldt-Franken  
en mr. C. van Oosten\*  
advocaten te Leiden

**Eind januari 2004 is het Wetsvoorstel collectieve afwikkeling massaschade ingediend bij de Tweede Kamer. Van Duyneveldt-Franken en Van Oosten behandelen de totstandkoming en werking van het wetsvoorstel. Zij vragen zich af waarom de Consumentenbond niet betrokken is bij de totstandkoming van het wetsvoorstel, of het soort schade niet anders gedefinieerd moet worden, en of de 'opt out'-regeling voldoende waarborg biedt voor in het geding zijnde grondrechten.**

De vergoeding van collectieve schade moet binnenkort op een eenvoudiger manier afgekwikkeld kunnen worden, dat staat in het Wetsvoorstel collectieve afwikkeling massaschade. Dit wetsvoorstel moet het mogelijk maken dat een overeenkomst die is gesloten tussen de veroorzaker(s) van schade en een organisatie die opkomt voor de belangen van de slachtoffers door de rechter verbindend kan worden verklaard.

Directe aanleiding voor het wetsvoorstel is de DES-problematiek. Ten behoeve van de DES-dochters is een bedrag van 35 miljoen euro in een schadefonds gestort. De overeenkomst die zal voorzien in de verdeling van dit bedrag onder de benadeelden, moet met dit wetsvoorstel door de rechter verbindend kunnen worden verklaard.

## KERN VAN HET WETSVOORSTEL

Kern van het wetsvoorstel is de gebondenheid van een gehele groep van benadeelden aan de overeenkomst tot collectieve afwikkeling van schade, teneinde een efficiënte afwikkeling te bewerkstelligen. De overeenkomst wordt gesloten tussen een organisatie (een stichting of vereniging met volledige rechtsbevoegdheid) die de belangen van de benadeelden behartigt enerzijds en anderzijds de voor de schade aansprakelijke par-

tij(en). Een van de voorwaarden voor verbindendverklaring is dat de betrokken belangenorganisatie voldoende representatief is ter zake van deze belangen. Het wetsvoorstel beoogt onmiddellijke werking zodat ook eerder gesloten overeenkomsten in beginsel aan de rechter kunnen worden voorgelegd voor verbindendverklaring.

## PROCEDURE

Partijen moeten een gezamenlijk verzoek aan de rechter doen tot verbindendverklaring van de tussen hen gesloten overeenkomst tot afwikkeling van de schade. De overeenkomst krijgt dan de gevolgen van een vaststellingsovereenkomst. De procedure wordt door middel van een verzoekschrift ingeleid, waarbij het Gerechtshof te Amsterdam bij uitsluiting bevoegd is hiervan kennis te nemen. De overeenkomst bindt niet alleen de direct benadeelden, maar ook hun rechtsopvolgers. Volgens de tekst van het wetsvoorstel betreft het de afwikkeling van schade die is veroorzaakt door een 'gebeurtenis of gelijksoortige gebeurtenissen'. In de Memorie van Toelichting worden hierbij als

voorbeelden genoemd rampen als in Enschede, Volendam en de Bijlmer en het eerdergenoemde in omloop brengen van het DES-hormoon.

De overeenkomst dient aan een aantal voorwaarden te voldoen om voor verbindendverklaring in aanmerking te kunnen komen. Zo moeten de groep van benadeelden zo goed mogelijk worden omschreven naargelang van de aard en de ernst van hun schade, en moet, het aantal benadeelden die het betreft, de toe te kennen vergoedingen, de wijze waarop de vergoeding kan worden verkregen en de voorwaarden waaraan iemand moet voldoen om de vergoeding te verkrijgen, worden vermeld.

Deze gegevens zijn tevens noodzakelijk voor een afwikkeling aan de hand van zogenoemde 'schadecategorieën'. Aan de hand van nader overeen te komen maatstaven kunnen de benadeelden dan in verschillende schadecategorieën worden ingedeeld (zogenoemde 'damage scheduling'). De benadeelde kan vervolgens volstaan met aan te tonen in welke schadecategorie hij zou moeten worden ingedeeld, waarna hij een met die

*Het is lang niet bij elke gebeurtenis  
helder hoeveel benadeelden er zullen zijn  
en wat uiteindelijk de aard en de omvang  
van de schade zal zijn*

\* Mr. A.W.E.S. van Duyneveldt-Franken en mr. C. van Oosten zijn werkzaam als advocaat bij TeekensKarstens Advocaten en Notarissen te Leiden.



Foto: Jaco Klamer/Hollandse Hoogte

*Vuurwerkkramp in Enschede, de plek waar de vuurwerkopslagplaats stond in het rampgebied, gezien vanuit de Noorderkerk.*

schadegroep corresponderend schadebedrag ontvangt.

De rechter moet toetsen of de hoogte van de toegekende bedragen per schadecategorie redelijk is gelet op de omvang van de schade, de eenvoud en snelheid waarmee de vergoedingen verkregen kunnen worden en de mogelijke oorzaken van de schade. Tevens dient hij zich er van te vergewissen of de toegekende vergoedingen ook daadwerkelijk voldaan kunnen worden.

Benadeelden die niet aan de overeen-

komst gebonden willen zijn, kunnen binnen een door de rechter te bepalen termijn van minimaal zes maanden na de bekendmaking van de verbindendverklaring dit schriftelijk te kennen geven ('opt out'-regeling). Voor benadeelden die niet eerder met hun schade bekend konden zijn, geldt dat deze termijn gaat lopen vanaf het moment van bekendwording met de schade. De benadeelden die gebruikmaken van de 'opt out'-regeling behouden zo de mogelijkheid om hun vordering bij de rechter aanhangig te maken. De

schadeveroorzakende partij wordt dan alsnog als gedaagde in een procedure tot vaststelling van de schade betrokken.

Een en ander zal worden neergelegd in een aan Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek toe te voegen viertal artikelen, 907 tot en met 910, en aan het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering toe te voegen nieuwe titel met de artikelen 1013 tot en met 1018.

#### **MASS DISASTER EN MASS EXPOSURE**

Het voor alle benadeelden verbindend verklaren van de overeenkomst brengt ook meteen nadelen met zich. Immers, het is niet altijd duidelijk vast te stellen wie de benadeelden zijn. Het is nogal een verschil of het schade betreft als gevolg van een eenmalige gebeurtenis, waarbij duidelijk is wie op welke wijze benadeeld is, de zogenoemde 'mass disaster claim' (bijvoorbeeld de vuurwerkkramp in Enschede) of dat het een reeks

*Is de koek dan op voor de benadeelden  
die niet eerder met hun schade  
bekend konden zijn en zich dus  
'te laat' melden?*

van min of meer identieke gebeurtenissen betreft, waarbij nog niet kan worden vastgesteld wie dit in welke mate zal treffen, zoals bijvoorbeeld bij het verspreiden van het DES-hormoon ('mass exposure claim').

#### TAAK VOOR DE RECHTER

De rechter heeft in dit voorstel een vergaande verantwoordelijkheid. Hij moet toetsen of de overeenkomst tot afwikkeling van massaschade voldoet aan de voorwaarden voor een verbindendverklaring, met alle gevolgen van dien. Met name in het geval van een gebeurtenis waarbij mogelijk ook nog toekomstige benadeelden zijn (zoals bijvoorbeeld bij het gebruik van asbest) zal het voor de rechter moeilijk vast te stellen zijn of de voorgestelde schadevergoedingen 'redelijk' zijn. Immers, het fonds dat aldus totstandkomt, bepaalt tevens de limiet tot welke de schadeveroorzakende partij aansprakelijk is. Het is lang niet bij elke gebeurtenis helder hoeveel benadeelden er zullen zijn en wat uiteindelijk de aard en de omvang van de schade zal zijn. Er kan een dermate lange tijd zitten tussen een bepaalde gebeurtenis en de manifestatie van schade, soms zelfs pas bij latere generaties (bijvoorbeeld DES), dat het haast onmogelijk is om een juiste reservering in het schadefonds op te nemen voor toekomstig benadeelden. Dit legt een ondoenlijke taak bij de rechter waar hij moet oordelen over de redelijkheid van de hoogte van de in de overeenkomst opgenomen schadevergoedingen. Het voorstel biedt in artikel 910 lid 2 de mogelijkheid dat het eventuele restantbedrag in het schadefonds na uitkering aan alle benadeelden wordt terugbetaald aan de partij die dit bedrag in het fonds heeft gestort. Is de koek dan op voor de benadeelden die niet eerder met hun schade bekend konden zijn en zich dus 'te laat' melden?

#### GRONDRECHTEN

Het wetsvoorstel raakt aan een aantal belangrijke beginselen, zoals het beginsel van partijautonomie in het burgerlijk procesrecht, het recht op toegang tot de rechter (artikel 17 Grondwet) en het recht van eenieder op een openbare en eerlijke behandeling van zijn zaak (artikel 6 EVRM). Het wetsvoorstel heeft getracht hieraan tegemoet te



Watersnood in Eindhoven

komen door de 'opt out'-regeling in artikel 7:908 leden 2 en 3 (zie hiervoor). Van deze grondrechten moet volgens de jurisprudentie expliciet en ondubbelzinnig afstand worden gedaan. Het is maar de vraag of de 'opt out'-regeling in dit opzicht voldoende is.

missie voor Justitie gaf Minister Donner toe dat 'dit beter (ware) geweest als dat wel was gebeurd' en liet hij weten inmiddels een kopie van die brief te hebben opgevraagd bij de Consumentenbond.<sup>2</sup> Uit de Kamerstukken die daarop zijn gevolgd blijkt niet dat

### *De Consumentenbond is op geen enkel moment door het ministerie betrokken bij de totstandkoming van het wetsvoorstel*

#### ROL BELANGENORGANISATIES

De hiervoor genoemde (en soortgelijke) bezwaren zijn ook door de Consumentenbond neergelegd in een brief van 12 maart 2004 aan de Tweede Kamer. Hoewel diverse commissies van rechtsgeleerden om advies is gevraagd is de Consumentenbond op geen enkel moment door het ministerie betrokken bij de totstandkoming van het wetsvoorstel.<sup>1</sup> Dit is op zijn minst vreemd te noemen, gelet op de ruime ervaring van een vereniging als de Consumentenbond in het collectief actierecht. Naar aanleiding van vragen hierover van leden van de Vaste Kamercom-

missie voor Justitie gaf Minister Donner toe dat 'dit beter (ware) geweest als dat wel was gebeurd' en liet hij weten inmiddels een kopie van die brief te hebben opgevraagd bij de Consumentenbond.<sup>2</sup> Uit de Kamerstukken die daarop zijn gevolgd blijkt niet dat

dit tot aanpassing van het wetsvoorstel heeft geleid.

Het zou aan te raden zijn met de opmerkingen van de Consumentenbond rekening te houden.

Het belangrijkste ervaringsfeit is dat de aansprakelijke partij(en) zich zelden tot nooit committeren aan een algemeen verbindend te verklaren overeenkomst, althans in elk geval niet voordat de rechter er aan te pas is gekomen. Dat zou hooguit het geval zijn wanneer de aansprakelijke partij het gevoel heeft met zo'n overeenkomst tot schadeafwikkeling voor een dubbeltje op de eerste





Foto: Bram Saey/Hollandse Hoogte

rang te zitten. Verder zullen zij het in de regel aan laten komen op de rechter en dan is men in feite voorbij het oorspronkelijk beoogde doel van dit wetsvoorstel.

#### COLLECTIEF ACTIERECHT

Belangenorganisaties kunnen naar huidig recht niet zelfstandig schade claimen die ze niet zelf lijden, tenzij de dagvaarding alle denkbare eisers vermeldt of sprake is van een volmacht, wat in veel gevallen niet praktisch haalbaar is. Belangenorganisaties moeten zich dus beperken tot verklaringen voor

### *Als de veroorzaker van de schade de hakken in het zand houdt, komt het nimmer tot een titel ten behoeve van het collectief van benadeelden*

recht, verboden en geboden. Een gebod kan overigens bestaan uit een gebod om iets te doen of na te laten, inclusief het terugbetalen van bijvoorbeeld te veel geïncasseerde verzekeringspremies.<sup>3</sup> Het vorderen van schadevergoeding via een collectieve procedure op grond van art. 3:305a BW is echter uitgesloten (zie lid 3 van dat artikel). Maar in een pro-

cedure op grond van art. 3:305a BW kunnen belangenorganisaties wel degelijk aansturen op een regeling tot vergoeding van schade, met gebruikmaking van de voorgestelde wet. Men kan immers een verklaring voor recht vorderen dat de schadeveroorzakende partij onrechtmatig heeft gehandeld c.q. toerekenbaar tekort is gekomen in de nakoming en aansprakelijk is voor schade. Zoals in elke procedure kan de rechter, in de loop van de procedure, door een tussenvonnis, opmerkingen tijdens zittingen en dergelijke, laten merken dat aansprakelijkheid kan worden aangenomen, waarmee de bereidheid van de aansprakelijke partij zal toenemen om op basis van de Wet collectieve afwikkeling massaschade een regeling aan te gaan. Ook kan de weigerachtigheid van de aansprakelijke partij om in de voorfase te onderhandelen over een zodanige regeling, gebruikt worden in een procedure, bij de invulling van de redelijkheid en billijkheid of de mate van onrechtmatigheid.

Overigens is aardig om te vermelden dat in de discussie tussen de Minister en de Vaste Commissie voor Justitie bijzondere aandacht wordt besteed aan een bijzondere versie van collectieve schade, te weten de zogenoemde 'strooischade'. Daarvan spreekt men wanneer er veel benadeelden zijn, maar elk slechts benadeeld is voor een zo gering bedrag, dat het niet de moeite loont de zaak op individuele basis voor de rechter te brengen. De Minister stelt dat voor zulke zaken het wetsvoorstel geen of weinig soelaas zal bieden, omdat de benadeelden niet voor hun rechten zullen

(kunnen) opkomen en de aansprakelijke partij dus achterover kan gaan zitten. Onze mening is dat het wetsvoorstel hier wel degelijk nut kan hebben, maar dat zal in de regel vaak pas het geval zijn wanneer de aansprakelijke partij door een belangenvereniging of veel individuen op de knieën wordt gedwongen (vaak na tussenkomst door de rechter).

#### DISASTER OF UITKOMST?

Alle betrokkenen zijn het erover eens dat er behoefte bestaat aan een regeling om massaschade eenvoudiger en sneller af te kunnen wikkelen dan op basis van de huidige regeling mogelijk is. Dit bespaart alle partijen kosten en tijd en levert voor eenieder binnen een redelijke termijn duidelijkheid op. Tegelijkertijd heeft wetgeving zoals het wetsvoorstel collectieve afwikkeling massaschade vergaande consequenties, met name voor benadeelden die niet of nog niet met hun schade bekend (kunnen) zijn. Een aantal belangrijke grondrechten dreigt daarmee in het nauw te komen. Gelet op het verschil tussen een mass disaster claim en een mass exposure claim verdient het wellicht aanbeveling om dit wetsvoorstel slechts van toepassing te laten zijn op een mass disaster claim, mits scherp gedefinieerd. Daarbij is immers veel duidelijker vast te stellen wie de groep van benadeelden is en wat de omvang van de schade zal zijn en kan de rechter beter oordelen over de redelijkheid van de hoogte van de schadevergoedingen. Maar wellicht verschuift de discussie dan naar de vraag wanneer sprake is van 'mass disaster' of 'mass exposure'.

Het zwakke punt van dit wetsvoorstel is evident. Als de veroorzaker van de schade de hakken in het zand houdt, komt het nimmer tot een titel ten behoeve van het collectief van benadeelden. De medewerking van de aansprakelijke partij is en blijft bepalend. De ervaring met collectieve claims leidt tot de conclusie dat het wetsvoorstel nuttig kan zijn, maar waarschijnlijk vaak pas in tweede instantie, namelijk nadat de rechter op verzoek van een belangenorganisatie of een (groot) collectief gesproken heeft. Alleen de algemeenverbindendverklaring levert dan een toegevoegde waarde. ●

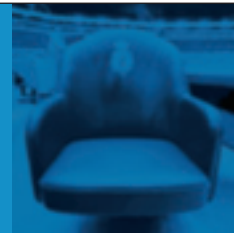
#### NOTEN

- 1 Kennelijk waren de leden van de Vaste Commissie voor Justitie van de Tweede Kamer er niet op gekomen om na ontvangst van de brief deze door te geleiden naar het ministerie.
- 2 TK 2003-2004, 29 414.
- 3 Zie HR 2 september 1994, NJ 1995, 369 (Consumentenbond/Nuts-Aegon).

# Den Haag transparant

Actueel en gebruikersvriendelijk

# OPmaat



Kijk op internet  
voor demo of  
proefabonnement

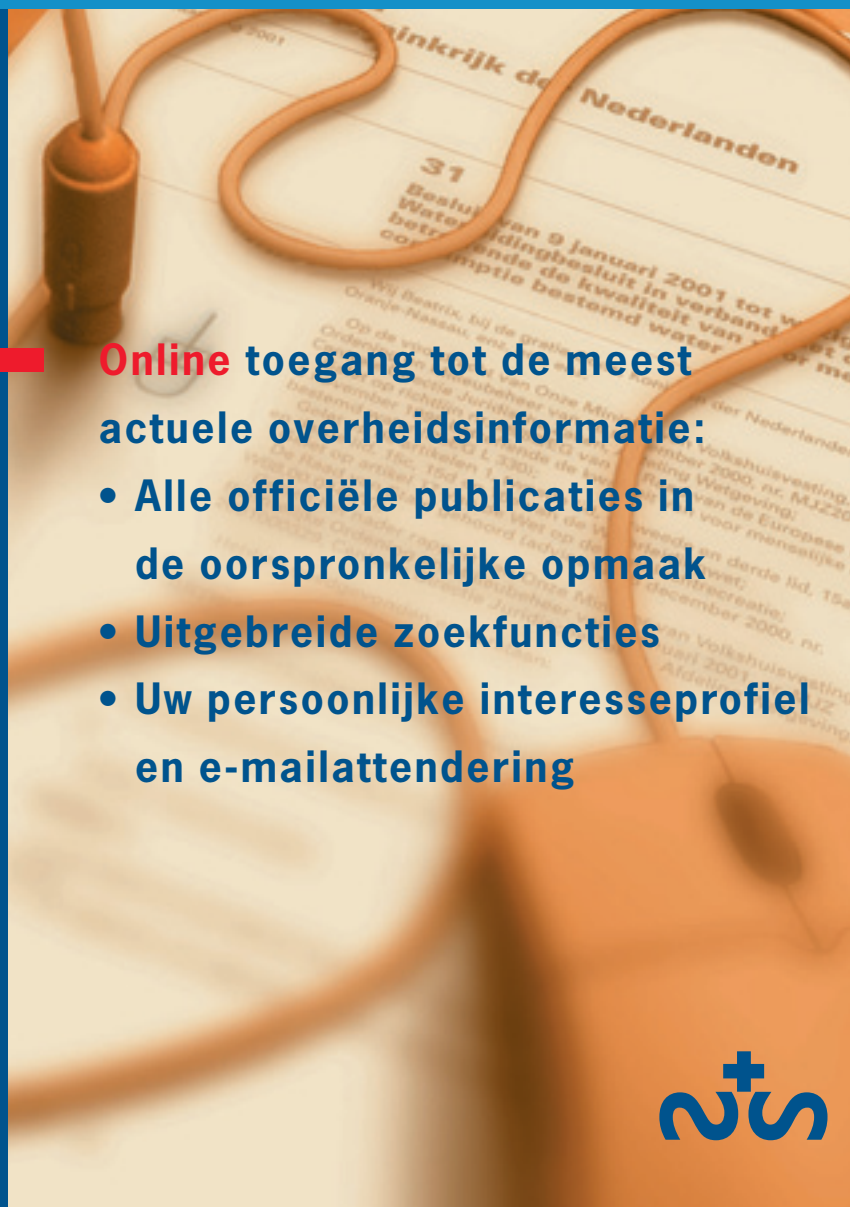
[opmaat.sdu.nl](http://opmaat.sdu.nl)

Of vraag de folder aan:  
tel. (070) 378 98 80  
e-mail:  
[helpdesk@sdu.nl](mailto:helpdesk@sdu.nl)



Online toegang tot de meest  
actuele overheidsinformatie:

- Alle officiële publicaties in de oorspronkelijke opmaak
- Uitgebreide zoekfuncties
- Uw persoonlijke interesseprofiel en e-mailattending



de snelste link naar uw vakgebied **Sdu** UITGEVERS

RECHTER JAN VAN DER DOES

# Advocaat en rechter

In de rij voor de kassa herkende ik de rug van mr. Joop van der Molen. In zijn winkelwagen lagen zes flessen rode wijn en zes flessen witte wijn, en diverse eetwaren die zich bij wijn laten denken. Daarnaast, in de winkelwagen te midden van de koopwaar, stonden twee kleuters die in een ernstige mate van agitatie verkeerden.

Met mr. Van der Molen had ik een dag tevoren een vervelend incident meegemaakt, waardoor ik niet zoveel zin had in beleefdheidsfrases. Ik zocht naar een vluchtroute, maar ik was al ingesloten door andere wachtenden. Nu nog weggaan zou zoveel heisa veroorzaken, dat ik alleen al daardoor alle aandacht op mij zou vestigen. Er bleef niets anders over dan het observeren van mr. Van der Molen en kijken hoe hij de orde trachtte te herstellen in zijn winkelwagen. Een natuurlijk groetmoment zou zich wel aandienen.

Hij had een zonnebril hoog in het haar, en een overdosis wetlook. Hij droeg een strak modieus T-shirt en een strakke spijkerbroek. Onwillekeurig keek ik met zijn ogen naar mijn eigen koopwaar. Sperziebonen in de aanbieding, tomaten, eveneens in de aanbieding, verder wat ongeregeld, het stak allemaal wat schamel af tegen de flamboyante levensstijl die het wagentje van mijn voorganger deed vermoeden.

De dag tevoren had hij in de raadkamer een gloedvol betoog gehouden ter ondersteuning van zijn standpunt dat de voorlopige hechtenis nu wel opgeheven kon worden. Zijn argumenten had hij in een pleitnotitie weergegeven, wat in deze raadkamer uitzonderlijk is. Aan het einde van de behandeling van de zaak deed ik uitspraak, en ik begon met de conclusie. De voorlopige hechtenis zou worden verlengd. Mr. Van der Molen sprong op, pakte zijn spullen bij elkaar, riep: 'Het is hier ook één grote schertsvertoning.' Daarop verliet hij de zaal.

De motivering van mijn uitspraak zou hij niet meer horen, maar wellicht vertrouwde hij erop dat zijn cliënt die wel voor hem zou samenvatten. Nog dezelfde middag werd mr. Van der Molen uitgenodigd om in de week daarop het voorval met de president van de rechtbank te bespreken.

De orde in de winkelwagen begon uit de hand te lopen. Eén van de kinderen zette het met grote uithalen op een huilen. Mr. Van der Molen plaatste met één hand de wijn op de band en hield met de andere de kinderen in bedwang. Nu nog maar even niet groeten. Trouwens, het werd bepaald niet ondenkbaar dat ik te midden van het spektakel onopgemerkt zou passeren.

Illustratie: Floris Tilanus



De kassa haperde. Er ontstond een discussie tussen mr. Van der Molen en de caissière. Ik ving flarden op over wijn en bonuskaart en aanbieding. Hij zocht intensief de paar zakken af die de zomerkledij hem had gegund. Plotseling draaide hij zich om en nog tijdens die beweging vroeg hij: 'Zou ik uw bonuskaart mogen lenen?' Ik voelde me betrap, als een gluurder in de struiken van de burens. Ik zocht koortsachtig naar een gevatte grap. 'Wilt u eerst de beslissing en dan de motivering of andersom?' Maar het kwam er niet van. 'Meneer Van der Does!' Het klonk wat overrompeld en vermoeid. Mijn bonuskaart ging heen en weer. Toen ik de sperziebonen en tomaten had afgerekend was mr. Van der Molen al verdwenen. Een mislukt menselijk contact.

Die avond werd in huize Van der Molen wijn met mijn korting gedronken. Dat moest toch een afdronk opleveren die wat langer bleef hangen.

## VAN Charles van Beuningen

*Welke boeken lezen advocaten eigenlijk buiten de juridische literatuur, als ze dan nog lezen? Zien ze graag opera, bezoeken ze bioscopen, concerten, galleries? Gaan ze naar toneel? En wat betekent die cultuur voor hen en, misschien, voor hun werk?*

*Waarom geniet Charles van Beuningen (60, advocaat te Den Haag; getrouwd, kinderen en kleinkinderen) zo van Gezicht op Delft van Johannes Vermeer?*

**Jan Pieter Nepveu**  
journalist



### GEZICHT OP DELFT

Gefzicht op Delft van Johannes Vermeer wordt wel beschouwd als een van de mooiste stadsgezichten in de Europese schilderkunst. Op de voorgrond de Schie. Rechts van het midden baadt in helder licht de toren van de Nieuwe Kerk, waarin zich het graf bevindt van Willem van Oranje.

# ‘Die gelaagdheid fascineert me, omdat onze samenleving hetzelfde heeft’

“ Ik hou van kunst, het meest van schilderkunst. Thuis hadden we vroeger een heleboel schilderijen. Mijn vader hield van moderne kunst, kubisme en alles wat daarna komt, en bij mijn grootouders hingen oude meesters. Ik ben er over gaan lezen. Stapje voor stapje kwam ik meer te weten en ging ik kwaliteit en stijlen herkennen. Voor mij zijn schilderijen nu een bron van intens genoegen.

Vlak bij mijn kantoor bevinden zich in het Mauritshuis werken die mij zeer dierbaar zijn. Op speciaal verzoek ben ik er gids. In de loop der jaren heb ik grote aantallen mensen rondgeleid, onder wie de aartsbisschop van Canterbury, de premier van Frankrijk, en ook de schoonmakers van mijn kantoor. De premier leverde veel en puntig commentaar, de aartsbisschop en zijn vrouw zeiden weinig. De schoonmakers beperkten zich tot een beleefd stilzwijgen maar vertelden toen we buiten stonden, dat hun eigenlijk niets zo lief was als de foto van hun zoontje thuis aan de muur.

Schilderijen bieden genot maar ook troost. Zo vind ik het laatste zelfportret van Rembrandt, dat eveneens in het Mauritshuis hangt, fascinerend omdat je de totale ontluistering ziet van deze aan de drank geraakte failliet: vroeg oud geworden, dikke drankneus, stinkende adem, vies haar. Maar kijk naar zijn ogen, die angstige ogen! Die observeren nog steeds. Dat kan hij niet helpen, hij kan niet verhelen dat hij observeert. Stel je jezelf eens voor: je kunt helemaal in de put raken, en toch heb je je ergens niet gewonnen gegeven. Het zien van zo'n schilderij vind ik echt troostend.

De eerste president van het internationale VN Joegoslaviëtribunaal, de Italiaan Antonio Cassese, heeft hetzelfde ondervonden. Hij moest de meest afschuwelijke dossiers doorwerken over zinloze wreedheden op de Bal-

kan. In een interview in *Time Magazine* heeft hij gezegd dat hij dat kon volhouden door een paar keer per week naar het Mauritshuis te gaan. De schilderijen gaven hem troost en daardoor kon hij die dossiers aan. Dat merken dus niet alleen advocaten, maar ook magistraten.

Het schilderij in het Mauritshuis dat mij het meest aan het hart ligt, is *Gefzicht op Delft* van Johannes Vermeer. Dat komt behalve door de onweerstaanbare schoonheid, doordat, zoals op bijna alle schilderijen van Vermeer, je op het eerste gezicht denkt dat het een rustige kalme scène is. Maar dat is niet zo, want onder het oppervlak zit spanning. Het is laag over laag over laag geschilderd. Het zijn transparante lagen over elkaar heen.

Dat had de schrijver Proust ook opgemerkt, toen hij het verhaal ‘Petit pan de murjaune’ schreef. In 1922 had hij *Gefzicht op Delft* gezien tijdens een tentoonstelling in Parijs. Hij raakte gefascineerd en schreef het verhaal over een schrijver, Bergotte, die zich realiseert dat het schilderij, in het bijzonder een stukje gele muur, in transparante lagen geschilderd is. En opeens beseft hij dat hij had willen schrijven zoals dat schilderij geschilderd was. Hij realiseert zich dat zijn oeuvre een mislukking is en sterft voor het schilderij. Een jaar later is Proust zelf ook gestorven. Alle Fransen in het Mauritshuis komen met zo'n groene Guide Michelin waarin dit staat beschreven. Ze turen naar het doek en zoeken het stukje gele muur. Maar dat valt niet zo een-twee-drie te ontdekken.

Die gelaagdheid fascineert me, omdat onze samenleving hetzelfde heeft. Je kijkt naar iets en daar zit nog wat anders onder. Het is helemaal niet glad, er is rimpeling, beweging, spanning. De lucht is donkerblauw met een paar wolken, hier en daar de



Foto: Jiri Büller

Johannes Vermeer, *Gezicht op Delft*, circa 1660-1661. Doek, 96,5 x 115,7 cm. Den Haag, Mauritshuis

zon: zo is onze samenleving. Je weet niet wat er gaat gebeuren, alles komt onverwacht en zat dieper dan je eerst dacht.

Ook als advocaat moet je, wanneer je geconfronteerd wordt met een zaak, doorvragen totdat je denkt: zo zou het misschien wel eens echt in elkaar kunnen steken. En dan nog kun je voor verrassingen komen te

staan. Het is niet voor niks dat boven mijn deur is geschilderd: clientem caveas. Hoedt u voor de cliënt. Soms, heel soms, vraagt een cliënt wat dat betekent. 'Dat ik op mijn cliënt moet passen', zeg ik dan. Maar in werkelijkheid betekent het natuurlijk: kijk uit voor je cliënt. Want als die je niet het hele verhaal vertelt, loop je het risico dat de

tegenpartij het kleed waarop je staat wegtrekt. Dat geldt ook voor goede rechters, zij hebben veelal ten minste tien jaar praktijkervaring als advocaat alvorens rechter te worden. Alleen zij zijn in staat om zaken en handelingen te doorzien en te weten wat er achter zit. Net als bij de schilderijen van Vermeer, laag na laag. ”

(advertentie)

## FIF 33

**RECHERCHE- EN INFORMATIEBUREAU**  
Voor bedrijven, particulieren en advocatuur

- Onrechtmatig ziekteverzuim
- Controle werkzaamheden
- Fraude / Bedrijfsdiefstal

- Alimentatiezaken
- Handelsinformatie
- Privé-onderzoeken

**010 - 477 33 22** [www.fif33.nl](http://www.fif33.nl)

Goedgekeurd door Min. van Justitie POB 238  
Heemraadssingel 186 • 3021 DM Rotterdam  
Fax: 010 - 477 08 30 • e-mail: [info@fif33.nl](mailto:info@fif33.nl)

## Schalke & Partners

Bedrijfsrecherche

BEWIJST WAT U EIST

Schalke & Partners bv  
Postbus 2215, 4800 CE Breda  
T. 076-5221144 / F. 076-5221264 / E. [info@schalke.nl](mailto:info@schalke.nl) / W. [www.schalke.nl](http://www.schalke.nl)

# Elsevier Juridisch presenteert **5** nieuwe titels op het gebied van het mededingingsrecht



1

## Uitspraken Mededingingswet

*Uitspraken van de rechtbank Rotterdam en van het College van Beroep voor het bedrijfsleven*

*Samengesteld door: mr. A.J. Vossestein*

Dit boek bevat bijna vijftig uitspraken van de rechtbank Rotterdam en van het College van Beroep voor het bedrijfsleven in (hoger) beroep tegen beslissingen van de directeur-generaal van de Nederlands Mededingingsautoriteit. Elke uitspraak wordt voorafgegaan door een samenvatting met de belangrijkste rechtsoverwegingen en trefwoorden. De uitgave bevat tevens een chronologisch register, een trefwoordenregister, een register op wetsartikel en een register met vindplaatsen van annotaties. De bundel vormt een handzaam naslagwerk zowel ten behoeve van de rechtspraak (advocatuur, bestuur en rechterlijke macht, als de wetenschap).

Prijs € 55,-  
ISBN 90 5901 990 3



2

## Nieuw EG Mededingingsrecht

*Een aanvulling op Integraal Mededingingsrecht*

*Samengesteld door: Mw. mr. J. Galjaard*

Dit boek vormt een aanvulling op *Integraal Mededingingsrecht* en bespreekt de veranderingen in de communautaire mededingingsregelgeving. Per 1 mei 2004 is Verordening 1/2003 in werking getreden. Om deze decentralisatie goed te laten werken is een aantal nieuwe Mededelingen tot stand gekomen. Daarnaast wordt de Verordening inzake concentratiecontrole herzien, waarvan de inhoudelijke procedures nader uitgelegd worden in bijbehorende richtsnoeren. Tevens is de Groepsvrijstelling inzake technologieoverdracht vernieuwd.

Prijs € 35,-  
ISBN 90 5901 992 X



3

## Interpretatie Nederlands Mededingingsrecht 2003

*Overwegingen uit besluiten en rechtspraak artikelsgewijs gerangschikt*

*Samengesteld door: Mw. mr. B. van den Berg*

Sinds de inwerkingtreding van de Mededingingswet in 1998 heeft de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) de taak om deze wet uit te voeren. In dit boek zijn de interpretaties, die de NMa in haar besluiten in het jaar 2003 geeft, per wetsartikel geordend. Het overzicht is gerangschikt naar de wetsartikelen van de Mededingingswet en de Algemene wet bestuursrecht.

In de praktijk is dit boek een handig naslagwerk voor zowel advocaten en bedrijfsjuristen als wetenschappers en studenten wanneer inzicht nodig is in de interpretatie van een wetsartikel uit (één van de) beide wetten.

Prijs € 57,50  
Abonnementsprijs € 42,50  
ISBN 90 5901 989 X



4

## Integraal Energierecht

*Samengesteld door: Mw. mr. M. Pigmans*  
In deze bundel treft u een complete verzameling wet- en regelgeving met betrekking tot het Energierecht aan. Het betreft zowel regelgeving afkomstig van organen van de EU als die van nationale regelgevers. De bundel bevat handige margekopjes, een uitgebreide trefwoordenregister en een gedetailleerde inhoudsopgave. Deze uitgave is van grote waarde voor advocaten en bedrijfsjuristen. Ook voor wetenschappers en studenten is de bundel een betrouwbaar naslagwerk.

Prijs € 55,-  
ISBN 90 5901 991 1



5

## NMa in actie

*De praktijk van de Nederlandse mededingingsautoriteit*

*Auteur: Mr. J.P. van Marissing*

In drie jaar tijd heeft de Nederlandse mededingingsautoriteit (NMa) meer dan 2000 zaken in behandeling genomen. Niemand had een dergelijke lawine aan besluiten verwacht. De honderden besluiten van de NMa bieden een schat aan waardevolle informatie. In deze derde, geheel herziene druk, zijn de meest recente besluiten van de NMa verwerkt.

Prijs € 45,-  
Derde druk  
ISBN 90 5901 993 8

**Samen met Integraal Mededingingsrecht**  
combi-aanbieding!  
**€ 75,-!**

**Samen met 2001-2002**  
combi-aanbieding!  
**€ 99,-!**

ELSEVIER Juridisch

Elsevier Juridisch is onderdeel van Reed Business Information bv

Reed Business Information bv, legt gegevens vast voor de uitvoering van de (abonnements-)overeenkomst. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over voor u relevante producten en diensten van Reed Business Information bv, haar groepsmaatschappijen en zorgvuldig geselecteerde derden. Uw e-mailadres wordt alleen gebruikt om u te informeren over gelijksoortige producten en diensten van Reed Business Information bv en haar groepsmaatschappijen. Als u geen prijs stelt op deze informatie, per post of via email, dan kunt u dit schriftelijk doorgeven aan: Reed Business Information bv, t.a.v. Adresregistratie, Postbus 808, 7000 AV Doetinchem of per email: adresregistratie@reedbusiness.nl

## Uw bestelling kunt u plaatsen bij

**Reed Business Klantenservice:**

fax: (0314) 349 048 of bel: (0314) 358 358  
of e-mail: klantenservice@reedbusiness.nl

**De uitgaven zijn uiteraard ook verkrijgbaar via uw boekhandel.**

## BESLUIT AANMERKEN ALS OPLEIDING

### Aanvulling

Op pagina 554 van nummer 11 van het Advocatenblad is een aanpassing van het Besluit aanmerken als opleiding opgenomen. De aanpassing houdt verband met de invoering van het

European Credit Transfer System (ECTS-) punten op de universiteiten. In dit systeem staat een studiepunten gelijk aan 28 uur in plaats van de daarvoor geldende 40 uur. Bij het aangepaste besluit is echter ten onrechte geen inwerkingtredingsdatum vermeld. Die datum is 1 juli 2004.

## Permanente opleiding

In deze rubriek vindt u opleidingen die kunnen worden gevolgd in het kader van de Permanente Opleiding. De rubriek vormt een aanvulling op de Cursuswijzer Permanente Opleiding, die drie keer per jaar verschijnt.

### ARBEIDSRECHT

#### Masterclasses Pensioenrecht

27-09-2004	15:30-19:30
04-10-2004	15:30-19:30
11-10-2004	15:30-19:30
01-11-2004	15:30-19:30
08-11-2004	15:30-19:30
15-11-2004	15:30-19:30
22-11-2004	15:30-19:30
29-11-2004	15:30-19:30
24-01-2005	15:30-19:30
31-01-2005	15:30-19:30
21-02-2005	15:30-19:30
28-02-2005	15:30-19:30
14-03-2005	15:30-19:30
21-03-2005	15:30-19:30
04-04-2005	15:30-19:30
11-04-2005	15:30-19:30

Plaats Den Haag

Niveau \*\*

Instelling Reed Business

Information

tel. 070-4415195

Docent(en) mr. J.F.H. van den Belt, mr. L.P.

van den Bosch, mr. J.J. Buijze, B. Bunicich

AAG, mr. C.L.J.R. Douven, mr. B.G.J.

Schuurman, drs. M.M. Vrijburg, drs. T.

Willemssen, mr. R. ten Wolde

Kosten € 5.450 exclusief BTW

Opleidingspunten

40 Juridisch

— Beroepsvaardigheden

— Management/Organisatie

40 Totaal

### ONDERNEMINGSRECHT

#### Juridische postdoctorale opleiding Fusie & Overname 2004-2005

16-09-2004	15:30-19:00
23-09-2004	15:30-19:00
30-09-2004	15:30-19:00
07-10-2004	15:30-19:00
14-10-2004	15:30-19:00
04-11-2004	15:30-19:00
11-11-2004	15:30-19:00
18-11-2004	15:30-19:00
25-11-2004	15:30-19:00
02-12-2004	15:30-19:00
09-12-2004	15:30-19:00
16-12-2004	15:30-19:00
06-01-2005	15:30-19:00
13-01-2005	15:30-19:00
20-01-2005	15:30-19:00
27-01-2005	15:30-19:00
03-02-2005	15:30-19:00
03-03-2005	15:30-19:00
24-03-2005	15:30-19:00
31-03-2005	15:30-19:00
07-04-2005	15:30-19:00
14-04-2005	15:30-19:00
21-04-2005	15:30-19:00
28-04-2005	15:30-19:00
02-06-2005	15:30-19:00
09-06-2005	15:30-19:00
16-06-2005	15:30-19:00
23-06-2005	15:30-19:00
30-06-2005	15:30-19:00

Plaats Amsterdam

Niveau \*\*\*

Instelling Reed Business

Information

tel. 070-4415195

Docent(en) mr. R.J. Abendroth, mr. P.M.

Alexander, mr. W.H. van Baren, prof. mr.

H. Beckman, A. Bejgrowicz, mr. M. Brink, mr. drs. J.L. Burggraaf, G. Crookes, prof. dr. A.H.M. Daniels, mr. C.E. Drion, mr. A.R. Filius, prof. mr. drs. C.M. Grundmann-van de Krol, mr. W. van Heest, mr. L.J. Hijmans van den Berg, mr. G.T.J. Hoff, mr. R.H. Hooghoudt, R. Hough, prof. mr. W.A. Hoyn, mr. H.L. Kaemingk, mr. M.L.S. Kalf, mr. J.D. Kleyn, prof. mr. N.S.J. Koe-man, mr. L.E.J. Korsten, mr. J.H. Lemstra, mr. M. de Lignie, mr. F.S.N. Mason, mr. S.Y.T.H. Meijer, mr. drs. E.T. Meijer, mr. A. Nederveen, prof. mr. W.J. Oostwouder, mr. H.V. Oppelaar, mr. H.J. Portengen, mr. G.T.M.J. Raaijmakers, mr. S.H. de Ranitz, mr. B. Roelvink, mr. D.J. Rutgers, prof. C.A. Schwarz, prof. mr. B. Wessels  
Kosten € 9.975 exclusief BTW  
Opleidingspunten  
60 Juridisch  
— Beroepsvaardigheden  
— Management/Organisatie  
60 Totaal

### VERBINTENISSEN-EN CONTRACTENRECHT

#### Overnamecontracten nader belicht

03-12-2004 09:30-17:00

Plaats Amsterdam

Niveau \*\*

Instelling Reed Business Information

tel. 070-4415195

Docent(en) mr. R.I.V.M. Bertrams, mr. drs.

J.L. Burggraaf, mr. drs. O.E. van der

Donck, mr. W.P. de Muinck Keizer, mr.

G.T.M.J. Raaijmakers, mr. M.G. Lutje Bee-

renbroek

Kosten € 595 exclusief BTW

Opleidingspunten

06 Juridisch

— Beroepsvaardigheden

— Management/Organisatie

06 Totaal

### OVERIGE MANAGEMENT / ORGANISATIE

#### Patroon & Portfolio

15-11-2004 09.30-16.30

Plaats Amsterdam

Niveau\*\* Actualiteiten

Instelling Reed Business

Information

tel. 070-4415195

Docent(en) drs. W. van Hout

Kosten € 675 exclusief BTW

Opleidingspunten

Juridisch

— Beroepsvaardigheden

— 06 Management/Organisatie

06 Totaal

### PERSONEN-EN FAMILIERECHT

#### Telecursus Nieuw Erfrecht (Pilot e-learning)

In overleg

Plaats n.n.b.

Niveau \*

Instelling Reed Business

Information

tel. 070-4415195

Docent(en) Nog niet bekend

Kosten € 324 exclusief BTW

Opleidingspunten

05 Juridisch

— Beroepsvaardigheden

— Management/Organisatie

05 Totaal

### Verklaring der tekens

\* *Basisniveau* (doorgaans minder dan 1 jaar ervaring in het vakgebied; weinig tot geen voorkennis);

\*\* *Verdiepingsniveau* (doorgaans meer dan 1 jaar ervaring in het vakgebied; basis-kennis aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist);

\*\*\* *Specialisatieniveau* (doorgaans meer dan 3 jaar ervaring in het vakgebied; hoog kennisniveau aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist).

## Personalia

### BEËDIGD ALS ADVOCaat EN PROCUREUR

**Beld**, mr. T.M.D. van den, Herculesplein 201 (3584 AA) Utrecht, tel. 030-2513948, fax 030-2515730, e-mail info@woutvanveenadvocaten.nl

**Broere**, mw. mr. I., Parklaan 17 (3016 BA) Rotterdam, tel. 010-2444344, fax 010-2440091, e-mail info@leijnseartz.com

**Driessen**, mw. mr. M., Heemraadssingel 105 (3022 CB) postbus 26014 (3002 EA) Rotterdam, tel. 010-2444344, fax 010-2440091, e-mail info@leijnseartz.com

**Gans**, mr. A.S. van, Het Bat 11 (6211 EZ) Maastricht, tel. 043-3219158, fax 043-3218057, e-mail stassen-gulikers@planet.nl

**Hunfeld**, mr. M.J.N.M., Pythagoraslaan 2 (3584 BB) postbus 85250 (3508 AG) Utrecht, tel. 030-2121536, fax 030-2121164, e-mail m.hunfeld@cmsderks.nl

**Jansen**, mr. S.A.S., Kuifmees 52 (3435 RG) postbus 661 (3430 AR) Nieuwegein, tel. 030-6042119, fax 030-6050086, e-mail postmaster@moszkowicz.org

**Korthuis-Becks**, mw. mr. S.M.J., Croeselaan 1 (3521 BJ) postbus 8444 (3503 RK) Utrecht, tel. 030-2915267, fax 030-2915287

**Lambers**, mr. H.J., Brinkzicht 22 (3743 EX) postbus 351 (3740 AJ) Baarn, tel. 035-5412996, fax 035-5418877, e-mail hjlambers@ldgadvocaten.nl

**Langeveld**, mr. S.M.P., Strawinskylaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313493, fax 020-4313179, e-mail marnix.langeveld@bdn.nl

**Leunissen**, mw. mr. E.B.M., Hommerterweg 219 (6431 EV) Hoensbroek, tel. 045-5630303, fax 045-5630613, e-mail wam.maatman@tip.nl

**Man**, mw. mr. M. de, Heemraadssingel 105 (3022 CB) postbus 26014 (3002 EA) Rotterdam, tel. 010-2444344, fax 010-2440091, e-mail k.deman@leijnseartz.com

**Marell**, mw. mr. B.A.M., Wilhelminasingel 100 (6221 BL) postbus 3075 (6202 NB) Maastricht, tel. 043-3254560, fax 043-3215450, e-mail moszkowicz-advocaten@hotmail.com

**Mierlo**, mr. P. van, Pythagoraslaan 2 (3584 BB) postbus 85250 (3508 AG) Utrecht, tel. 030-2121111, fax 030-2121333, e-mail general@cmsderks.nl

**Oude Hengel**, mw. mr. C.C.M., Strawinskylaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313131, fax 020-4313143, e-mail christa.oudehengel@bdn.nl

**Peeters**, mw. mr. M., Burgemeester Reigerstraat 77 (3581 KP) postbus 14018 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2333415, fax 030-2302032, e-mail mpeeters@b-ladvocaten.nl

### Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

**Stam**, mw. mr. P.E., Amstelveenseweg 56 (1075 XH) Amsterdam, tel. 020-6273795, fax 020-6273955

**Stuiver**, mr. B.J., Maliebaan 100 (3581 CZ) postbus 13334 (3507 LH) Utrecht, tel. 030-2316569, fax 030-2343569

### PRAKTIJK NEERGELEGD

**Arkesteyn**, mw. mr. A. Rotterdam 01-08-2004

**Boesten**, mr. J.L.M. Maastricht 01-07-2004

**Flach**, mr. G.W. Sneek 02-01-2001

**Fraai**, mr. Th.S.M. Rotterdam 26-07-2004

**Gerritsen**, mw. mr. M.C. Zutphen 02-07-2004

**Gosschalk**, mw. mr. M.D. Den Haag 01-02-2004

**Maes**, mr. J.M.M.B. Den Bosch 22-07-2004

### KANTOORVERPLAATSING

**Alkema**, mw. mr. A.C.M.: Albert Hahnplantsoen 23 (1077 BM) postbus 75988 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-5773595, fax 020-5789525, e-mail adonna.alkema@kmvs.nl

**Banning**, mw. mr. L.A.: Jachthavenweg 121 (1081 KM) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789123, fax 020-6789589, e-mail amsterdam@van-doorne.com

**Bonnet**, mw. mr. S.W.C. (Amsterdam):

Stadhuisplein 1 (3811 LM) Amersfoort

**Bont**, mw. mr. M.A.: Hofplein 33 (3011 AJ) postbus 21548 (3001 AM) Rotterdam, tel. 010-2822999, fax 010-2822990, e-mail all@brglaw.nl

**Broeselske**, mw. mr. S.H.: Laan van Zuid Hoorn 31 (2289 DC) Rijswijk, tel. 070-4131100, fax 070-3996196, e-mail info@bvv-advocaten.nl

**Cleophas**, mw. mr. G.C.J.M. (Amsterdam): Parkstraat 4 (3016 BD) postbus 23156 (3001 KD) Rotterdam, tel. 010-4400500, fax 010-2250709, e-mail dvdw@law.nl

**Doveren**, mr. G.L.A.M. van (Tilburg): Stationsstraat 15 (5121 EB) postbus 220 (5120 AE) Rijen, tel. 0161-224457, fax 0161-224508, e-mail

g.vandoveren@advocatenkantordaniels.nl

**Fabius**, mr. D.G.J. (Amsterdam): Wassenaarseweg 20 (2596 CH) Den Haag, tel. 070-3469646, fax 070-3560490

**Fehrenbach**, mr. G.W.R. (Rotterdam): Utrechtseweg 44 (3704 HD) postbus 117 (3700 AC) Zeist, tel. 030-2779004, fax 030-2779350, e-mail gerard.fehrenbach@pggm.nl

**Geel**, mr. M.J.L. van (IJsselstein): Winthontlaan 2 (3526 KV) postbus 4085 (3502 HB) Utrecht, tel. 030-2850300, fax 030-2850301, e-mail michiel.van.geel@dvan.nl

## Verkoop Pinguinshop

De Stichting Advocaten voor Advocaten steunt advocaten die, waar ook ter wereld, in hun beroepsuitoefening belemmerd worden wegens hun verdediging van de rechten van de mens. De Stichting geeft niet alleen morele steun door een appèl te doen op de regeringen om de onafhankelijkheid van de advocaat te respecteren, maar geeft ook financiële hulp aan advocaten of hun nabestaanden. Daartoe wordt zij in staat gesteld door donaties van Nederlandse advocaten.

De Pinguinshop bestaat uit een aantal exclusieve artikelen met een afbeelding van een Pinguïn, die daarmee de Stichting Advocaten voor Advocaten ondersteunt. Alle prijzen zijn inclusief het winstaandeel voor de Stichting Advocaten voor Advocaten, maar exclusief verzendkosten.

Bestellingen gaarne per fax aan de Afdeling Communicatie van de Nederlandse Orde van Advocaten: 070 - 335 35 33 of via <https://www.balienet.nl>



Pinguïn T-shirt  
"Tennis is macht"  
€ 12,50



Orde Manchetknopen incl.  
zilver certificaat € 50,-



Pinguïn Golfballetjes  
set van 3 balletjes € 10,-



Pinguïnvliederdas  
bordeauxrood  
€ 20,-

v.l.n.r.  
Rode Ordedas € 20,-  
Blauwe Ordedas € 20,-  
Gouden Ordedas € 20,-  
Rode Pinguïndas € 25,-

MeesterPinguïn  
deel 2  
€ 15,-





## Het Bureau van de Orde

Onderwerp	Telefoonnummer	E-mailadres
N.a.w. gegevens advocatuur	070 - 335 35 29	adres@advocatenorde.nl
Centrale Controle Verordeningen	070 - 335 35 26	ccv@advocatenorde.nl
Landelijke financiële bijdrage	070 - 335 35 23	finorg@advocatenorde.nl
Opleiding: alle vragen (09.00-12.00 uur)	070 - 335 35 55	opl@advocatenorde.nl
Communicatie: Advocatenblad, brochures et cetera	070 - 335 35 52	pr@advocatenorde.nl
BalieNet certificaten	070 - 335 35 51	certificaat@advocatenorde.nl
Alle overige vragen van advocaten	070 - 335 35 71/86	helpdesk@advocatenorde.nl

**Heeren, mr. M. van (Breda):** Prof. Dr. Dorgelolaan 14 (5613 AM) postbus 3 (5600 AA) Eindhoven, tel. 040-2626600, fax 040-2626400, e-mail info@hollandlaw.nl

**Huntjens, mr. E.G.M.G. (Heerlen):** Vlotstraat 2-4 (6417 CB) Heerlen, tel. 045-5600987, fax 045-5742029, e-mail info@hvsadvocaten.nl

**Ilik, mw. mr. E.:** Concertgebouwplein 12-14 (1071 LN) postbus 75800 (1070 AV) Amsterdam, tel. 020-6641081, fax 020-6626818, e-mail info@abeln.nl

**Knegtmans, mr. R.S. (Dordrecht):** Kerkstraat 19 (5701 PL) postbus 422 (5700 AK) Helmond, tel. 0492-544435, fax 0492-527895, e-mail rknegtmans@dubachadvocaten.nl

**Kroeks, mr. C.M.H. (Amsterdam):** Stationsplein 29 (3511 ED) Utrecht

**Krumpelman, mr. F.J.H.:** Beursplein 37 (3011 AA) postbus 30117 (3001 DC) Rotterdam, tel. 010-2051166, fax 010-4124011, e-mail krumpelman@vhenb.nl

**Kwaspen, mw. mr. A.L. (Den Haag):** Frederiksplein 42 (1017 XN) postbus 545 (1000 AM) Amsterdam, tel. 020-5533600, fax 020-5533777

**Mak, mw. mr. M.A.:** Strawinskylaan 3127 (1077 ZX) postbus 75306 (1070 AH) Amsterdam, tel. 020-3017300, fax 020-3017350

**Overkleef, mr. J.H.F.:** Grote Oost 43 (1621 BR) postbus 2363 (1620 EJ) Hoorn, tel. 0229-249660, fax 0229-249894, e-mail dibuadvocaten@planet.nl

**Raze, mr. H. (Bergschenhoek):** Bergweg 192 (3035 BM) Rotterdam, tel. 010-2653093, fax 010-2653814

**Schouten-Janssen, mw. mr. T.E.J.T. (Eindhoven):** Statenlaan 3 (5223 LA) postbus 44 (5201 AA) Den Bosch, tel. 073-6278080, fax 073-6278090, e-mail vanierselluchtman@vanierselluchtman.nl

**Timmermans, mw. mr. L.S. (Breda):** Flight Forum 1 (5657 DA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2345670, fax 040-2345602, e-mail infoinbd@akd.nl

**Vlijmen, mr. J.I. van:** Laan van Zuid Hoorn 31 (2289 DC) Rijswijk, tel. 070-4131100, fax 070-3996196, e-mail info@bv-advocaten.nl

**Vries, mr. M. de (Amsterdam):** Generaal de la Rey laan 17-19 (1404 BM) postbus 215 (1400 AE) Bussum, tel. 035-6931044, fax 035-6918553, e-mail m.devries@vandiepen.com

### NIEUW KANTOOR / ASSOCIATIE

**Broeselske Van Vlijmen Advocaten** (mrs. S.H. Broeselske en J.I. van Vlijmen) Laan van Zuid Hoorn 31 (2289 DC) Rijswijk, tel. 070-4131100, fax 070-3996196, e-mail info@bv-advocaten.nl

### NAAMSWIJZIGING

Dijkman Advocaten te Enschede thans: **Dijkman Oude Breuil Advocaten**

### BEZOEKADRES / POSTBUS / TEL. / FAX / E-MAIL

**Lückers Advocaten** te Heerlen: Tempusplein 29 (6411 ET) Heerlen, postbus is opgeheven

**De Vries & Doornbos Advocaten** te Zwolle: Hanzelaan 344 (8017 JL) Zwolle

## Uitspraken geschillencommissie



### GESCHILLENCOMMISSIE ADVOCATUUR

*De advocaat is aansprakelijk voor fouten van door hem ingeschakelde hulppersonen, zoals een deurwaarder*

#### **BINDEND ADVIES GESCHILLENCOMMISSIE ADVOCATUUR D.D. 29 OKTOBER 2003 / ADV D03 0001**

(mrs. Warner-Gorter, Geense, en drs. Hoogveen-De Klerk)

#### **Feiten**

De advocaat staat een cliënte bij in een echtscheidingszaak. Zij heeft een declaratie ten belope van € 274,02 niet voldaan omdat zij ontevreden is. De advocaat zou geen echtscheidingspecialist zijn en had haar moeten doorverwijzen naar een advocaat in een ander arrondissement ter vermindering van de kosten van een procureur. De advocaat is voorts onvoldoende bereikbaar geweest, en bovendien heeft een door hem ingeschakelde deurwaarder een fout gemaakt en meent zij de kosten die verbonden zijn aan het herstellen van die fout niet te behoeven te betalen. Zij vraagt een schadevergoeding die ten minste gelijk zou moeten zijn aan het nog openstaande bedrag van de declaratie. Uit het verweer van de advocaat blijkt dat zijn procureur een deurwaarder

**De uitspraken zijn bewerkt door Germ Kemper, advocaat te Amsterdam. Bij de bewerking is de weergave van het standpunt van cliënt of advocaat over het algemeen ingekort; hier en daar zijn details weggelaten.**

heeft ingeschakeld die abusievelijk het betekeningsexploit van de echtscheidingsprocedure niet tijdig aan die procureur heeft geretourneerd en op eigen kosten een nieuw exploit heeft uitgebracht. De advocaat heeft zijn cliënte daarover ingelicht en over de vertraging die daardoor is ontstaan. Hij neemt de stelling in dat dat tot zijn te honoreren werkzaamheden behoorde en hij niet aansprakelijk is voor fouten die zijn procureur of zijn deurwaarder begaat. De cliënte heeft, nadat van de fout bleek, een andere advocaat ingeschakeld en de bij de overdracht van het dossier behorende werkzaamheden behoren eveneens te worden gehonoreerd, aldus de advocaat.

#### **Beoordeling van het geschil**

De commissie stelt vast dat de advocaat bij de uitvoering van de overeenkomst van opdracht gebruik heeft gemaakt c.q. moeten maken van de hulp van andere personen te weten een procureur en een deurwaarder. De commissie stelt vervolgens vast dat de advocaat ingevolge artikel 6:76 Burgerlijk Wetboek in beginsel aansprakelijk is voor de gedragingen van deze hulppersonen. Hierbij merkt de commissie op dat deze aansprakelijkheid ook ziet op hulppersonen die via een andere hulppersoon, zoals in casu de procureur, bij de uitvoering van de

overeenkomst zijn betrokken. In het onderhavige geval had het op de weg van de advocaat gelegen de procureur duidelijk te instrueren omtrent het tijdig retourneren van het betekeningsexploot door de deurwaarder. Desgevraagd heeft de advocaat niet kunnen aantonen dit ook te hebben gedaan.

De commissie komt op grond van het vorenstaande tot het oordeel dat de advocaat de kosten die zijn gemoeid geweest met het herstellen van de door de deurwaarder begane omissie voor rekening van de advocaat dienen te komen.

De advocaat heeft naar het oordeel van de commissie in voornoemde zin dan ook niet gehandeld zoals van een redelijk bekwaam en redelijk handelend advocaat mag worden verwacht. De commissie stelt vervolgens vast dat het met het herstellen van de begane omissie samenhangend nadeel ongeveer overeenkomt met het nog openstaande deel van de declaratie. De commissie ziet daarin aanleiding te bepalen dat het in depot gestorte bedrag aan de cliënte wordt gerestitueerd.

Ten overvloede merkt de commissie nog op dat het, toen bleek dat de verstandhouding tussen partijen niet goed was (hetgeen de advocaat in elk geval na toezending van de brief van 26 juli 2002 van de cliënte duidelijk had kunnen zijn), voor de hand had gelegen dat de advocaat de cliënte conform de geldende kantoorklachtenregeling op kantoor had uitgenodigd voor een gesprek om te bezien of een geschil kon worden voorkomen dan wel minnelijk kon worden geregeld.

Voor het overige is de commissie van oordeel dat de klachten van de cliënt onvoldoende onderbouwd zijn tegenover de betwisting van de advocaat en dat ook overigens van de bespreking van deze klachten kan worden afgezien omdat deze niet tot een andere beslissing kunnen leiden.

Op grond van het voorgaande is de commissie van oordeel dat de klacht ten dele gegrond is.

## Beslissing

De commissie stelt het bedrag dat de advocaat voor het verrichten van zijn diensten bij de cliënte in rekening mag brengen vast op hetgeen door cliënte feitelijk is betaald, zodat een bedrag van € 274,02 als niet verschuldigd wordt aangemerkt.

Met in achtneming van het bovenstaande wordt het depotbedrag aan de cliënt gerestitueerd.

De commissie wijst het meer of anders gevorderde af.

## Noot

In casu bleek dat een deurwaarder een betekeningsexploot dat betrekking had op een uitgesproken echtscheiding niet tijdig had geretourneerd aan de procureur en moest kennelijk twee weken later een nieuw exploot worden uitgebracht. De deurwaarder deed dat op eigen kosten maar dat nam niet weg dat er toch een schadepost was ontstaan. De advocaat vond het reëel om voor de tijd die hijzelf aan de herstelwerkzaamheden en de uitleg aan zijn cliënte over de gang van zaken moest geven in rekening te brengen. Aldus werd de Geschillencommissie gedwongen een uitspraak te doen over de vraag of een advocaat aansprakelijk is voor ongelukken die een deurwaarder aaricht. Onverschillig daarbij lijkt het mij, of de advocaat zelf de deurwaarder heeft ingeschakeld dan wel dat zijn procureur de opdracht aan de deurwaarder gaf.

De Geschillencommissie stelt vast dat de aansprakelijkheid van de advocaat in dit geval bestaat, op grond van artikel 6:76 BW: 'Maakt de schuldenaar bij de uitvoering van de verbintenis gebruik van de hulp van andere personen, dan is hij voor hun gedragingen op gelijke wijze als voor eigen gedragingen aansprakelijk.' Ontsnapping aan die regel is mogelijk op grond van redelijkheid en billijkheid, zoals uit HR 21 mei 1999, NJ 1999/733 met noot JH blijkt. Die ontsnappingsroute lijkt mij in een geval als dit niet onbegaanbaar. Het gaat hier niet om een situatie waarin de uitvoerder van een opdracht een derde inschakelt, omdat dat makkelijk uitkomt of omdat hij de eigen expertise niet in huis heeft. Een deurwaarder (net als een procureur) is een onmisbare hulppersoon, die krachtens een wettelijke regeling een handeling kan verrichten die de advocaat zelf nooit had kunnen verrichten. Ik proef iets onredelijks in de gedachte dat de advocaat in dat geval aansprakelijk zou zijn voor het handelen of nalaten van een hulppersoon zonder wie de opdracht, kenbaar voor de opdrachtgever, nimmer volvoerd had kunnen worden. Kennisneming van Algemene Voorwaarden zoals die door verschillende advocatenkantoren worden gehanteerd, leert overigens dat men het er natuurlijk niet graag op aan laat komen; in al die voorwaarden wordt uitdrukkelijk de aansprakelijkheid ex artikel 6:76 BW uitgesloten. Weer iets anders is of de advocaat er prudent aan deed om zijn bemoeienissen met het herstel van de fout in rekening te willen brengen. Strikt genomen zou de advocaat die kosten wellicht op de deurwaarder kunnen verhalen (en de daaraan verbonden werkzaamheden aan cliënt in rekening kunnen brengen?) maar wie daar begrijpelijkerwijs van afziet zou even begrijpelijk handelen door ook de cliënt er maar niet mee lastig te vallen.

GJK

- Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het Advocatenblad zijn gepubliceerd zijn ook te vinden op [www.advocatenorde.nl](http://www.advocatenorde.nl) en BalieNet
- Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit mr. H.J.A. Knijff, mr. J.D. Loorbach, mr. I.E.M. Sutorius mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

## NEERLEGGEN VAN OPDRACHT

*Hof van Discipline, 7 april 2003, nr. 3667*

*(mrs. Franssen, Beker, Van der Hel, Tonkens-Gerkema en Driessen-Poortvliet)*

*Raad van Discipline 's-Hertogenbosch, 1 juli 2002*

*(mrs. Houterman, Van Dooren, Peeters, Erkens en Martens)*

Neerleggen door een advocaat van een opdracht van zijn cliënt.

- *Advocatenwet artikelen 13, 46 (2.1 Wat in het algemeen niet betaamt)*
- *Gedragsregel 9 leden 2 en 3.*

### Feiten

Mr. X stond klager bij in een procedure. Na het wisselen van conclusies van eis en van antwoord is namens klager pleidooi gevraagd. Bij brief van 20 juli 2000 deelde mr. X aan klager mee dat hij in de procedure om pleidooi had verzocht om voor klager de benodigde tijd te winnen om een andere advocaat in te schakelen. In het kader van de gefinancierde rechtsbijstand bleek het niet mogelijk te zijn om een advocaat aangewezen te krijgen. Klager heeft de deken verzocht om gebruik te maken van zijn aanwijzingsbevoegdheid ex art. 13 van de Advocatenwet. Bij brief van 2 oktober 2000 heeft de deken aan klager laten weten dat art. 13 van de Advocatenwet op procedures ziet die nog moeten dienen en dat in casu sprake was van lopende zaken waarin klager werd bijgestaan door mr. X, die Gedragsregel 9 lid 3 in acht te nemen had bij de beëindiging van in behandeling zijnde zaken; voor zoveel binnen zijn competentie vallend heeft de deken mr. X als advocaat aangewezen. De deken heeft afschrift van deze brief aan mr. X gezonden. Het pleidooi was bepaald op 18 januari 2001. Daags voor het pleidooi schreef mr. X in een brief aan de rechtbank dat hij vanwege een vertrouwensbreuk niet langer bereid was om klager als cliënt te beschouwen en niet anders kon dan zijn procureur opdracht te geven zich met onmiddellijke ingang aan de zaak te onttrekken met de mededeling dat mr. X niet ter zitting zou pleiten. Mr. X heeft de brief niet aan de rechtbank doch aan de procureur van de wederpartij gefaxt blijkens het faxnummer op de brief. De procureur van klager heeft zich aan de zaak onttrokken. Bij het pleidooi is slechts de wederpartij van klager verschenen en heeft deze om vonnis gevraagd. Bij vonnis van 7 maart 2001 heeft de rechtbank de vorderingen van klager afgewezen.

### Inhoud van de klacht

Mr. X heeft zich als advocaat van klager in een procedure, waarin pleidooi was bepaald, teruggetrokken zonder dat klager bijstand genoot van een opvolgend advocaat. Daardoor is in de zaak niet voor klager gepleit en is daarna op verzoek van de wederpartij vonnis gewezen,

waarbij de vorderingen van klager zijn afgewezen. Mr. X heeft klager de datum van het pleidooi niet doen weten.

### Overwegingen van de raad

Als gevolg van een vertrouwensbreuk tussen klager en mr. X heeft mr. X klager medegedeeld hem niet langer in een bepaalde procedure te willen bijstaan. Wanneer een advocaat besluit een hem verstrekte opdracht neer te leggen, dient hij dat op een zorgvuldige wijze te doen en dient hij ervoor te zorgen dat zijn cliënt daarvan zo min mogelijk nadeel ondervindt. Mr. X heeft nadat hij klager bij brief van 20 juli 2000 te kennen heeft gegeven klager niet langer als raadsman te willen bijstaan, in de zaak om pleidooi gevraagd. Toen klager op de datum van het pleidooi nog geen andere advocaat had gevonden heeft mr. X om een nieuwe datum gevraagd, welke datum werd bepaald op 18 januari 2001. Toen bleek dat klager nog steeds geen advocaat had gevonden heeft mr. X zijn procureur gevraagd zich uit de procedure terug te trekken, waarbij mr. X tevens om aanhouding van de zaak heeft gevraagd. De raad is van mening dat mr. X in dezen de zorgvuldigheid heeft betracht die van hem mocht worden verwacht. Hij heeft voldoende maatregelen genomen waardoor klager een halfjaar de gelegenheid heeft gehad een andere advocaat te zoeken. De raad is van mening dat klager na een halfjaar mr. X niet kan verwijten dat hij geen opvolgende advocaat heeft gevonden om zijn belangen in deze zaak te behartigen. De klacht dient derhalve als ongegrond te worden afgewezen.

### Overwegingen hof

Nadat mr. X op 20 juli 2000 aan klager had laten weten niet langer bereid te zijn hem als raadsman bij te staan en klager had verzocht om een opvolgend advocaat te zoeken, had het op zijn weg gelegen om bij klager te informeren naar de stand van zaken. Gebleken is dat klager het nodige gedaan heeft om zich te voorzien van bijstand door een opvolgend advocaat. Klager heeft getracht om een advocaat aangewezen te krijgen zowel op grond van de Wet op de Rechtsbijstand alsook op grond van de aanwijzingsbevoegdheid van de deken ex art. 13 van de Advocatenwet. Op grond van de Wet op de Rechtsbijstand kan slechts een advocaat worden toegevoegd en niet worden aangewezen. De deken had geen bevoegdheid om mr. X als advocaat aan te wijzen omdat mr. X niet binnen het arrondissement van de deken ressorteerde. Tot aanwijzing van een andere advocaat was het nog niet gekomen op de datum dat het pleidooi plaatsvond. Mr. X moet hebben geweten dat klager moeite had met het vinden van een nieuwe advocaat, zeker gezien de brief van de deken van 2 oktober 2000, gericht aan klager, waarvan mr. X afschrift ontving. Ter zitting heeft klager onweersproken gesteld dat hij vanaf 20 juli 2000 voortdurend mr. X, althans zijn secretaresse, op de hoogte heeft gehouden van de stand van zaken bij

het zoeken naar een opvolgend advocaat. Onder deze omstandigheid heeft mr. X gehandeld zoals een behoorlijk advocaat niet betaamt en in strijd met Gedragsregel 9 lid 3 door daags voor een gepland pleidooi de procureur te instrueren zich aan de zaak te onttrekken en niet zelf op het pleidooi te verschijnen. Temeer niet nu klager ter zitting heeft verklaard dat hij eerst op 22 januari 2001, derhalve vier dagen na het pleidooi, kennis kreeg van de datum van het pleidooi en van de omstandigheid dat mr. X noch zijn procureur aldaar ter zitting zou verschijnen. Mr. X heeft weliswaar de suggestie aan de rechtbank gedaan om de zaak aan te houden, doch een uitdrukkelijk verzoek om aanhouding is niet gedaan. Daarbij is overigens niet zeker dat de suggestie van mr. X om de zaak aan te houden de rechtbank ook tijdig heeft bereikt nu de fax niet is verzonden aan het faxnummer van de rechtbank.

De grief treft derhalve doel, zodat de beslissing waarvan beroep dient te worden vernietigd. De klacht wordt alsnog gegrond bevonden. Het hof acht de maatregel van berisping passend.

## Volgt

- Vernietigt de beslissing van de Raad van Discipline 's-Hertogenbosch en opnieuw rechtdoende.
- Verklaart de klacht alsnog gegrond.
- Legt aan verweerder de maatregel op van berisping.

## ONBEHOORLIJKE BELANGENBEHARTIGING

*Hof van Discipline, 11 april 2003, nr. 3712*

*(mrs. Zwitser-Schouten, Gründemann, Mendlik, Creutzberg en Fiévez)*

*Raad van Discipline Amsterdam, 18 november 2002*

*(mrs. Van Bennekom, Ardenne, Romijn, Remme en Rigters)*

Onbehoorlijke belangenbehartiging.

Tuchtrecht en artikel 6 EVRM

- *Advocatenwet artikelen 46, 46b, 48 lid g, 49 lid f (6 Tuchtprocesrecht)*
- *Artikel 6 EVRM*
- *Gedragsregels 1, 37*

## Bevoegdheid van de raad

Mr. X heeft gesteld dat de raad onbevoegd is om van deze klacht kennis te nemen. Mr. X stelt dat art. 46b Advocatenwet, waarin de samenstelling van de raad is geregeld, onverbindend is wegens strijd met art. 6 EVRM.

Op de tuchtrechtspraak voor advocaten is art. 6 EVRM van toepassing omdat de vaststelling van burgerlijke rechten en verplichtingen in het geding kan zijn.

De tuchtrechtspraak zoals deze is geregeld in de Advocatenwet voorziet in bij de wet ingestelde rechtsprekende colleges, waarvan de bevoegdheid eveneens bij de wet is geregeld. De gewenste deskundigheid bij de behandeling rechtvaardigt dat deze colleges ten dele zijn samengesteld uit beroepsgenoten die worden gekozen op de in de Wet

voorzien wijze, naast met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht die worden benoemd door de Minister van Justitie onderscheidenlijk de Kroon. Alle leden van deze colleges worden benoemd voor een bepaalde vaste termijn van vier onderscheidenlijk vijf jaren, met dien verstande dat de leden-advocaten van de Raden van Discipline worden gekozen voor ten hoogste vier jaren. Deze wijze van benoeming alsmede de regeling incompatibiliteiten bieden voldoende waarborg voor hun onafhankelijkheid. De enkele omstandigheid dat beroepsgenoten in die colleges zitting hebben, is onvoldoende grond voor de veronderstelling dat zulks afbreuk zou doen aan de onpartijdigheid van die colleges. Daarnaast biedt de samenstelling van het Hof van Discipline, dat in meerderheid bestaat uit met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht, nog een extra waarborg voor een onafhankelijke en onpartijdige behandeling in hoger beroep.

De raad is derhalve bevoegd.

## Overwegingen van het hof ten aanzien van de bevoegdheid

Mr. X stelt zich in het kader van de door hem gestelde strijdigheid van de artikelen 46 en verder van de advocatenwet met het EVRM primair op het standpunt dat het Nederlandse tuchtrecht voor advocaten onder de werking valt van art. 6 lid 3 EVRM, het art. betreffende een 'criminal charge'.

Gevolg hiervan is, aldus mr. X, dat het tuchtrecht in elke fase van de procedure de waarborgen van art. 6 EVRM dient te bieden, onder andere de onschuldpresumptie, het recht om te zwijgen en de verplichting om daarop in elke fase van de vervolging te wijzen, en het recht van de verwerende advocaat om getuigen à charge te ondervragen en getuigen à decharge op te (doen) roepen.

In de diverse hier relevante arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (verder 'EHRM') is in chronologische volgorde en kort samengevat als volgt beslist:

- In het arrest van 8 juni 1976 inzake Engel besliste het EHRM dat een tuchtprocedure als een strafvervolging in de zin van art. 6 EVRM wordt beschouwd wanneer zij daarmee bepaalde kenmerken gemeen heeft, te weten de aard van het delict en de ernst van de straf.
- In het arrest van 23 juni 1991 inzake Le Compte e.a. heeft het EHRM de regel van het Engel-arrest uitgewerkt. Volgens het EHRM kan een disciplinaire vervolging als zodanig niet worden gekenmerkt als een 'strafvervolging', maar kan dit in bepaalde gevallen anders liggen. Een disciplinaire vervolging met als resultaat schorsing in de uitoefening van de praktijk raakt het recht om een beroep te praktiseren en daarmee een recht van privaatrechtelijke aard, waarmee art. 6 lid 1 toepasselijk is.

Aangezien het disciplinaire geschil met als mogelijke maatregel schorsing in de uitoefening van de praktijk is aan te merken als betrekking hebbend op 'burgerlijke rechten en verplichtingen' moet dit geschil voor de verweerder het recht inhouden op een onderzoek

van zijn zaak door een 'rechterlijke instantie' die aan de voorwaarden van art. 6 lid 1 EVRM voldoet. Dit 'recht op een rechterlijke instantie' betreft zowel de beoordeling van de feiten als van het recht.

Echter, art. 6 lid 1 verplicht de verdragsluitende staten niet om geschillen ten aanzien van 'burgerlijke rechten en verplichtingen' te onderwerpen aan procedures die in elk van hun stadia in overeenstemming met art. 6 lid 1 plaatshebben. De noodzaak van soepelheid en doeltreffendheid rechtvaardigt het voorafgaand optreden van administratieve of beroepsorganen en, a fortiori, van rechtsprekende organen die niet in alle opzichten aan dezelfde voorschriften voldoen.

Ter beoordeling van de vraag of (in dat geval) de Raad van Beroep kan worden aangemerkt als een 'rechterlijke instantie' in de zin van art. 6 lid 1 achtte het EHRM de duur van de zittingsperiode van de leden van die raad (6 jaar) een verdere waarborg van onafhankelijkheid.

- In het arrest van 10 februari 1983 inzake *Le Compte e.a.* achtte het EHRM het niet nodig om de vraag te beantwoorden of de betreffende tuchtprocedure een 'strafvervolging' in de zin van het EVRM inhield aangezien het volgens *Le Compte c.s.* ingeroepen art. 6 lid 1 EVRM zowel in burgerlijke als in strafzaken van toepassing is.

Het EHRM oordeelde verder dat de persoonlijke onpartijdigheid van de leden van een 'rechterlijke instantie' diende te worden aangenomen tenzij het tegendeel werd bewezen. In het bijzonder vormde de wijze van benoeming van geneesheren in de Raden van Beroep geen reden om hen van partijdigheid te beschuldigen aangezien zij niet werden benoemd als vertegenwoordigers van de Orde der Geneesheren maar in hun persoonlijke hoedanigheid, net zoals de rechterlijke ambtenaren die door de Koning waren benoemd.

- In het arrest van 26 oktober 1984 inzake *De Cubber* oordeelde het EHRM dat in het geval van een 'strafvervolging' ook de lagere rechterlijke instanties de waarborgen van art. 6 lid 1 dienden te bieden. In tegenstelling tot de geschillen waarop (onder andere) de zaak *Le Compte* betrekking had, welke geschillen volgens het nationale recht van de betreffende staten niet het stempel burgerlijk of strafrechtelijk hadden maar disciplinair of administratief, ging het volgens het EHRM in het geval van *De Cubber* om een proces dat zowel volgens de nationale wet als volgens de normen van het verdrag een strafproces was. De motivering van de eerdere (*Le Compte e.a.*) uitspraken inzake disciplinaire geschillen kan niet een verzwakking rechtvaardigen van de eisen die art. 6 lid 1 stelt aan een klassiek strafproces, aldus het EHRM.
- In het arrest van 22 mei 1990 inzake *Weber* oordeelde het EHRM dat de verdragsluitende staten het recht hebben om een onderscheid aan te brengen tussen strafrecht en disciplinaire regels, zolang het wezen en het doel van art. 6 EVRM niet wordt aangetast. Het EHRM toetst daarbij aan drie criteria, te weten:
  1. Behoort een vergrijp volgens het wettelijke systeem van de nationale

staat tot het strafrecht of tot het disciplinaire recht?

2. Wat is de aard van de overtreding? Voor deze toetsing is van belang of de strafbepaling tegen eenieder is gericht, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Disciplinaire gedragsregels die specifiek gelden binnen bepaalde (beroeps)groepen.
3. Wat is de aard en de zwaarte van de opgelegde straf?
  - In relatie tot het EVRM heeft het hof in eerdere uitspraken geoordeeld:  
(uitspraak nr. 1624 van 15 juni 1992):
    - dat op de tuchtrechtspraak voor advocaten art. 6 EVRM van toepassing is omdat, daargelaten of tuchtrechtspraak moet worden beschouwd als een vorm van strafvervolging, de vaststelling van burgerlijke rechten en verplichtingen in het geding kan zijn.
    - Dat de enkele omstandigheid dat beroepsgenoten in de Nederlandse tuchtrechtcolleges voor advocaten zitting hebben onvoldoende grond is voor de veronderstelling dat zulks afbreuk zou doen aan de onpartijdigheid van die colleges.
    - Dat daarnaast de samenstelling van het Hof van Discipline, dat in meerderheid bestaat uit met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht, nog een extra waarborg biedt voor een onafhankelijke en onpartijdige behandeling in hoger beroep
  - en  
(uitspraak van 10 januari 1994, nummer 1822):
    - dat een tuchtrechterlijke klacht ter zake van een handelen in strijd met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt in de zin van art. 46 van de Advocatenwet, niet beschouwd moet worden als een 'criminal charge' in de zin van art. 6 EVRM.

Geheel in lijn met deze eerdere beslissingen oordeelt het hof als volgt:

Getoetst aan de criteria van het Weber-arrest is de in de Advocatenwet opgenomen tuchtrechterlijke procedure niet aan te merken als de behandeling van een 'criminal charge'. Deze procedure is noch volgens het Nederlands wettelijke systeem tot het strafrecht te rekenen, noch bevat het daarbij toe te passen tuchtrecht normen die de hele bevolking kunnen treffen, noch zijn de mogelijk aan advocaten op te leggen maatregelen qua aard en zwaarte als strafrechtelijk van karakter aan te merken. Het feit dat de Advocatenwet de term 'straffen' gebruikt en voor een aantal procesregels op overeenkomstige wijze gebruikmaakt van regels van het Wetboek van Strafvordering, onder andere in geval van wraking, maakt dat niet anders.

De rechtsregel van het *De Cubber*-arrest die inhoudt dat, indien sprake is van een 'criminal charge', net als bij een proces dat ook volgens de nationale wet een strafproces is en wordt uitgevoerd door een gewone rechterlijke instantie, ook de lagere rechterlijke instantie (in casu: de raad) de waarborgen moet bieden van art. 6 lid 1 EVRM, is hier niet van toepassing omdat ten deze géén sprake is van een 'criminal charge'.

De door mr. X op onderdelen gewraakte wettelijke wijze van benoeming van de leden van de raad betreft bovendien met name uit-

zonderingssituaties bij tussentijdse vacatures. De door mr. X getrokken conclusie dat de benoemingstermijn in dergelijke gevallen ‘dus’ volgens de Straatsburgse jurisprudentie te kort is, miskent in elk geval dat het EHRM in het Le Compte-arrest van 1981 de gebruikelijke termijn van benoeming slechts als een extra waarborg van onafhankelijkheid heeft genoemd. Daaruit is geenszins omgekeerd af te leiden, zoals mr. X kennelijk bepleit, dat reeds op zichzelf de enkele mogelijkheid van een incidenteel korte benoemingstermijn van een lid van de raad strijd oplevert met de eisen van art. 6 lid 1 EVRM.

Voor het overige stuit ook deze stellingname van mr. X af op het gegeven dat de tuchtprocedure van de Advocatenwet volgens de regels van het hiervoor genoemde Le Compte-arrest hoe dan ook in laatste instantie wordt beslist door het Hof van Discipline als een instantie die de waarborgen van art. 6 EVRM biedt, zowel ten aanzien van de feiten als ten aanzien van het recht.

Hetzelfde oordeel als hiervoor opgenomen treft de – overigens zonder onderbouwing gebleven – stelling van het beroepschrift, inhoudende dat art. 46b lid 11 van de Advocatenwet dat inhoudt dat een lid van de raad nog mag beslissen in zaken waaraan hij voor het aflopen van zijn zittingstermijn heeft deelgenomen, ‘dus’ ook in strijd met art. 6 EVRM.

Mr. X heeft ten slotte strijdigheid gesteld van art. 49 lid 4 van de Advocatenwet met art. 6 EVRM doordat slechts de raad getuigen kan oproepen en de beklaagde advocaat niet de mogelijkheid zou hebben om vragen aan de getuigen te stellen. Daargelaten of dat laatste juist is, ook dit aspect gaat alleen op in het betoog van verweerder dat de tuchtprocedure als de behandeling van een ‘criminal charge’ in de zin van art. 6 lid 1 EVRM is aan te merken. Dit betoog is in het bovenstaande onjuist bevonden.

Het hof acht de raad mitsdien bevoegd om van de klacht kennis te nemen.

## EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID ADVOCAAT

*Raad van Discipline 's-Gravenhage, 14 april 2003*  
(*mrs. Verhoeven, Gilhuis, Van Hilten-Kostense, Meijer en Verhulst*)

*Plaatsvervangend voorzitter Raad van Discipline 's-Gravenhage,*  
*14 oktober 2002*  
(*mr. J.S.W. Holtrop*)

Een advocaat heeft een ruime mate van vrijheid om de belangen van zijn cliënt te behartigen op een wijze als hem in overleg met die cliënt goeddunkt. De advocaat heeft daarbij de leiding en dient vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid te bepalen met welke aanpak de belangen van zijn cliënt het best zijn gediend.

- *Advocatenwet artikel 46 (1.2 De vereiste communicatie met de cliënt)*
- *Gedragsregels 8 en 9 lid 1*

## Feiten

Mr. X gaat de belangen behartigen van klager in twee procedures die op dat moment al in een vergevorderd stadium verkeren. In de ene procedure neemt hij een akte, nadat hij deze in concept aan klager heeft toegestuurd en dat vervolgens met hem heeft besproken. Mr. X legt de akte niet in tweede concept aan klager voor. In de andere procedure stelt mr. X ten behoeve van een comparitie van partijen een concept-pleitnota op, die hij met klager doorneemt. Daarna verwerkt hij klagers opmerkingen, voorzover relevant, in de definitieve pleitnota. Deze komt pas laat in de avond, voorafgaand aan de comparitie, gereed en klager heeft aldus niet de gelegenheid om die herziene versie vóór de zitting nog eens in te zien.

## Klacht

Naast andere klachtonderdelen zijn de grieven van klager, kort samengevat, dat mr. X de akte niet op voorhand met hem heeft besproken en dat mr. X niet bereid is geweest een tweede concept, met verbeteringen, van de pleitnota aan klager ter goedkeuring voor te leggen.

## Overwegingen plaatsvervangend voorzitter

Naar mr. X (uiteindelijk) onweersproken heeft gesteld heeft hij klager op voorhand de concept-akte ter bestudering aangeboden en deze met hem doorgesproken voordat de akte in het geding werd gebracht. Uit de stukken blijkt verder dat mr. X op voorhand een concept-pleitnota aan klager heeft gefaxt. Naar mr. X onweersproken heeft gesteld heeft hij het concept vervolgens met klager besproken en diens opmerkingen, voorzover relevant, in de pleitnota verwerkt.

Een advocaat heeft een ruime mate van vrijheid om de belangen van zijn cliënt te behartigen op een wijze als hem in overleg met die cliënt goeddunkt. De advocaat heeft daarbij de leiding en dient vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid te bepalen met welke aanpak de belangen van zijn cliënt het best zijn gediend.

Uit de stukken is geenszins gebleken dat mr. X onvoldoende met klager heeft overlegd over zijn werkwijze en over de inhoud van de processtukken. Ook overigens is geenszins gebleken dat mr. X heeft gehandeld in strijd met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt. De klacht is (in alle onderdelen) kennelijk ongegrond.

## Overwegingen van de raad

In de verzetprocedure formuleert de raad het verweer van mr. X als volgt.

Mr. X is van mening dat het commentaar van klager op de concept-akte, voorzover terzake dienend, voldoende in de akte is opgenomen. Hij heeft klager niet toegezegd dat hij een herziene concept-akte ter lezing toegezonden zou krijgen, voordat de akte naar de rechtbank zou worden toegezonden. Hij heeft de terzake relevante opmerkingen van klager op de juiste wijze in de uiteindelijke pleitnota verwerkt. Klager heeft inderdaad niet de gelegenheid gekregen de verbeterde pleitnota nog eens in te zien, nu het herziene stuk pas laat in de avond voorafgaand aan de comparitie gereed was en klager het eens was met de uitgangspunten en de strategie zoals in de pleitnota aangegeven.

De raad bespreekt dit verweer niet expliciet, maar volstaat met de overweging dat de raad zich kan verenigen met het oordeel van de voorzitter.

### **Volgt**

Ongegrondverklaring van het verzet.

### **AFSPRAAK IN TUCHTPROCEDURE NIET NAGEKOMEN**

*Raad van Discipline Amsterdam, 14 april 2003*

*(mrs. Kist, Hamer, De Meyere, Van der Plas en Rigters)*

De advocaat die een ten overstaan van de Raad van Discipline gemaakte afspraak tot regeling van de kwestie waarop de klacht betrekking heeft niet nakomt, handelt niet behoorlijk.

- *Advocatenwet artikel 46 (2.1 Wat in het algemeen niet betaamt)*
- *Gedragsregel 1*

### **Feiten**

In augustus 2001 wordt een klacht behandeld tegen mr. X. In het proces-verbaal van de zitting wordt vastgelegd dat mr. X een bedrag van f 800 zal overmaken aan een charitatieve instelling en dat de klacht wordt ingetrokken. Vervolgens maakt mr. X een bedrag over aan een andere charitatieve instelling dan in het proces-verbaal genoemd. De klager begint vervolgens een kantongerechtsprocedure tegen mr. X, strekkende tot nakoming van de oorspronkelijke afspraak, waarop mr. X de bevoegdheid van de kantonrechter betwist en de nietigheid van de dagvaarding bepleit. De kantonrechter verwerpt deze verweren alsmede een inhoudelijk verweer en veroordeelt mr. X tot betaling van het oorspronkelijk overeengekomen bedrag, vermeerderd met de wettelijke rente. Mr. X wordt ook in de kosten van de procedure veroordeeld. De deken brengt ambtshalve als bezwaar bij de Raad van Discipline aan dat mr. X op eigen initiatief en zonder overleg anders heeft gehandeld dan ten overstaan van de Raad van Discipline was overeengekomen.

### **Beoordeling**

Uit de stukken en uit hetgeen ter mondelinge behandeling van de klacht bij de raad naar voren is gekomen is genoegzaam komen vast te staan dat mr. X bewust op eigen initiatief en zonder overleg met en instemming van de oorspronkelijke klager een andersgerichte betaling heeft gedaan dan ten overstaan van de Raad van Discipline was overeengekomen. De bij de Raad van Discipline overeengekomen regeling was getroffen ter beëindiging van een tegen mr. X ingediende klacht.

De raad is van oordeel dat van een behoorlijk advocaat mag worden verwacht dat hij een afspraak, die ten overstaan van de Raad van Discipline is getroffen teneinde een tegen die advocaat ingediende klachtprocedure te beëindigen, stipt nakomt.

Mr. X is de overeengekomen regeling niet stipt nagekomen en heeft bovendien, nadat hem gebleken was dat diegene met wie die regeling was getroffen zich niet kon verenigen met de door mr. X zelfstandig gewijzigde betalingsregeling, niet alsnog spoorslags op juiste wijze betaalt, maar heeft het aan laten komen op een gerechtelijke procedure waarin hij ook nog op allerlei formele gronden verweer gevoerd heeft. De raad acht een dergelijke handelwijze dermate in strijd met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt, dat hij de maatregel van een berisping op haar plaats acht.

### **Beslissing**

De Raad van Discipline verklaart het bezwaar gegrond en legt aan mr. X de maatregel van berisping op.

### **INZAGE STRAFDOSSIER AAN JOURNALISTEN**

*Raad van Discipline Amsterdam, 14 april 2003*

*(mrs. Van Bennekom, Hamming, Röttgering, Remme en Verweel-Stokman)*

Het ter beschikking stellen van stukken uit een strafdossier door een advocaat aan de media.

- *Advocatenwet Artikel 46*  
*(1.1. Beleidsvrijheid; 1.3. Geheimhoudingsplicht; 2.2. Bezwaren van de deken)*
- *Gedragsregel 6, 10*

### **Feiten**

In de krant is een artikel verschenen over de omstandigheden waaronder de oudste dochter van de cliënte van mr. X om het leven is gekomen. De strafzaak tegen de cliënte van mr. X en haar toenmalige vriend trok landelijk grote aandacht. Voorafgaand aan de betreffende publicatie waren al bijzonderheden over de strafzaak en de achtergronden van de betrokkenen in de openbaarheid verschenen. Aan het slot van het artikel is in een kader aangegeven dat mr. X stukken uit het strafdossier aan de journalisten van de betreffende krant ter inzage heeft gegeven en vermeld waarom hij dat heeft gedaan. Er is een schriftelijke overeenkomst opgesteld tussen de betrokken journalisten en mr. X.

De cliënte van mr. X heeft mr. X schriftelijk toestemming gegeven om een overeenkomst tot openbaarmaking aan te gaan met de betreffende journalisten van de kranten. Zij heeft voorts ingestemd met de afgesproken gang van zaken, de uiteindelijke tekst van het artikel daaronder begrepen. Mr. X en zijn cliënte hebben het artikel tevoren integraal gelezen. Mr. X heeft zich het recht voorbehouden de drukproeven naar eigen inzicht te censureren. De cliënte van mr. X heeft drukproeven van het artikel per pagina voor akkoord ondertekend. Mr. X heeft voorafgaand aan de publicatie mededeling gedaan van de te verschijnen publicatie aan de ouders van zijn cliënte en aan de advocaat van de medeverdachte. Mr. X heeft zich voorzien van advies van zijn voormalig patroon.

## Dekenbezwaar

Mr. X heeft in strijd met artikel 46 Advocatenwet gehandeld door zijn medewerking te verlenen aan de totstandkoming van een artikel in de krant door op bepaalde voorwaarden het in de strafzaak tegen zijn cliënte opgemaakte strafdossier aan journalisten ter inzage te geven.

## Beoordeling van de bezwaren

De raad stelt voorop dat de advocaat in strafzaken een grote vrijheid heeft bij het bepalen en invullen van het verdedigingsbelang. De wijze waarop de advocaat van deze vrijheid gebruik maakt kan tuchtrechtelijk slechts marginaal worden getoetst. Voorwaarde is wel dat zijn handelen de instemming heeft van zijn cliënt. Het verdedigingsbelang kan meebrengen dat de advocaat de op grond van artikel 51 van het Wetboek van Strafvordering verkregen stukken aan de pers ter beschikking stelt, dan wel daarvan aan de pers inzage verleent. Ook mag de voorwaarde worden gesteld dat daarbij enig rechtens redelijkerwijs te respecteren belang van zijn cliënt kan zijn gediend.

De advocaat dient zich bij het voorgaande mede af te vragen of het opsporingsbelang zo zwaar weegt dat een uitzondering op de hiervoor geschetste vrijheid dient te worden gemaakt, en of de gerechtvaardigde belangen van derden door publicatie van de aan de pers verstrekte stukken niet onnodig worden geschaad. De advocaat heeft bij de afgifte van, dan wel het verlenen van inzage in (gedeelten van) een strafdossier een eigen verantwoordelijkheid. Hij kan daaruit niet worden ontslagen door de opdracht of instemming van zijn cliënte. Evenmin is het gedrag van derden, zoals het Openbaar Ministerie of andere betrokkenen (waaronder de media), en/of de aard van de zaak bepalend voor de vraag of de advocaat zich in een dergelijke situatie behoorlijk heeft gedragen.

Met betrekking tot de opsporingsbelangen van het Openbaar Ministerie is in deze zaak niet gebleken van omstandigheden, die er toe leiden dat mr. X niet aan de totstandkoming van de publicatie had mogen meewerken.

In het onderhavige geval staat vast dat de cliënte van mr. X heeft ingestemd met het afgeven van dan wel inzage geven in (gedeelten van) het dossier aan journalisten. Nu de cliënte van mr. X zelf niet heeft geklaagd en niets erop wijst dat zij niet in staat was haar standpunt zelfstandig te bepalen, kan de handelwijze van mr. X, anders dan de deken meent, niet leiden tot gegrondheid van het bezwaar voorzover het haar belangen betreft.

Thans dient derhalve te worden beoordeeld, of mr. X kan worden verweten dat hij de gerechtvaardigde belangen van derden, waaronder met name hun recht op en belang bij privacy, onnodig heeft geschonden.

In het licht van de door de deken ter toelichting van zijn bezwaar aangevoerde feiten en omstandigheden zal worden bezien of mr. X tuchtrechtelijk kan worden verweten dat de door de deken genoemde passages niet uit het bewuste artikel zijn verwijderd.

Ten aanzien van de passages die betrekking hebben op het jongere zusje van de overleden dochter van de cliënte van mr. X is de raad, anders dan de deken, van oordeel dat de volledige naam van dit kind niet door mr. X geanonimiseerd had behoeven te worden. Ook al zou

aannemelijk worden geacht dat het kind gevolgen zal ondervinden van het feit dat haar naam – in een gruwelijke context als die waarvan in deze zaak sprake is – tot het publieke domein is gaan behoren, het is naar het oordeel van de raad voldoende aannemelijk dat die naam ook vóór de bewuste publicatie al vele malen in niet-geanonimiseerde vorm naar buiten was gebracht.

Mr. X kan echter wel worden verweten dat hij heeft toegelaten dat de privacy van dit kind op onaanvaardbare wijze werd geschonden door niet de passage te (laten) schrappen waar enkele zeer persoonlijke gegevens over het kind in vermeld stonden. Het komt de raad voldoende aannemelijk voor dat het kind mede als gevolg van de in die passage voorkomende bijzonderheden enige vorm van schade zal kunnen ondervinden. Met openbaarmaking van de zeer persoonlijke gegevens in die passage kan voorts redelijkerwijs geen enkel verdedigingsbelang gediend zijn geweest. De raad verwerpt het door mr. X gevoerde verweer dat zijn cliënte ten tijde van de publicatie het gezag over haar dochter uitoefende, zodat het belang van de dochter niet zou kunnen worden getoetst. Mr. X had rekening behoren te houden met een zelfstandig belang van het dochttertje van zijn cliënte, zodat de door zijn cliënte gegeven toestemming hem niet van zijn eigen verantwoordelijkheid ontsloeg.

Ten aanzien van de vader van de kinderen komt de raad tot het oordeel dat mr. X kan worden verweten dat hij heeft toegelaten dat hij – de vader – door zijn cliënte in en door de publicatie onnodig grievend is bejegend. Het valt niet in te zien welk verdedigingsbelang door de publicatie van deze kwalificaties redelijkerwijs gediend kon zijn.

Ook ten aanzien van de ouders van de cliënte van mr. X moet worden geoordeeld dat mr. X heeft toegelaten dat hun recht op en belang bij hun privacy onnodig werden geschonden. In het bijzonder door de passage op pagina 5 van het dossier, 4e kolom van links, beginnend met de woorden ‘Op het’ en eindigend met de woorden ‘van burgerlijkheid’ geldt bovendien dat met de publicatie daarvan, marginaal toetsend, geen enkel verdedigingsbelang kon zijn gediend.

Ten aanzien van de medeverdachte van de cliënte van mr. X komt de raad tot het oordeel dat de onmiskenbare schending van diens belangen de marginale toetsing kan doorstaan. Het publiekelijk corrigeren van het over de cliënte van mr. X in de media ontstane beeld kon immers niet geschieden zonder daarbij de positie van de medeverdachte aan de orde te laten komen. Voorts houdt de raad er rekening mee dat mr. X onbestreden heeft gesteld dat hij de advocaat van de medeverdachte tevoren van de voorgenomen publicatie van het artikel in kennis heeft gesteld, zonder dat daar toen of later door of namens de medeverdachte op is gereageerd.

Ten aanzien van het overleden dochttertje van de cliënte van mr. X ten slotte is de raad tot de conclusie gekomen dat mr. X er tuchtrechtelijk geen verwijt van kan worden gemaakt dat hij heeft toegelaten dat de omstandigheden waaronder dit kind om het leven is gekomen door de onderhavige publicatie – nog vóór de openbare behandeling van de tegen de cliënte van mr. X aanhangige strafzaak een aanvang had genomen – in het publieke domein zijn beland. De omstandigheden zijn, hoe gruwelijk ook, zo onlosmakelijk verbonden met de eigen belangen



van de cliënte van mr. X in de tegen haar aanhangige strafzaak, dat de balans hier behoort door te slaan naar een te respecteren verdedigingsbelang. Dat over de in dit opzicht door de verdediging gemaakte keus verschillend kan worden gedacht maakt dit niet anders.

### Maatregel

Met het voorgaande is gegeven dat mr. X in strijd met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt heeft toegelaten dat het recht op en het belang bij de privacy van de jongste dochter van de cliënte van mr. X, van haar ouders, alsook van de vader van de kinderen, onnodig werden geschonden. Met de publicatie van de bovenaangehaalde passages kon – ook ten tijde van de publicatie – redelijkerwijs geen te respecteren verdedigingsbelang gediend zijn.

De ouders van de cliënte van mr. X hebben evenwel niet zelf geklaagd. Ook is voldoende aannemelijk geworden dat de vader van de kinderen vóór de publicatie van het onderhavige artikel zelf indringend publieke aandacht voor zijn visie op de zaak heeft gevraagd.

De raad heeft voorts de overtuiging gekregen dat mr. X in deze zaak het belang van zijn cliënte met open vizier heeft trachten te behartigen. Daar komt bij dat de deken, kennis dragend van de door de vader van de kinderen tegen mr. X bij hem ingediende klacht, te kennen heeft gegeven dat voor hem vooral van belang is dat de tuchtrechter aan de hand van deze zaak in het algemeen de grenzen aangeeft waaraan de advocaat zich bij afgifte van en inzage in (gedeelten van) een strafdossier aan journalisten dient te houden. Het geheel van de genoemde omstandigheden is naar het oordeel van de raad van dien aard dat mr. X geen maatregel behoeft te worden opgelegd.

### Volgt

Verklaart de bezwaren deels gegrond zonder het opleggen van een maatregel.

### MISBRUIK REGELS GEFINANCIERDE RECHTSHULP

*Raad van Discipline Amsterdam, 12 mei 2003  
(mrs. Kist, Hamming, Bunjes, De Meyere en Romein)*

In een echtscheidingsprocedure is het niet geoorloofd dat de declaratie wordt gesteld ten name van een rechtspersoon.

- Artikel 46 (2.2 Bezwaren van de deken; 5.4 Welwillendheid in het algemeen; 5.5 Nakomen van financiële verplichtingen)
- Gedragsregel 18 lid 1, 24 lid 2, 27 lid 7

### Feiten

Mr. X heeft op verzoek van haar broer een cliënte bijgestaan in haar echtscheidingsprocedure. Haar broer en zijn vennootschap waren reeds cliënten van mr. X. Mr. X en de broer van zijn cliënte hebben de afspraak gemaakt dat de kosten voor deze echtscheidingsprocedure aan de vennootschap van de broer van zijn cliënte in rekening zou worden gebracht. Tevens is afgesproken dat ten behoeve van zijn cliënte gefinancierde rechtshulp zou worden aangevraagd en dat

eventueel ontvangen vergoedingen in mindering zouden worden gebracht op de aan de vennootschap van de broer van zijn cliënte te verzenden declaraties.

Toen betaling van de verzonden declaraties uitbleef omdat de hoogte daarvan werd betwist, heeft mr. X onder meer bij brieven zowel zijn cliënte als haar broer en diens vennootschap bedreigd met het treffen van rechtsmaatregelen tegen zowel zijn cliënte als de vennootschap, onder andere door middel van het leggen van beslagen op de woning van zijn cliënte. Mr. X heeft conservatoir derdenbeslag gelegd ten laste van de vennootschap. Dit beslag heeft haar werking van rechtswege verloren doordat mr. X de hoofdzaak tegen de vennootschap niet aanhangig heeft gemaakt.

In een andere zaak heeft mr. Y op verzoek van zijn cliënte per aange tekende brief een cliënte van mr. X aangeschreven. Mr. X heeft vervolgens namens die cliënte schriftelijk de brief van mr. Y beantwoord. Mr. X heeft zich voorts telefonisch tot mr. Y gewend met de mededeling dat hij inmiddels rechtstreeks telefonisch contact had gehad met de cliënte van mr. Y en met haar de kwestie had besproken.

### Dekenbezwaar

Mr. X heeft in strijd gehandeld met artikel 46 Advocatenwet doordat hij:

- a. met de broer van zijn cliënte is overeengekomen dat die broer via zijn vennootschap de kosten van de rechtsbijstand aan cliënte voor zijn rekening zou nemen en dat mr. X zijn declaraties voor rechtsbijstand aan zijn cliënte ook daadwerkelijk heeft gesteld op naam van de vennootschap van haar broer;
- b. naast de afspraken genoemd onder a ten behoeve van zijn cliënte een toevoeging heeft aangevraagd en die ook voorlopig is verleend doch desondanks zijn declaraties conform de afspraken onder a heeft verzonden;
- c. schriftelijk aan zijn cliënte heeft bevestigd dat een eventuele toevoeging te zijner tijd zou worden verrekend met zijn declaraties;
- d. zonder eerst de deken te raadplegen – toen betaling van zijn declaraties uitbleef – conservatoir beslag heeft gelegd onder de vennootschap van de broer van zijn cliënte;
- e. zich rechtstreeks in verbinding heeft gesteld met een cliënte van mr. Y;
- f. als reden voor voormelde handelwijze heeft opgegeven dat hij geen vertrouwen erin had dat mr. Y een positieve bijdrage zou gaan leveren aan de noodzakelijke snelheid van handelen.

### Beoordeling van het dekenbezwaar

*Ten aanzien van het bezwaar onder a tot en met c*

Mr. X heeft cliënte terecht gewezen op de mogelijkheid een toevoeging aan te vragen. Zoals omschreven in artikel 24 lid 2 van de Gedragsregels geldt daarbij echter als gedragsnorm dat de advocaat voor de behandeling van een zaak waarin hij is toegevoegd voor zijn werkzaamheden geen vergoeding in welke vorm dan ook mag bedingen of in ontvangst nemen, afgezien van eigen bijdrage en verschotten tegen de daarvoor geldende regels.

Mr. X heeft in strijd gehandeld met de hiervoor genoemde regel en daarmee met hetgeen een advocaat betaamt door te bedingen dat de ontvangen rechtsbijstandvergoeding in mindering zou worden gebracht op het door hem aan de vennootschap van de broer van zijn cliënte te declareren honorarium.

Mr. X heeft bovendien valsheid in geschrifte gepleegd door zijn declaraties voor werkzaamheden ten behoeve van zijn cliënte te stellen op naam van de vennootschap van de broer van zijn cliënte. Ook in dat opzicht heeft mr. X gehandeld in strijd met hetgeen een advocaat betaamt.

Het bezwaar is voor wat betreft zijn onderdelen a tot en met c gegrond.

#### *Ten aanzien van het bezwaar onder d*

Tussen de cliënt en zijn advocaat bestaat een vertrouwensrelatie. Gelet op de positie die de broer van de cliënte van mr. X, alsook zijn vennootschap in nam, strekt die vertrouwensrelatie zich in casu ook tot hen uit. Deze vertrouwensrelatie brengt mee dat de advocaat grote behoedzaamheid moet betrachten wanneer hij maatregelen meent te moeten nemen ter zake van het innen van de declaratie. Hiervoor geldt een speciale regeling te weten de begrotingsprocedure. Eerst wanneer de verschuldigdheid van de declaratie vaststaat, mag de advocaat ertoe overgaan zijn cliënt in rechte te betrekken. De behoedzaamheid die de advocaat moet betrachten geldt temeer wanneer hij conservatoire maatregelen tegen zijn cliënt wil nemen. Volgens de geldende opvatting zoals vastgelegd in Gedragsregel 27 lid 7 is dan eerst overleg met de deken geboden. Uit de stukken van hetgeen ter zitting is verklaard blijkt dat de door mr. X verzonden facturen werden betwist en dat mr. X zijn cliënte, haar boer en diens vennootschap heeft bedreigd met conservatoire beslagen, onder andere op de woning van zijn cliënte. Toen betaling uitbleef is mr. X zonder overleg met de deken ertoe overgegaan conservatoir derdenbeslag te leggen onder de bank van de vennootschap. Door aldus te handelen heeft mr. X gehandeld in strijd met hetgeen een advocaat betaamt.

Het bezwaar is voor wat betreft onderdeel d gegrond.

#### *Beoordeling van het bezwaar onder e en f*

Een advocaat die weet dat de wederpartij van zijn cliënt door een advocaat wordt bijgestaan, stelt zich niet anders met deze wederpartij in verbinding dan door tussenkomst of met toestemming van diens advocaat. Deze regel strekt er onder meer toe te voorkomen dat degenen die zich van rechtshulp door een advocaat heeft voorzien wordt blootgesteld aan een rechtstreekse beïnvloeding door de advocaat van zijn wederpartij.

Mr. X heeft in strijd gehandeld met de hiervoor genoemde regel door buiten mr. Y om zich rechtstreeks te wenden tot diens cliënte. Anders dan mr. X aan de deken heeft geschreven, brengt de strekking van de genoemde regel met zich dat noch het belang van zijn cliënte bij continuïteit van haar onderneming, noch de 'stuitende vooringenomenheid' en 'polariserende houding' van mr. Y, deze handelwijze van mr. X kan rechtvaardigen.

Hoewel het mr. X had betaamd zijn opvattingen over het optreden

van mr. Y in voormelde brief aan de deken in minder heetgebakerde bewoordingen uit te drukken, heeft hij door dit woordgebruik niet de tussen advocaten te betrachten welwillendheid geschonden, nu hij met deze brief beoogde de deken inzicht te verschaffen in de ware beweegredenen voor zijn handelwijze.

Het bezwaar onder c is gegrond en het bezwaar onder f ongegrond.

#### **Maatregel**

Met het voorgaande is komen vast te staan dat mr. X binnen een korte tijdspanne in meerdere opzichten op voor de beroepsuitoefening wezenlijke punten gehandeld heeft in strijd met hetgeen een advocaat betaamt. Mr. X heeft meegewerkt aan het misbruiken van de regels voor gefinancierde rechtshulp. Bovendien heeft mr. X valsheid in geschrifte gepleegd hetgeen niet alleen afbreuk doet aan zijn eigen integriteit en betrouwbaarheid, maar ook aan die van de gehele beroepsgroep. Op de zitting heeft mr. X eerst op aandringen van de raad er blijk van gegeven te beseffen dat zijn handelwijze in strijd is geweest met hetgeen een advocaat betaamt. Dit laatste geldt ook voor zijn handelwijze terzake het buiten mr. Y om benaderen van diens cliënte. De raad is van oordeel dat mr. X zich zo onbehoorlijk heeft gedragen en zo moeizaam blijk heeft gegeven van inzicht in zijn eigen handelen dat een onvoorwaardelijke schorsing op haar plaats zou zijn geweest. Nu echter tegen mr. X niet eerder klachten of bezwaren gegrond zijn verklaard en mr. X uiteindelijk er blijk van heeft gegeven te beseffen dat zijn handelwijze ernstig laakbaar is, meent de raad ditmaal te kunnen volstaan met een voorwaardelijke schorsing van twee maanden.

#### **Volgt**

- Verklaart de bezwaren onder a, b, c, d en e gegrond en het bezwaar onder f ongegrond;
- legt aan mr. X op de maatregel van een voorwaardelijke schorsing met een proeftijd van twee jaar.

#### **WEIGEREN VERSTREKKEN PROCESSTUKKEN AAN CONFRÈRE**

##### *Hof van Discipline, 26 mei 2003, nr. 3697*

*(mrs. Van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp, Meeter, Gerritzen, Minderhoud en Goslings)*

##### *Raad van Discipline Amsterdam, 14 oktober 2002*

*(mrs. Kist, Karskens, Klaver, Meijer en Röttgering)*

Onder omstandigheden is het weigeren om kopieën van reeds gewisselde processtukken aan een confrère te verstrekken in strijd met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt.

- *Advocatenwet, art. 46 (5.4 welwillendheid in het algemeen)*
- *Gedragsregel 17*

#### **Feiten**

Mr. X treedt op voor de gedaagden in een procedure. Mr. Y, de advocaat van de eiser in die procedure, verzoekt hem om kopieën van de processtukken. Mr. Y is van kantoor gewisseld, zijn oude kantoor is

het dossier kwijt en de rechtbank beschikt niet over een schaduw dossier. Mr. Y wil nog een akte nemen, waarna vonnis kan worden gevraagd. Ondanks verschillende rappellen reageert mr. X niet. Evenmin reageert hij op verschillende brieven van de deken, die door mr. Y om bemiddeling is gevraagd.

Mr. Y klaagt erover

- a. dat mr. X niet reageert op zijn brieven en daardoor de rechtsgang frustrereert;
- b. dat mr. X handelt in strijd met de goede procesorde en de zorgvuldigheidsnorm en/of de betamelijkheidsnorm van artikel 46 door niet, zoals door mr. Y verzocht, een afschrift van het dossier af te geven.

De deken voert als bezwaren aan dat mr. X niet reageert op zijn brieven.

### Overwegingen raad

Een tuchtrechtelijk gesanctioneerde gehoudenheid in te gaan op een verzoek als mr. Y in deze zaak aan mr. X heeft gedaan bestaat in haar algemeenheid niet. Een dergelijke gehoudenheid vloeit niet voort uit de in de klacht genoemde beginselen en ligt evenmin besloten in de gedragsregel dat advocaten dienen te streven naar een onderlinge verhouding die berust op welwillendheid en vertrouwen. Onder bijzondere omstandigheden kan zulks wellicht anders zijn, maar mr. Y heeft zulke omstandigheden niet naar voren gebracht. Onderdeel b) van de klacht is dan ook ongegrond. De door mr. X genoemde gronden van twijfel aan de juistheid van de stelling van mr. Y dat zijn procesdossier zoek is, kunnen dus onbesproken blijven.

Het voorgaande neemt niet weg dat het de advocaat, die een dergelijk verzoek van een collega of confrère ontvangt, betaamt om tenminste op dat verzoek te antwoorden en zodoende duidelijkheid te verschaffen of al dan niet aan het verzoek zal worden voldaan. Door op geen van alle brieven van mr. Y te reageren heeft mr. X zich niet gedragen zoals een behoorlijk advocaat betaamt. Onderdeel a) van de klacht is dus gegrond.

Uit de hiervoor weergegeven feiten volgt dat mr. X op diverse verzoeken van de deken in het geheel niet heeft gereageerd. Mr. X heeft daardoor de bij de wet aan de deken opgedragen taak gefrustreerd. Het bezwaar is gegrond.

Volgt gegrondverklaring, ten dele, van de klacht, gegrondverklaring van het dekenbezwaar, met oplegging van de maatregel van berisping.

### Overwegingen hof

Bij de beoordeling van de in hoger beroep aan de orde zijnde klacht gaat het om de beantwoording van de vraag of mr. X, in de gegeven omstandigheden, klachtwaardig handelt, doordat hij weigert een duplicaat van zijn procesdossier aan klager te verschaffen. Het hof stelt voorop dat het hierbij gaat om stukken die in het kader van een lopende rechtbankprocedure, waarin klager voor de eisende partij

optreedt en mr. X voor de gedaagde, reeds in handen van de rechter zijn gesteld en in zoverre dus door de partijen naar buiten zijn gebracht.

Gelet hierop en in aanmerking genomen dat (i) zowel het procesdossier van klager als het bij de rechtbank berustende dossier in het ongereede zijn geraakt, (ii) thans alleen nog het procesdossier van mr. X voorhanden is en (iii) de door de cliënte van klager gewenste voortzetting van de procedure niet mogelijk is tenzij de klager de beschikking krijgt over het onder mr. X berustende procesdossier, ligt het naar het oordeel van het hof op de weg van mr. X om, op de wijze als door klager verzocht, klager in staat te stellen verder te procederen. Hieraan kan niet afdoen dat mr. X het mogelijk in het belang van zijn cliënt acht de gevraagde medewerking niet te verlenen. Het hof komt dan ook tot het oordeel dat mr. X door te weigeren kopieën van de reeds gewisselde processtukken aan klager te (doen) verstrekken, handelt in strijd met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt.

Uit het voorafgaande volgt dat onderdeel b) van de klacht gegrond is en dat de door klager aangevoerde grieven geen verdere bespreking behoeven. Het hof ziet geen aanleiding tot oplegging van een zwaardere maatregel dan de door de raad opgelegde maatregel.

### Volgt

Vernietiging van de beslissing van de raad voorzover daarbij onderdeel b) van de klacht ongegrond is verklaard, gegrondverklaring van onderdeel b) van de klacht en bekrachtiging voor het overige.

### SCHEIDING VERTROUWEN IN ADVOCATUUR DOOR CURATOR

*Raad van Discipline Amsterdam, 26 mei 2003*  
(*mrs. Kist, Van den Biesen, Hamer, Karskens en Wiarda*)

Door een faillissementscurator ingediend salarisvoorstel te hoog bevonden. Vertrouwen in de advocatuur geschaad.

- *Advocatenwet, art. 46 (4.3 financieel belanghebbenden)*
- *Gedragsregels 1, 23 en 25*

### Feiten

Mr. X, curator van een aantal vennootschappen, doet aan de RC een salarisvoorstel dat door de advocaat van de Vereniging van crediteuren veel te hoog wordt gevonden. Met instemming van die advocaat en mr. X verzoekt de RC aan mr. Y om over het salarisvoorstel te rapporteren en te adviseren.

In zijn rapport adviseert mr. Y om de door mr. X opgegeven uren met 25% te korten 'als matiging vanwege inefficiëntie' en de op naam van de secretaresse van mr. X opgegeven uren met 50% te korten, zulks in het licht van 'het niveau van het werk'. Mr. X deed vervolgens een salarisvoorstel conform deze aanbevelingen. De deken voert ambtshalve bezwaar aan.

### Overwegingen raad

De raad stelt voorop dat de taakuitoefening van de advocaat als curator in een faillissement in het algemeen niet tot het terrein behoort

dat door het advocatentuchtrecht wordt bestreken. Uitsluitend indien de advocaat zich in die hoedanigheid zou misdragen, en daardoor het vertrouwen in de advocatuur zou schaden, kan er voor tuchtrechtelijke toetsing aanleiding zijn.

De raad onderkent dat weging van de vraag in hoeverre alle gemaakte uren voor doorbelasting in aanmerking komen tot uiteenlopende uitkomsten zal kunnen leiden, zonder in absolute termen goed of fout te zijn. Een zekere beoordelingsmarge zal – kortom – voor lief moeten worden genomen. De matiging van 25% die mr. Y noodzakelijk acht en die met instemming van mr. X door de RC wordt overgenomen en door mr. X in zijn nader salarisvoorstel wordt verdisconteerd, acht de raad evenwel bedoelde marge te buiten gaan. De rechtbank moet in verdergaande mate dan waarvan hier sprake is, kunnen afgaan op de opgave van de als curator optredende advocaat. Een overvraging van deze omvang kan bij de overige in deze faillissementen betrokkenen – en via hen of via, zoals in dit geval, aandacht in de media bij een breder publiek – het vertrouwen in de advocatuur schenden.

(Ten aanzien van de uren van de secretaresse geeft de raad een overweging in dezelfde zin.)

## Volgt

Gegronde verklaring van de dekenbezwaren met oplegging van de maatregel van enkele waarschuwing.

## Noot

Deze beslissing is van een uitvoerig en zeer lezenswaardig commentaar voorzien door mr. W.J.M. Bekkers in het Tijdschrift voor Insolventierecht, jaargang 9 no. 5, pag. 122 e.v..

E.

## ARTIKEL 46H LID 4

*Voorzitter Hof van Discipline, 2 juni 2003, nr. 3842*  
(mr. J.H.C. Zwitser-Schouten)

Artikel 46h lid 4 van de Advocatenwet bepaalt dat tegen een beslissing van de raad, waarbij het verzet tegen een beslissing van de voorzitter van de raad niet-ontvankelijk of ongegrond wordt verklaard, geen hoger beroep openstaat. Dat is niet anders als de raad, kennelijk per abuis, aan de voet van een dergelijke beslissing heeft vermeld dat, binnen welke termijn en op welke wijze van die beslissing hoger beroep kan worden ingesteld.

– *Advocatenwet art. 46h lid 4 (Tuchtprocesrecht)*

## SCHENDING GEHEIMHOUDINGSPLICHT

*Hof van Discipline, 2 juni 2003, nr. 3654*  
(mrs. Fransen, Beker, Bijvanck, De Groot en Scholten)

*Raad van Discipline Amsterdam, 17 juni 2002*  
(mrs. De Groot, Van den Biesen, Klaver, Karsten en Romijn)

Schending van de geheimhoudingsverplichting door een concept-dagvaarding, zonder instemming van de cliënt, toe te zenden aan een confrère die een soortgelijke procedure wenst te entameren.

– *Advocatenwet, art. 46 (1.3 geheimhoudingsplicht)*  
– *Gedragsregels 6 en 11*

## Feiten

Mr. X trad op voor een cliënt die een procedure wilde entameren. Die cliënt verzocht mr. X in zijn contacten met derden en kantoorgenoten de door hem noodzakelijk geachte vertrouwelijkheid in acht te nemen. Tussen mr. X en de cliënt ontstond onenigheid over de wijze waarop de vordering juridisch zou moeten worden geformuleerd, hetgeen tot het eind van de opdracht leidde. Daags daarna nam mr. X contact op met mr. Y, die voor anderen een soortgelijke actie in voorbereiding had. Mr. X zond vervolgens zijn concept-dagvaarding aan mr. Y. Enige tijd later bleek dat de door mr. Y uitgebrachte dagvaarding (zeer) grote overeenkomsten vertoonde met het concept van mr. X. Desgevraagd verklaarde mr. X aanvankelijk tegen zijn cliënt niet te begrijpen hoe dat kon en verzweeg hij dat hij het concept aan mr. Y had gezonden.

## Overwegingen raad

De raad stelt voorop dat de advocaat in overeenstemming met Gedragsregel 6 verplicht is tot geheimhouding. Hij dient te zwijgen over bijzonderheden van de door hem behandelde zaken. Indien een juiste uitvoering van de hem opgedragen taak naar zijn onderdeel een gebruik maken van zijn verkregen kennis naar buiten eist, staat dat de advocaat vrij, voorzover de cliënt daartegen geen bezwaar heeft en voorzover dit in overeenstemming is met een goede beroepsuitoefening. Voorts is van belang dat de hier bedoelde geheimhoudingsplicht voortduurt na de beëindiging van de relatie met de cliënt.

Mr. X heeft de op hem rustende geheimhoudingsplicht geschonden door zonder instemming van de klager de inhoud van de in opdracht van klager opgestelde concept-dagvaarding aan mr. Y op te sturen. Mr. X had te meer van deze geheimhoudingsplicht doordrongen dienen te zijn, (i) nu klager, naar als niet of onvoldoende bestreden vaststaat, er bij hem op had aangedrongen bij het opstellen van de dagvaarding een bepaalde mate van vertrouwelijkheid in acht te nemen door niet meerdere kantoorgenoten te belasten met het opstellen daarvan en (ii) er tussen klager enerzijds en mr. Y en de door hem vertegenwoordigde groep aandeelhouders anderzijds, een zekere mate van animositeit bestond waarvan mr. X zich blijkens zijn uitlatingen ter zitting bewust is geweest. De stelling van mr. X, dat het hem vrij stond mr. Y het concept toe te zenden in het kader van een uitwisseling van know how slaagt niet.

Onder omstandigheden is denkbaar dat voor een juiste uitvoering van de opgedragen taak een dergelijke uitwisseling van kennis noodzakelijk is. De relatie tussen klager en mr. X was op het moment van

verzending van het concept echter reeds beëindigd, terwijl mr. X er evenmin op mocht vertrouwen dat klager geen bezwaar had tegen de verzending van het concept.

Voorts staat vast dat mr. X, nadat hij door klager met de gelijkenis tussen zijn concept-dagvaarding en de dagvaarding van mr. Y werd geconfronteerd, niet onmiddellijk opening van zaken heeft gegeven. Mr. X heeft eerst opening van zaken gegeven, nadat hij door klager met zijn handelwijze werd geconfronteerd. Door aldus te handelen, heeft mr. X in strijd met Gedragsregel 11 klager niet op de hoogte gesteld van zijn eigen tekortschieten. Bovendien heeft hij door deze opstelling het vertrouwen in de advocatuur en zijn eigen beroepsuitoefening in ernstige mate geschaad.

Met deze handelwijze heeft mr. X voorts er blijk van gegeven onvoldoende oog te hebben gehad voor de belangen van klager. Mr. X had bij zijn handelen er zich rekenschap van dienen te geven dat klager, die zijn bestaansrecht ontleent aan de behartiging van de belangen van effectenbezitters en voor een doeltreffende uitvoering van zijn werkzaamheden in belangrijke mate afhankelijk is van een goede reputatie, vanwege (mogelijke) publiciteit het risico liep reputatieschade op te lopen.

Volgt gegrondverklaring van (deze onderdelen van) de klacht met oplegging van de maatregel van berisping.

### **Overweging hof**

Het hof volgt mr. X niet in zijn stelling dat de door hem opgestelde conceptdagvaarding uitsluitend gebaseerd was op openbare gegevens en dat om die reden terzake van die dagvaarding voor hem geen geheimhoudingsplicht bestond. Elk stuk dat een advocaat concipieert bij een behandeling van een door een cliënt aan hem toevertrouwde zaak valt onder de geheimhoudingsplicht van de advocaat. Daaraan kan niet afdoen dat, zoals in het onderhavige geval, de cliënt zelf al publiciteit heeft gezocht over de inhoud van de zaak en over de door hem te nemen gerechtelijke of andere actie.

Ook de stelling dat een dagvaarding naar haar aard bestemd is om in de openbaarheid gebruikt te worden, kan mr. X niet baten. Nog daar gelaten wat de relevantie van deze stelling zij, de relatie tussen klager en mr. X was verbroken voordat de dagvaarding was uitgebracht en om reden dat klager het niet met alle in de conceptdagvaarding gekozen invalshoeken eens was. Mr. X mocht er dus niet van uitgaan dat de door hem opgestelde conceptdagvaarding nog bestemd was om in de openbaarheid te worden gebracht.

Mr. X heeft voorts gesteld dat hij geen rekening behoefde te houden met de mogelijkheid dat mr. Y zijn conceptdagvaarding zou overschrijven, onder andere omdat mr. X begreep dat mr. Y zijn eigen dagvaarding reeds had doen uitbrengen. Dat mr. X het door mr. Y gemaakt gebruik van de conceptdagvaarding niet behoefde te verwachten moge waar zijn, maar laat onverlet dat mr. X in strijd heeft gehandeld met de jegens zijn cliënt bestaande geheimhoudingsver-

plichting. Evenals de raad neemt het hof daarbij in aanmerking dat klager er bij mr. X uitdrukkelijk op had aangedrongen om buitengewone, zelfs binnen zijn kantoor, vertrouwelijkheid in acht te nemen en dat mr. X bekend was met het bestaan van een zekere animositeit tussen enerzijds klager en anderzijds mr. Y en diens cliënten. Daarbij komt nog dat mr. X zelf en zonder het oogmerk om daarmee enig belang van zijn inmiddels gewezen cliënt te behartigen contact heeft gezocht met mr. Y en de conceptdagvaarding heeft toegezonden. Het feit dat klager zelf in contacten met de pers al het nodige over de zaak aan de publiciteit had prijs gegeven noch het feit dat klager de door mr. X opgestelde conceptdagvaarding had verworpen vermag de handelwijze van mr. X te rechtvaardigen.

Op het moment dat klager mr. X telefonisch de vraag voorlegde hoe het mogelijk was dat mr. Y tot een zo gelijkende tekst had kunnen komen heeft mr. X te kennen gegeven dit niet te weten en heeft hij niet meegedeeld dat hij de conceptdagvaarding aan mr. Y had toegezonden. Het zou mr. X minst genomen gepast hebben om bij de ontdekking van zijn gemaakte fout deze tegenover klager te erkennen en openheid van zaken te geven. In plaats daarvan verhulde mr. X zijn onjuiste handelwijze op onwaarschijnlijke wijze. Terecht heeft de raad geoordeeld dat deze handelwijze van mr. X strijdig is met Gedragsregel 11 en het vertrouwen in de advocatuur en zijn eigen beroepsuitoefening heeft geschaad.

Met betrekking tot de op te leggen maatregel is het hof, evenals de raad, van oordeel dat mr. X grovelijk in strijd gehandeld heeft met zijn beroepsgeheim en de door klager noodzakelijk geachte vertrouwelijkheid, dat hij het vertrouwen in de advocatuur en in zijn eigen beroepsuitoefening heeft geschonden en dat hij heeft gehandeld in strijd met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt. Daarbij is van betekenis dat de schending door mr. X van zijn geheimhoudingsverplichting niet op zichzelf staat, maar gevolgd is door een onwaarschijnlijke houding van mr. X jegens klager door de ontkenning van de afgifte van de conceptdagvaarding aan mr. Y. In beginsel is daarmee de oplegging van de maatregel van berisping zeker gerechtvaardigd.

Het hof wil evenwel, meer dan de raad, in het voordeel van mr. X laten meewegen dat de buitengewoon ongebruikelijke consequenties die zijn handelwijze heeft gehad door mr. X niet behoeften te worden verwacht, alsmede dat hij oprechte spijt van zijn verkeerde inschatting heeft betuigd en te kennen heeft gegeven dat hij zich tot een vergelijkbare handelwijze niet meer zal laten verleiden.

Tevens wil het hof in het voordeel van mr. X laten meewegen, zoals ook de raad reeds heeft gedaan, dat aan mr. X nimmer eerder een tuchtrechtelijke maatregel is opgelegd.

Rekening houdende met een en ander, acht het hof de oplegging van de maatregel van enkele waarschuwing voldoende.

### **Volgt**

Vernietiging van de beslissing van de raad voorzover daarbij aan mr. X de maatregel van berisping is opgelegd, oplegging van de maatregel van enkele waarschuwing en bekrachtiging voor het overige. ●

# Tijdschrift voor Ambtenarenrecht



Dé autoriteit op uw vakgebied, onder leiding van een deskundige redactie

Mw. mr. D.J. Hutten, Mr. A.M.M. Mollee, mr. J.C.A. de Poorter,  
mw. mr. L.A.J. Schut, mr. H.A.A.G. Vermeulen,  
prof. mr. B.W.N. de Waard en mw. mr. K. Zeilemaker

## Tijdschrift voor ambtenarenrecht (TAR)

houdt u elf keer per jaar op de hoogte van de ontwikkelingen in het ambtenarenrecht. U leest alle relevante jurisprudentie van belangrijke instanties, zoals de Ambtenarengerechten, de Centrale Raad van Beroep, de Adviezen Arbitragecommissie Rijksdienst en de civiele rechter. Het tijdschrift voorziet de belangrijkste uitspraken van annotaties en biedt middels artikelen van deskundigen aanvullende achtergrondinformatie, bijvoorbeeld over de gevolgen van de rechtsontwikkeling. Kortom, een onmisbaar blad om bij te blijven.

## Ook digitaal beschikbaar!

TAR is bij uitstek geschikt als naslagwerk. Zowel via cd-rom als internet heeft u inzicht in alle veranderingen, direct beschikbaar via uw PC, altijd actueel.

U kunt zoeken op trefwoord, vindplaats in het tijdschrift, datum, uitspraak, instantie en zaaknummer. Door het gebruik van hyperlinks tussen de verschillende documenten heeft u alle informatie over een bepaald onderwerp bijeen en surft u gemakkelijk van de ene relevante uitspraak naar de andere. U beschikt dus over een naslagwerk dat u in verschillende werksituaties optimaal profijt kan geven.

## Wilt u informatie over prijzen, bestellen of een proefabonnement?

Neemt u dan contact op met:

Kluwer  
Antwoordnummer 10171  
2400 VB Alphen aan den Rijn  
tel: 0570-673344  
fax 0570-691555  
email: [info@kluwer.nl](mailto:info@kluwer.nl)

of surf naar: [www.elsevierjuridisch.nl](http://www.elsevierjuridisch.nl)

of [www.kluwer.nl/overheid/shop](http://www.kluwer.nl/overheid/shop)

Kluwer legt uw gegevens vast voor de uitvoering van de (abonnement-)overeenkomst. Uw gegevens kunnen door Kluwer, of zorgvuldig geselecteerde derden, worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten. Indien u hier bezwaar tegen heeft, kunt u contact met ons opnemen.

ELSEVIER Juridisch

KLUWER 



CPO organiseert:  
**Leergang Bank- en effectenrecht**  
**Leergang Ondernemingsrecht**

Kijk voor  
meer  
informatie op  
[www.pao.cpo.nl](http://www.pao.cpo.nl)

### Leergang Bank- en effectenrecht

De Leergang Bank- en effectenrecht bestaat uit vier cursusdagen. Wanneer u zich voor de gehele leergang inschrijft, bieden wij u een **korting** aan op de totale cursusprijs van € 250,-. **U betaalt dan slechts € 1.690,-** (incl. diners). Indien u zich voor één tot drie cursusdagen inschrijft, betaalt u per dag de reguliere cursusprijs van € 485,- (incl. diner).

Locatie: Olympisch Stadion, Amsterdam  
Tijd: 16.00 - 21.00 uur  
Punten: NOVA 4 (per cursusdag)

#### Dag 1 Marktmissbruik 18 oktober 2004

**Docenten:**

mr. dr. D.R. Doorenbos  
mr. J. Italianer  
mr. G.T.J. Hoff  
mr. T.M. Stevens

#### Dag 2 13e EG-richtlijn 15 december 2004

**Docenten:**

mr. P.E.B. Corten  
mr. R.P. ten Have  
mr. M.W. Renes  
mr. J.W. van der Staay

#### Dag 3 De zorgplicht 12 april 2005

**Docenten:**

mr. F.M.A. 't Hart  
prof. mr. C.E. du Perron

#### Dag 4 Toezicht c.a. 14 juni 2005

**Docenten:**

mr. K.W.H. Broekhuizen  
mw. mr. C.M. Crum  
mw. mr. F.M. Schlingmann  
mr. V.G.P. de Serière

### Leergang Ondernemingsrecht

De Leergang Ondernemingsrecht bestaat uit vier cursusdagen. Wanneer u zich voor de gehele leergang inschrijft, bieden wij u een **korting** aan op de totale cursusprijs van € 300,-. **U betaalt dan slechts € 1.900,-** (incl. lunches). Indien u zich voor één tot drie cursusdagen inschrijft, betaalt u per dag de reguliere cursusprijs van € 550,- (incl. lunch).

Locatie: Planetarium Gaasperplas, Amsterdam  
Tijd: 09.30 - 17.00 uur  
Punten: NOVA 6, KNB 6 (per cursusdag)

#### Dag 1 Actualiteiten notarieel ondernemingsrecht 11 oktober 2004

**Docenten:**

mr. J.A.M. ten Berg  
mw. mr. M. Bijkerk  
mr. G.W.Ch. Visser  
mr. D.F.M.M. Zaman

#### Dag 2 Personenvennootschappen 10 december 2004

**Docenten:**

mr. J.M. Blanco Fernández  
prof. mr. J.B. Huizink  
prof. mr. H.M.N. Schonis  
mr. A.J.S.M. Tervoort

#### Dag 3 Bestuur en toezicht 15 april 2005

**Docenten:**

mr. F.B.J. Grapperhaus  
prof. mr. F.J.P. van den Ingh  
mw. mr. M.L. Lennarts  
prof. mr. J.B. Wezeman

#### Dag 4 Actuele ontwikkelingen in het enquêterecht 10 juni 2005

**Docenten:**

mr. M. Brink  
mr. M.W. Josephus Jitta  
mr. A.F.J.A. Leijten  
mw. mr. E.M. Soerjatin

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met: mw. drs. M.G.M. van Poucke **T** 024 361 22 56 **E** [pao@cpo.ru.nl](mailto:pao@cpo.ru.nl)

### CPO Juridisch Onderwijs voor Professionals

Vanaf 1 september 2004 is de naam van het Centrum voor Postdoctoraal Onderwijs kort en bondig: CPO. Ook heeft CPO dan een nieuwe huisstijl. Onze kernactiviteit blijft vertrouwd: juridisch onderwijs voor professionals.

Wij kiezen voor de oorspronkelijke afkorting als nieuwe naam, omdat die gevestigd is in de juridische opleidingswereld. Een naam die CPO in 25 jaar heeft opgebouwd met de ontwikkeling en organisatie van postinitieel onderwijs voor juristen. De nieuwe huisstijl van onze universiteit, vanaf 1 september a.s. Radboud Universiteit Nijmegen, is aanleiding om CPO, als onderdeel van de universiteit, ook een eigentijds huisstijl te geven.

De kracht van CPO is als vanouds. Deze kracht ontleen wij bijvoorbeeld aan onze verbondenheid met de Nijmeegse Faculteit der Rechtsgeleerdheid en de daar werkzame wetenschappers. Het korps van docenten op wie wij een beroep kunnen doen bestaat uit vooral praktijkjuristen. Daarmee kunnen wij de laatste wetenschappelijke inzichten koppelen aan de ontwikkelingen en eisen uit de praktijk. Het leveren van kwaliteit is te allen tijde ons uitgangspunt.

CPO, juridisch onderwijs voor professionals.  
Actueel en gericht op de beroepspraktijk.  
Raadpleegt u onze website voor meer informatie: [www.cpo.nl](http://www.cpo.nl)



# 5e Juridische postdoctorale leergang Fusie en Overname

## 2004 - 2005

 Reed Business  
Information

 ELSEVIER Juridisch

 NEDERLANDSE  
ORDE VAN  
ADVOCATEN  
**60**  
JAREN  
PERMANENTE  
ONAFHANGIGE  
ADVOCATEN

De fusie en overname markt is weer volop in beweging. Daarom start op 16 september 2004 de 5e leergang Fusie en Overname. In 29 bijeenkomsten leert u de ins- en outs van de overnamepraktijk. Alle informatie over deze leergang, maar ook over een nieuwe serie uitgaven, speciale studiemiddagen en andere activiteiten op dit gespecialiseerde juridische terrein vindt u op de website: [www.feno.nl](http://www.feno.nl)

Reed Business Information, Postbus 16500, 2500 BM Den Haag, T (070) 441 51 95, F (070) 441 59 19, E-mail: [feno@reedbusiness.nl](mailto:feno@reedbusiness.nl)

[www.feno.nl](http://www.feno.nl) [www.feno.nl](http://www.feno.nl) [www.feno.nl](http://www.feno.nl) [www.feno.nl](http://www.feno.nl) [www.feno.nl](http://www.feno.nl)



## WERKEN AAN EEN RECHTVAARDIGE SAMENLEVING

Werken in de advocatuur is voor ons geen doel op zichzelf. Het gaat ons om het verlenen van sociale rechtshulp. Dat doen wij al meer dan 25 jaar. Gespecialiseerde medewerkers verlenen rechtshulp aan onze doelgroep, met een kritische blik op het recht en de samenleving. Onze betrokkenheid bij de organisatie en het werk is groot. Daarom werken wij ook op een democratische manier samen. Het is, denken wij, meer dan 'een baan'.

### **Het Advokatenkollektief Rotterdam zoekt een advocaat**

voor de rechtsgebieden personen- en familierecht en sociaal zekerheid.

Bij voorkeur heb je enige ervaring in de advocatuur, maar dit is niet perse noodzakelijk.

Je zult deskundig begeleid worden. Voor onze continuïteit en kwaliteit is het wel belangrijk dat je bereid bent je voor minimaal 5 jaar te verbinden. We verwachten dat je in Rotterdam (een steeds leukere stad) woont. Of komt wonen. Informeel samenwerken gaat bij ons vanzelf.

Binnen het Advokatenkollektief werken wij in loondienst, waarbij het salaris nu ligt tussen € 1723,57 en € 3624,48 bruto per maand.

Voor kinderopvang hebben wij een regeling.

Zoals je misschien al begrepen hebt: een lease-auto zit er niet in.

Ben je enthousiast, stuur dan je sollicitatiebrief + CV voor 24 september 2004 naar,

#### **Advokatenkollektief Rotterdam**

**Crooswijkse singel 34, 3034 CJ Rotterdam**

**Telefoon: 010 - 465 09 66**

**t.a.v. Ria van Seventer**

**E-mail: [info@advokatenkollektiefrotterdam.nl](mailto:info@advokatenkollektiefrotterdam.nl)**

Advokatenkollektief Rotterdam



STEINWAY & SONS

**[www.steinway.nl](http://www.steinway.nl)**

Steinway Center Nederland  
Spui 12, Amsterdam, tel. 020-639 22 96

**Pensioenadviesbureau  
Mr. H.N.J. Bijvoet**

*sinds 1982*

Keizersgracht 403  
1016 EK Amsterdam  
[www.chezpied.nl](http://www.chezpied.nl)  
[nick.bijvoet@chezpied.nl](mailto:nick.bijvoet@chezpied.nl)  
tel: 020 623 54 21

## [ NO CURE NO PAY ]

**[CASUS 4] Tot ons wendde zich** A, een jonge ontwerper van modieuze tassen. A was met tassenproducent B een overeenkomst aangegaan tot het vervaardigen en verhandelen van de A-tassen. A zou per vervaardigde en verkochte A-tas een vergoeding van B ontvangen. B ging, tegen de afspraken in, het ontwerp

van A onder merk C verkopen. B maakte zo niet alleen inbreuk op intellectuele eigendomsrechten van A, hij liet ook na om vergoedingen per verkochte tas aan A af te dragen. A had zelf onvoldoende middelen om B met behulp van een IE-specialist aan te pakken. B dacht dat hij daarom ongestraft kon weggelopen

met zijn inbreukmakende C-tassen. B zat ernaast...

Procesfinanciering  
**+** **Sirus** maakt het recht toegankelijk

# Leergang: 90 Opsporing vanuit criminologie, psychologie en mensenrechten

(met certificaat van deskundige, sessies 1x per 2 weken, 10 maanden)  
Opleidingscoördinator: criminoloog dr. W. Bruggeman (Europol)

Deze leergang is een Nederlands-Belgisch initiatief en is vernieuwend van aard, omdat zij 'opsporing' multidisciplinair benadert. De leergang wordt gegeven vanuit de leerstoel 'Politie en Samenleving' met in de begeleidings- en opleidingscommissie autoriteiten en praktijkmensen uit Nederland en België.

**Doelstellingen:** verkrijgen van inzicht en vaardigheden in de volgende 3 gebieden:

1. Opsporingsdomeinen, beheer en leiding van de opsporingsfunctie, toepassing van (opsporings) -strategieën, -tactieken, -technieken, internationalisering van de opsporing.
2. De menswetenschappelijke inbreng bij en de psychologische benadering van het opsporingswerk, toepassing van psychologie, psychopathologie en psychiatrie bij opsporing.
3. De rol van de mensenrechten binnen de beroepsuitoefening, bij de garantie van deze rechten en de expressie daarvan in de samenleving, en in de zin van beperkingen bij het rechercheren.

**Doelgroepen:** Personen werkzaam bij: 1. de politie en bijzondere opsporingsdiensten 2. de rechtshandhaving 3. de rechtspleging 4. de advocatuur

**Methodiek:** evenwichtige verdeling van theorie, praktische oefeningen, training en intervisie, action learning.

## Masteropleidingen/leergangen o.a.:

- Stress, Organisatie en Gezondheid
- Counseling en Coaching
- Psychologie ● Gerontologie

Het B.U.C. is een universitaire instelling voor zowel wetenschap, cultuur als humaniteit in Europa. Het bevordert de samenwerking Benelux-Verenigd Europa en zet zich in voor de (re-)humanisering van de samenleving. Het B.U.C. organiseert 'post-graduate' opleidingen voor professionals. Deze worden verzorgd door ca. 70 hoogleraren en een 20-tal opleiders.

Het B.U.C. biedt studenten: inspirerende programma's, ontwikkeling van competenties en deelname aan een multidisciplinair internationaal netwerk.

## BeNeLux-Universitair Centrum (B.U.C.) voor wetenschap, cultuur en humaniteit



### Informatie:

Postbus 206, NL-5201 AE 's-Hertogenbosch  
tel. +31 (0)73 - 52.20.005

Groenenborgerlaan 149, B-2020 Antwerpen  
tel. +32 (0)3 / 227.21.68

Centrale fax +31 (0)73 - 52.21.000

E-mail: [buc@tref.nl](mailto:buc@tref.nl)

[beneluxuniversitaircentrum@online.be](mailto:beneluxuniversitaircentrum@online.be)

## Zandhuis Tazelaar advocaten

is een jong kantoor met 4 advocaten dat zich richt op zakelijke dienstverlening. De belangrijkste rechtsgebieden zijn arbeidsrecht, sociaal verzekeringsrecht, ondernemingsrecht, bestuursrecht en contractenrecht. Het kantoor is gevestigd in een modern gebouw, nabij de Zuidas te Amsterdam.

Binnen ons kantoor is plaats voor:

### - een (gevorderde) Stagiaire

Voor informatie over deze functie kunt u (telefonisch) contact opnemen met mevrouw mr. A.J.G. Tazelaar, tel. 020 - 301 10 81.

Sollicitaties kunt u richten aan:

Mevrouw mr. A.J.G. Tazelaar  
Zandhuis Tazelaar advocaten  
Postbus 71878  
1008 EB Amsterdam  
e-mail adres: [tazelaar@zandhuis-tazelaar.nl](mailto:tazelaar@zandhuis-tazelaar.nl)

## Advocatenkantoor

(omgeving Rotterdam)

zoekt

### jonge ambitieuze advocaat

(met voltooide stage)

om in een leidinggevende functie mee te helpen bij de verdere uitbouw van het kantoor.  
Het kantoor behandelt een diversiteit aan zaken w.o. incasso, arbeidszaken, huurzaken e.d..

Reacties onder nummer 7829 aan:  
Bureau BDM B.V.  
Steekterweg 80 G  
2407 BH Alphen a/d Rijn

## Beekers Douwes Van Essen

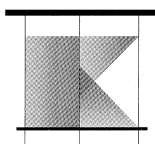
A D V O C A T E N

Zoekt in verband met uitbreiding een **advocaat-stagiaire**.

Uw sollicitatiebrief met c.v. en cijferlijst kunt u richten aan:

Beekers Douwes Van Essen Advocaten  
T.a.v. mr. Kim C.G.M. Suijker  
Postbus 702  
7300 AS APELDOORN

Voor een impressie van het kantoor: [www.bdve.nl](http://www.bdve.nl)



**K A I S E R**

advocaten & belastingadviseurs

Kaiser een maatschap van Advocaten & Belastingadviseurs, gevestigd te Utrecht op het nieuwe kantorenpark Papendorp, zoekt op korte termijn, ter versterking van haar commerciële praktijk

**een advocaat - stagiaire (m/v) en/of  
een advocaat - medewerker (m/v)  
(civiel en/of fiscaal)**

met goede kennis van de moderne talen, goede studieresultaten en de volgende eigenschappen:

- ondernemend,
- initiatiefrijk,
- creatief,
- doortastend,
- flexibel,
- doelgericht.

Als contraprestatie geldt uiteraard een adequate beloning. Er zijn goede ontplooiingsmogelijkheden.

Uw schriftelijke sollicitatie, voorzien van een curriculum vitae en referenties, kunt u richten aan:  
Kaiser Advocaten & Belastingadviseurs  
Ter attentie van mr. J.C. van Brakel  
Groenewoudsedijk 41  
3528 BG Utrecht



**zoekt**

wegens vertrek van één van de advocaten in 2005

**ADVOCaat (m/v)**

voor het personen- en familierecht.

Wij zijn een kantoor te Hoorn waar op dit moment drie advocaten werkzaam zijn. Wij houden ons bezig met arbeidsrecht, personen- en familierecht (mediation) letselschade, sociaal zekerheidsrecht en vreemdelingenrecht.

Schriftelijke reactie te richten aan:

Mr J.S. Dippel-van Gent  
Grote Oost 43  
1620 BR HOORN  
tel.: 0229 - 249 660

**Hilkens ♦ Cuijpers ♦ van den Eshoff**

*A d v o c a t e n*



Wij zijn een kantoor dat naast de algemene rechtspraktijk tevens een gespecialiseerde praktijk voert op het gebied van letselschade en familierecht. Dit doen wij thans met 4 advocaten in een collegiale, maar ook professionele werksfeer.

Voor de algemene rechtspraktijk willen wij ons team versterken met een:

**STAGIAIRE / JURIDISCH MEDEWERKER (M/V)**

Meer info vindt u op onze website:

[www.hilkens.nl](http://www.hilkens.nl)

Schriftelijke sollicitaties, voorzien van curriculum vitae en cijferlijst, kunt u richten aan:

**Hilkens, Cuijpers, Van den Eshoff Advocaten**  
t.a.v. Mr. H.G.M. Hilkens  
kantoormanager  
Postbus 39, 6100 AA Echt



# VAN EDE & PARTNERS

PERSOONLIJKE ONTWIKKELING EN INZETBAARHEID

*toonaangevend in*

## OUTPLACEMENT 25 COACHING jaar

### LOOPBAANBEGELEIDING

AMSTERDAM 020 673 40 39, ARNHEM 026 364 41 11, BEETSTERZWAAG 0512 473 300, BREDA 076 565 65 09,  
EINDHOVEN 040 245 72 20, ENSCHEDE 053 433 80 21, GRONINGEN 050 312 34 85, DEN HAAG 070 351 40 11,  
MAASTRICHT 043 325 76 51, ROTTERDAM 010 412 00 22, ZEIST 030 693 24 46, ZWOLLE 038 421 02 88.

[www.vanede.nl](http://www.vanede.nl)

externe

Mr A.C. Oberman heeft besloten haar advocatenpraktijk te verwisselen voor de externe begeleiding en coaching van stagiaires en medewerkers. Als ervaren advocaat wil zij jonge advocaten, naast de opleiding die het kantoor hen biedt, de aandacht geven die het mogelijk maakt een gefundeerde conclusie te bereiken over hun plaats binnen de advocatuur.

Mr A.C. Oberman

externe stagebegeleiding

stagebegeleiding

*Oberman is advocaat sinds 1982 en heeft vóór haar loopbaan in de advocatuur gewerkt bij universiteit, gemeente en in het bedrijfsleven.*

VAN EEGHENLAAN 12  
1071 EM AMSTERDAM

020 673 71 60  
FAX 671 21 95  
aoberman@xs4all.nl

## De feiten onder uw pleidooi.

Onafhankelijk accountantsonderzoek naar feiten en omstandigheden? Bel Peter Schimmel van Ernst & Young Integrity Services & Investigations op (070) 441 21 20 of mail naar [peter.schimmel@nl.ey.com](mailto:peter.schimmel@nl.ey.com)

**ERNST & YOUNG**  
Quality In Everything We Do

TOGA  
*atelier*  
Schout & Katsantonis

[www.toga.net](http://www.toga.net)

- Rijksleverancier
- Toga's op maat van eerste kwaliteit stof
- Korte levertijd
- Bef cadeau bij bestelling toga

Industrieweg 51  
Tel. 010 - 245 07 66

3044 AS Rotterdam  
Fax 010 - 245 07 67

# Problemsolvers

**TeekensKarstens Advocaten & Notarissen** is een gerenommeerd en bloeiend full service kantoor in Leiden. Met een diversiteit aan cliënten. Van particulieren tot en met grote multinationals. Door de informele sfeer en de rechtstreekse lijnen voelen de 80 medewerkers zich thuis bij TeekensKarstens. Op dit moment zijn we op zoek naar een nieuwe collega die stevig in de schoenen staat, commercieel denkt, grote lijnen ziet en flexibel inspeelt op de uiteenlopende behoeften van onze cliënten. Een collega die problemen begrijpt en in oplossingen denkt. Met ruime ervaring als

## Advocaat-medewerker of gevorderd Advocaat-stagiaire

**Interesse?** Stuur dan schriftelijk je sollicitatie met CV naar onze kantoordirecteur Nana Le Brun - van Susante. Voor meer informatie over deze functie kun je contact opnemen met Edward van Lent (partner), T. 071 579 17 00. Kijk voor meer informatie op [www.teekenskarstens.nl](http://www.teekenskarstens.nl).



**Teekens Karstens**  
advocaten notarissen

## Van der Plas, Blok & Balkenende

A D V O C A T E N

*Van der Plas, Blok & Balkenende Advocaten is een modern advocatenkantoor in Katwijk aan Zee met een algemene praktijk, gericht op zowel het midden- en kleinbedrijf, als op particulieren. Binnen ons kantoor zijn op dit moment vier advocaten werkzaam op met name het gebied van arbeidsrecht, huurrecht, algemeen verbintenissenrecht, strafrecht en personen- en familierecht.*

Voor de uitbreiding van deze algemene praktijk zoeken wij een gedreven

### ADVOCAAT-STAGIAIRE.

In ons professioneel en enthousiast team staan betrouwbaarheid, alsmede commercieel en cliëntgericht denken hoog in het vaandel. Wij werken in een informele sfeer en in een prettige werkomgeving. Staat jouw een no-nonsens mentaliteit aan en beschik jij over een goed analytisch vermogen en goede communicatieve vaardigheden en tevens over een scherp juridisch inzicht, dan nodigen wij je uit te solliciteren.

Van der Plas, Blok & Balkenende Advocaten bieden:

- een all-round opleiding tot advocaat
- een uitdagende praktijk
- alle ruimte voor eigen ontwikkeling
- uitstekende automatisering
- marktconforme beloning

Jouw sollicitatie, voorzien van curriculum vitae en cijferlijsten, gaarne binnen veertien dagen richten aan Van der Plas, Blok & Balkenende Advocaten, t.a.v. Mr. G. R. van der Plas, Postbus 284, 2220 CE, Katwijk aan Zee (Tel. 071 - 401 21 77).



**unit-1 is een ontwerperscollectief**

**onze werkzaamheden:**  
**grafisch & typografisch ontwerp\_concept\_dtp**  
**multimedia & internet ontwerp**

»

**u kunt ons mailen voor een presentatie cd-rom**  
**info@unit-1.nl\_www.unit-1.nl\_t 070 388 35 61**

## Zandhuis Tazelaar advocaten

is een uitstekend geoutilleerd advocatenkantoor, gevestigd nabij de Amsterdamse Zuidas.

Wij richten ons op de zakelijke dienstverlening en zijn met name gespecialiseerd op het gebied van arbeidsrecht, ondernemingsrecht en contractenrecht.

Wij zoeken

### een of twee enthousiaste collega's

met een specialisatie op andere rechtsgebieden, om op basis van kostendeling samen te werken en de dienstverlening aan cliënten te verbreden.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

mr. M.A.I.M. Zandhuis  
 Zandhuis Tazelaar advocaten  
 Postbus 71878  
 1008 EB Amsterdam  
 tel. 020 - 301 10 80  
 e-mail adres: zandhuis@zandhuis-tazelaar.nl

# Pleit eerst voor jezelf

Hoge van den Broek is een toonaangevend advocaten- en notarissenkantoor in Nijmegen. Onze 58 advocaten, notarissen en kandidaat-notarissen, verlenen in sectie- en teamverband gespecialiseerde juridische diensten in een breed scala aan rechtsgebieden. Ze behandelen zaken efficiënt en rapporteren helder. Kwaliteit, betrokkenheid en persoonlijke aandacht zijn hierbij kernbegrippen. Hierdoor voelen zowel cliënten uit het bedrijfsleven, de overheid en non-profit organisaties, als particulieren zich bij ons thuis.

## Advocatuur

St. Canisiussingel 19f  
6511 TE Nijmegen  
telefoon: +31 24 381 08 10  
fax: +31 24 381 08 20  
advocatuur@hoge vandenbroek.nl

## Notariaat

St. Canisiussingel 19b  
6511 TE Nijmegen  
telefoon: +31 24 381 07 10  
fax: +31 24 381 07 20  
notariaat@hoge vandenbroek.nl

[www.hogevandenbroek.nl](http://www.hogevandenbroek.nl)

**Natuurlijk, onze cliënten staan centraal, altijd. Maar deze keer vragen we je eerst voor jezelf te pleiten. Als je tenminste wilt werken bij Hoge van den Broek, één van de grote advocaten- en notarissenkantoren in de regio Nijmegen/Arnhem. Momenteel hebben we de volgende vacatures:**

## Advocaten (stagiaires/medewerkers) Ondernemingsrecht

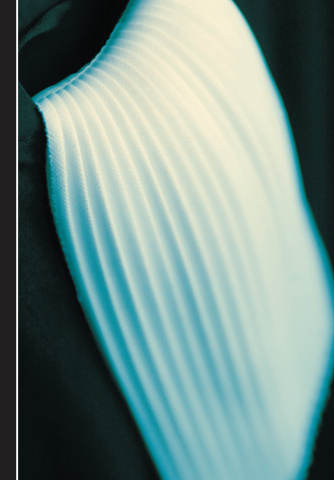
In de sectie Ondernemingsrecht werken op ons kantoor veertien advocaten, verdeeld over drie teams. Ze houden zich vooral bezig met het ondernemingsrecht in ruime zin (Boek 2 BW, handelsrecht, contractenrecht), maar ook met algemeen verbintenissenrecht. Ze adviseren middelgrote en grote ondernemingen en voeren voor hen procedures.

## Advocaten (stagiaires/medewerkers) Bouwrecht

De sectie Bouwrecht bestaat uit zeven advocaten die met name werken voor grote en middelgrote bouwondernemingen. De advocaten zijn bekend en vertrouwd met het procederen bij de Raad van Arbitrage voor de Bouw.

## Advocaten (stagiaires/medewerkers) Bestuursrecht

In de sectie Bestuursrecht werken vijf advocaten die zich hoofdzakelijk bezighouden met ruimtelijk bestuursrecht, milieu- en onteigeningsrecht.



Je kunt reageren op deze vacatures als je beschikt over het doctoraal Nederlands recht. Het pleit voor je als je daarbij aantoonbare belangstelling en/of ervaring hebt in een van de genoemde rechtsgebieden. Voorts vinden we het belangrijk dat je hoge eisen aan jezelf stelt en dat je beschikt over uitstekende contactuele en communicatieve vaardigheden. Vanzelfsprekend heb je ook affiniteit met professionele dienstverlening.

Onze werksfeer is informeel, maar we zijn gedreven en nooit uitgeleerd. Zo houden we onze kennis altijd up to date. De persoonlijke ontwikkeling van (jonge) talenten krijgt bij ons dan ook veel aandacht; je kunt dus een interessante en gedegen opleiding verwachten. Daarbij bieden we je prima arbeidsvoorwaarden en goede carrièremogelijkheden.

Als je geïnteresseerd bent in één van bovenstaande functies, kun je voor jezelf pleiten in een sollicitatiebrief, voorzien van je c.v. en cijferlijst. Richt deze binnen 14 dagen na het verschijnen van deze advertentie aan: Hoge van den Broek Advocaten & Notarissen, t.a.v. drs. Femke Smits, HRM-adviseur. Postbus 1126, 6501 BC Nijmegen, [f.smits@hogevandenbroek.nl](mailto:f.smits@hogevandenbroek.nl)

**SCHEER & SANDERS**  
ADVOCATEN

Scheer & Sanders Advocaten, gevestigd in een sfeervol 19<sup>e</sup> eeuwse pand aan het Nassauplein te 's-Gravenhage, richt zich op de commerciële, voornamelijk civiele, praktijk met accenten op het arbeidsrecht, huurrecht, familierecht, aansprakelijkheidsrecht en ondernemingsrecht. Aan het kantoor zijn thans 10 advocaten verbonden.

Kenmerkend voor het kantoor zijn een plezierige en informele werksfeer, kwalitatief hoogwaardige en resultaatgerichte juridische dienstverlening en het streven naar work-life balance.

Wij zijn op zoek naar een

**ADVOCAAT-MEDEWERKER** (m/v)

met ervaring in één of meer van bovenstaande rechtsgebieden, die de capaciteiten en ambitie heeft een wezenlijke bijdrage te leveren aan de verdere ontwikkeling van het kantoor.

Tevens is plaats voor een **ADVOCAAT-STAGIAIRE** (m/v)

Schriftelijke sollicitaties, vergezeld van c.v., cijferlijst en eventuele referenties, richten aan mr. J.P. van Ginkel.

NASSAUPLEIN 36  
POSTBUS 85996  
2508 CR 'S-GRAVENHAGE  
TEL: 070-365 99 33  
FAX: 070-364 91 26  
WWW.SCHEER.NL

# Voldoet u aan ons profiel?

G & G advocaten breidt verder uit.

Bent u de advocaat-medewerker vastgoed die wij zoeken?

Kijk op: [www.gg-advocaten.nl/vacatures/advocaat-medewerker](http://www.gg-advocaten.nl/vacatures/advocaat-medewerker)